

ರಜತಾಭಿರಾಮ - 1995
(Rajathaabhirama - 1995)

ಪರಿವಿಡಿ

● ಧ್ಯೇಯಪಾಲನೆ	3
(Dhyeyapaalane)	
- ಶ್ರೀ ಜಿ.ವಿ. ಅರುಣ	
● ಭರತ	5
(Bharatha)	
● ರಾಮಾಯಣದ ಉದಯ	15
(Ramaayanaada Udaya)	
- ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಚೋಯಿಸ್	
● ಅಗ್ನಿ ಪರಿಕ್ಷೇ	20
(Agni Parikshe)	
- ಪ್ರೌ. ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಭೂತ್ಯ	
● ಒಂದು ಮೇರು ಕೃತಿ	22
(Ondu Maeru Kruti)	
- ವೇದಾಂತ ವಿಶಾರದ, ದರ್ಶನಾಚಾರ್ಯ, ವಿದ್ವಾನ್ ಚ. ಅನರ್ತಾಚಾರ್ಯ	
● ರಾಮ ಶಬ್ದದ ಮಹತ್ವ	27
(Rama Shabdada Mahatva)	
- ವಿದ್ವಾನ್ ಬೋಳೊರು ರಾಮಭಟ್ಟ	
● ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಯಷಿಗಳ ವಿನೋದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ	34
(Valmiki Rishigalu Vinoda Pravrutthi)	
- ವಿದ್ವಾನ್ ಟಿ.ಎನ್. ಪದ್ಮನಾಭಸ್	
● ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆ	39
(Bhagavanthana Leele)	
- ಡಾ. ಎಂ.ಕೆ. ಭಾರತೀರಮಣಾಚಾರ್ಯ	
● ಭರತನು ನಿಂದಾಹಾನೆ?	51
(Bharathanu Nindaaharhave?)	
- ಪ್ರವಚನ ವಾಚಸ್ಪತಿ ಬಿ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರ್	
● Vanara Hero Hanuman	54
- K.S. Ramaswami Sastri	
● The Marriage of Sri Rama	60
- Krishnaswami Iyer	
● Mathematics in Valmiki Ramayana	67
- By. C.N. Srinivasiengar	

ಧ್ಯೇಯಪಾಲನೆ

- ಶ್ರೀ ಜ.ವಿ. ಅರುಣ

ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿ, ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ತಲೆತಲಾಂತರದಿಂದ ಬಂದ ಮನೆತನದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ಭೂಮಿಕಾಣಂತಹನ್ನೂ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಾದ್ಯವೋ ಅಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟಪಾದ್ಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಬೆಳೆಸುವುದು, ಉಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಚಾರ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮೊದಲು ಬರುವುದು ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರ ‘ಗೋಳಿಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆ’ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರಂತಹ ಮೇಧಾವಿಯೊಬ್ಬರು 30 ವರ್ಷಗಳ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಜನ್ಮತಳೆಯಿತು ಎಂದು ಆ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ”..... ಜನದ ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಜನ್ಯ ಸಾತ್ರೀಲ್ಯಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು.....” ಬಹುಶಃ ಯಾವುದೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಇತರ ಧ್ಯೇಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಲೇಬೇಕಾದ ಧ್ಯೇಯ ಇದು. ಈ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿರದಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿಸಂಶಯವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಜನಹಿತ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರೋಜೆಕ್ಟಿ ಬೆಳೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಯರಾಮ ಸೇವಾ ಮಂಡಳಿಯ ಎರಡೂವರೆ ದರ್ಶಕದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪರಿವೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಆ ಅಫೋಷಿತ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಕಂಕಣಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಕೆಲವೇ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಯರಾಮ ಸೇವಾಮಂಡಳಿಯು ಅಗ್ರಸಾನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಖಾಲಿ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನವರು, ಶ್ರೀ ಗಣೇಶೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ತೆಂಗಿನಗರಿಯ ಚಪ್ಪರದಡಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ತನ್ನದೇ ಸ್ವಂತ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶ್ರೀ ಜಯರಾಮನಿಗೆ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿ, ಗೋಪುರದ ಕಲಶವಿಟ್ಟು, ನಿತ್ಯ ಸಂಗೀತ - ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗೆ ಪ್ರವಚನ ಮಂದಿರವನ್ನು ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಿ ಈಗ ರಚತಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಹೃದಯ ತುಂಬಿ ಬರುತ್ತದೆ.

CREATION OF WEATH ಎನ್ನವುದು ಬರಿಯ ಕ್ರಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳ ಸಾಫನೆಲಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆವಿಗೆ ನಮ್ಮ ಜನತೆಯು ಅದರಲ್ಲಾ ಯುವ ಪೀಠಿಗೆಯು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆವಿಗೂ ಆ ‘ಖಶರ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣ’ದ ಫಲ ನಿಜವಾಗಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟಾದರೂ ‘ಖಷಿವಾಕ್ಯದೊಡನೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಲೆ ಮೇಳವಿಸೆ ಜನಪ್ರ ಜನ ಜೀವನಕೆ - ಮಂಹತಿಮ್ಮೆ’ - ಅಲ್ಲವೇ? ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಥಾನುಕರಣೆಯ ಫಲ ಈಗಳೇ ಜನರಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಯರಾಮ ಸೇವಾ ಮಂಡಳಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮರಳುಗಾಡಿನ ಒಂಪಿಸಿಸಾಗಳಂತೆ.

ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಭವಿಗಳಾದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದ ಹಿರಿಯರು; ಸಂಸ್ಥೆಯ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಲು ಕಂಕಣಬದ್ರಾದ ಕಿರಿಯರ ಗುಂಪು - ಇಂಥವರ ಒಡನಾಟ ದಕ್ಷಪುದು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸುಕೃತದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಸೇವಾಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮುಂದೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಾ ಯುವಕರಿಗೆ ಮಂಡಳಿಯ ಬಗಿಲು ಸದಾ ತೆರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಬಂದವರು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪಡೆಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಸ್ತನ ವಾತಾವರಣ, ಕೆಲಸವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ಗುಣ, ಇತರರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವ ಗುಣ, ಸೆಣ್ಣಾಪುಟ್ಟ ವಿವರಗಳಿಗೂ ಗಮನ ಕೊಡುವ ರೀತಿ, ಆದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷಿಸಿ ಮುಂದೆ ಆ ತಪ್ಪುಗಳು ಆಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆವಹಿಸುವ ರೀತಿ, ಇತರರ ಮನನೋಯದಂತೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಮಂಡನೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸೂಚನೆಯ ಪಾಲನೆ, ಚೋತೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಂಬಿಕೆ, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಳೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಂತೃಪ್ತಿ, ಮನಶ್ಯಾಂತಿ-ಇಪ್ಪಾಗಳು ಇಲ್ಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಜನರು ಪಡೆಯುವ ಫಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ಮೋನ್ಯತೆಗೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಗಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಏನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಾದರಿ.

ಭರತ

ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರ ಭಕ್ತಿ-ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕ ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕಾದ ಪಾತ್ರರತ್ನ ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಭರತ. ಇದೇ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾದ ಇನ್ನೊಮೂರು ಮೂವರು ಮಹಾ ಪುರುಷರ ಭರತಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬನು ಖುಷಭದೇವರ ಸುಪುತ್ರ; ಮೊದಲು ರಾಜಜೀ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದ ಮರುಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವಧಾರತ ಶಿಖಾಮನೀಯಾಗಿ ಬೆಳಗಿದವನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಕೌರವ-ಪಾಂಡವರ ವಂಶಪೂರ್ವಜನಾದ ರಾಜಜೀವರೇಣ್ಯ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ನನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ‘ಭಾರತ’ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣರಾದ ಪುರುಷಪುಂಗವರು. ಮೂರನೆಯವನು “ಭರತಸ್ಮಾಚಿತಭಾವರಾಗ ತಾಃಃ” ಎಂಬಂತೆ ಭಾವ-ರಾಗ-ತಾಳಾತ್ಮಕ ಸಂಗೀತ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಮಹಜೀತಿಲಕ. ಆದರೆ ಈ ಮೂವರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚು ಆಕಣ-ನಾಗಿರುವ ಅದ್ಭುತಚಾರಿತರ್ಥದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಅನುಜನಾದ ಭರತ.

ಪ್ರೀತಿಯ ಮೂರ್ತಿ, ತ್ಯಾಗದ ಮೂರ್ತಿ, ಸತ್ಯ-ಧರ್ಮಗಳ ಮೂರ್ತಿ, ಶಿಸ್ತ ಸಾಮಧ್ಯಗಳ ಮೂರ್ತಿ, ಪುಣ್ಯಕೀತಿ ಈ ಭರತ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಪಡೆದಿರುವಪ್ಪು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಉದಾತ್ತ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಗುಣವೈಶೀಷಿಕ್ಯ ದಿಂದಲೂ ಭೂಷಿತನಾಗಿರುವ ಮಹಾಪುರುಷ ಭರತ.

ಭರತನ ಭಾರತ್ಯಪ್ರೇಮ ಅನ್ಯಾದ್ಯತವಾದುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀ ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸೌಮಿತ್ರ ಶತ್ರುಘ್ನನು ಇವನಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಓಡಾಡುವ ಪಾರಣ.

ಭರತಸ್ಮಾಪಿ ಶತ್ರುಘ್ನೋ
ಲಕ್ಷ್ಮಣಾವರಚೋ ಹಿ ಸಃ।
ಪಾರಣ್ಯಃ ಪ್ರಯತರೋ ನಿತ್ಯಂ
ತಸ್ಯ ಚಾಸೀತ್ತಥಾ ಪ್ರಯಃ॥

ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರೆಲ್ಲರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಸ. ಯಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಸಂದೇಹಲೇಖವೂ ಇಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಭರತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾ ಶಂಕಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗಪುಂಟು. ಆದರೆ ಸರಳಹೃದಯದನಾದ ಭರತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಾ ಆಕಳಂಕವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವೇ. ಅವನು ಶ್ರೀ ರಾಮನಂತೆಯೇ ಮಹಾತ್ಮ ಎಂದು ಭರತನ ಭಾವನೆ.

“ಕಚ್ಚಿಕಾಂಕೋಗತಾ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ಚ ಮಹಾತ್ಮನಿ”

ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣನೂ ಆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ರಾಮನಲ್ಲಂತೂ ಈತನಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಯಿಲ್ಲದ

ಭಕ್ತಿ-ಗೌರವಗಳು. ‘ಶ್ರೀ ರಾಮನು ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞ; ಸುಖ-ದುಃಖಾದಿ ದ್ವಾಂದ್ವಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದವನು; ಸರ್ವ-ಪ್ರಜ್ಞ; ಸರ್ವ-ದತ್ತ. ಆದರೂ ವೃದ್ಧರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೇಳುವ ವಿನಯತೀಲ. ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಪರಹಿತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನು. ಅವನು ತಪ್ಪು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಉಂಟಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮೆ, ಸತ್ಯಾತ್ಮೆ, ದೇವ ಸದ್ಯತ್ತ.

“ನ ತಾಂ ಪ್ರವೃಥಯೀದ್ಬಂಖಂ ಪ್ರಿತಿವಾರ ನ ಪ್ರಹಷಣಯೀತೋ।
ಸಂಮತಶ್ಚಾಸಿ ವೃದ್ಧಾನಾಂ ತಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಚ್ಚಿಸಿ ಸಂಶಯಾನ್॥
ಅಮರೋಪಮಸತ್ತಸ್ತಾಪಂ ಮಹಾತ್ಮಾ ಸತ್ಯಸಂಗರಃ।
ಸರ್ವ-ಜ್ಞಃ ಸರ್ವ-ದತ್ತಿಂಚ ಬುದ್ಧಿಮಾಂಶಾಸಿ ರಾಘವ॥”

ತನ್ನನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಒಡಯಟ್ಟಿದ ತಮ್ಮ ಎಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಶಿಷ್ಯ, ದಾಸ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ‘ಭಾರತುಃ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ದಾಸಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಂ ಕರ್ತೃಮಹಾಸಿ’. ತಂದೆ-ತಾಯಂದಿರ ವಿಷಯದಲ್ಲಾ ಸಹಜ ಭಕ್ತಿಸಂಪನ್ಮೂಲಾದವನು ಭರತ. ಆದರೆ ತಂದೆ ದಶರಥನು ತನ್ನ ತಾಯಿ ಕೈಕೇಯಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಪಕ್ಷವಾತಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಕೌಸಲ್ಯ-ಸುಮಿತ್ರೆಯರ ಬಗೆಗೆ ಈತನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮಾತ್ರಭಕ್ತಿಯೇ:

ಆಯಾ ಚ ಧರ್ಮನಿರತಾ ಧರ್ಮಜ್ಞಾ ಧರ್ಮದತ್ತನೀ।
ಆರೋಗಾ ಚಾಪಿ ಕೌಸಲ್ಯಾ ಮಾತಾ ರಾಮಸ್ಯ ಧೀಮತಃ॥
ಕಚ್ಚಿತ್ ಸುಮಿತ್ರ, ಧರ್ಮಜ್ಞಾ ಜನನೀ ಲಕ್ಷ್ಮಿಸ್ಯ ಸಾ।
ಶತ್ರುಫು ಸ್ಯ ಚ ವೀರಸ್ಯ ಸಾರೋಗಾ ಚಾಪಿ ಮಧ್ಯಮಾ॥

ಸೋದರಮಾವನ ಮನೆಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದನಂತರ ಭರತನಿಗೂ-ಕೌಸಲ್ಯನಿಗೂ ಒದಗುವ ಸಂದರ್ಭ-ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಾ - ಆತನು ಭರದಾಧಮಹಣಿಗೆ ತನ್ನ ತಾಯಂದಿರನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಾ - ಈ ಗುಣವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಂತತಾಯಿ ಕೈಕೇಯಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿತಿಯಿದ್ದರೂ ಆಕೆಯ ಅವಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಮಯ-ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಯಾರು ಯಾರೆದುರಿಸೋ ಆಕೆಯ ಅವಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಅತಿರೇಕಕ್ಕೂ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ‘ಆತ್ಮಕಾಮಾ ಸದಾ ಚಂಡೀ ಕೂರಧನಾ ಪಾರ್ಜಣ್ಯಮಾನಿನೀ’ ಎಂದು ಆಕೆಯ ದೌಬ್ರಾಲ್ಯವನ್ನು ರಾಜದೂತರೆದುರಿಗೆ ಈತನು ಆಡುವುದು ಆದರ್ಶಗುಣಶೀಲವಲ್ಲ. ಆಕೆ ತನ್ನ ಸಾಧ್ಯಕಾಗಿ, ತನ್ನ ಮಗನ ಪ್ರಯೋಜನಕಾಗಿ, ಪತಿಯ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಾದಜು, ರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಸೀತೆಯರನ್ನು ಕಾಡಿಗಟ್ಟಿದಳು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದೊಡನೆಯೇ ಕೆಂಡವನ್ನು ಕಾರುತ್ತಾ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೆಲಕ್ಕೆ ಕಾಲರಾತ್ರಿ, ಲುಬ್ಬಿ ನೃಶಂಸಿ, ಚಾರಿತ್ರಭರ್ಜ್ಞಿ, ಪಾಪಿನಿ, ರಾಕ್ಷಸಿ - ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಗಳಿಮತ್ತಾನೆ.

ಇದಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು, ಆದರೆ ಭರದಾಷ್ಟ ಮಹಿಂಗೆ ಆಕೆಯ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಸಿಕೊಡುವಾಗ ಆಕೆಯನ್ನು ಅನಾಯ್ಯ, ಆಯ್ಯರೂಪಿಣಿ, ಕೋಧನೆ, ಅಕೃತಪ್ರಭೀ, ದರ್ಶಿತೆ, ಖಶ್ಯಂಯಕಾಮಿ, ಸ್ವರ್ಪಂಸೆ, ಪಾಪನಿಶ್ಚಯಿ - ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳನ್ನೋದರುವುದು ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಎಸಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಹೀಗೆ ಆಡಿರಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಸೌಜನ್ಯವಲ್ಲ. ಶತ್ರುಘ್ನನು ಮಂಧರೆಯನ್ನು ದಂಡಿಸಲು ಹೋದಾಗ “ಈಕೆಯನ್ನು ಏಕೆ, ಈಕೆಯ ಒಡತಿಯಾದ ಕೈಕೇಯಿಯನ್ನೂ ದಂಡಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀ ರಾಮನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಮೃನಾಗಬೇಕು. “ತಾಂಚ ಮಾಂ ಚ ಹಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ನಾಭಿಭಾಷಿಷ್ಯತೇ ಧ್ರುವಂ” - ಎಂದು ಆತನನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಕೋಶ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆತನು ಮಾತ್ಯಭಕ್ತನಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಯೇನಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯ : “ರಾಮನು ತಮ್ಮೊಡನೆಯೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಅಪಚಾರವಾಗುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಹೇಗೂ ಮಾಡಬುಡುದು. ಸರಿ-ತಪ್ಪಗಳಿಗೆ ರಾಮನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣ” ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ರಾಮಭಕ್ತಾಗ್ರಣ ಅವನು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತ್ಯಾಗ, ಸತ್ಯ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ರಾಮಚಂದ್ರನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಎಣಿಯಿಲ್ಲ. “ಹಕ್ಕನಿಂದ ತನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ರಾಜ್ಯ, ನಿಷ್ಪಂಟಕವಾಗಿರುವ ರಾಜ್ಯ; ರಾಜ್ಯದ ಮಹಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕುಲಪುರೋಹಿತರೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಿಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಆಳುವ ಸಾಮಧ್ಯವೂ ತನಗೆ ಇದೆ” - ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಇದ್ದರೂ ಅದು ನ್ಯಾಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಸೆಲ್ಲಬೇಕಾದದ್ದು ಎಂಬಷ್ಟೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಆತನ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ ರಾಮನ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗಿಂತಲೂ ಹಿಂಜಿತ್ತೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಅವನ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯೂ ಅನುಪಮವಾದದ್ದು. ಅಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಆತನಿಗಿರುವ ಭಕ್ತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಅತಿಶಯವಾದುದು. ಆತನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಒಂದರೊಡನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವಧಿಸುವಂತಿವೆ. ಆದರೆ ಕುಲಮಯಾದೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಧರ್ಮದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಹೋಗಬಾರದು - ಎಂಬುದೇ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. “ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ಯರಾಜತಾ ನಿತ್ಯಂ ಉಚಿತಾ ಹಿ ಕುಲಸ್ಯ ನಃ” ರಾಮನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂಬ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿದೊಡನೆಯೇ “ಪನು ಆತನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನೇ? ಪರಹಿಂಸೆ ಮಾಡಿದನೇ?” ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯೇ ಆತನ ಸರ್ವಸದ್ಗುಣಗಳಗೂ ಮೂಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಚಿವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಅಣ್ಣನನ್ನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆತರಲು ಸೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ

ಆತನು ಹೋರಡುವಿಕೆ, ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೀತಾ-ರಾಮರು ಹುಲ್ಲು ಎಲೆಗಳ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪವದಿಸಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಆತನು ವಿಲಪಿಸುವಿಕೆ, ಶ್ರೀ ರಾಮನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಆತನ ಕಾತರತೆ, ಆತನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಆತನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುಪುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ‘ಅಯ್ಯ’ ಎಂದು ರೋದಿಸುತ್ತಾ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಹೃದಯವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಫುಟನೆಗಳು. ಅಂತೆಯೇ ಸತ್ಯ-ನ್ಯಾಯ-ಪ್ರೀತಿಗಳ ಸಗುಣಾಕಾರ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು.

ಭರತನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಿರೀಟ ಪಾರ್ಯವಾದ ಫುಟ್ಟಿದೆ. ಧರ್ಮಮೂರ್ತಿಯೂ ಖಚಿತಸ್ಥಾವದವರೂ ಆದ ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇತರೇ ಮಹಾತ್ಮರು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಶಂಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಭರತನು ಸತ್ಯರೂಪನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮನುಷ್ಯರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ನಂಬುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಶ್ರೀಷ್ಟತಮಕಾಲದಲ್ಲೇ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವೆನು’ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ದಶರಥ.

“ಕಿಂ ತು ಚಿತ್ತಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾ
ಮನಿತ್ಯಮಿತಿ ಮೇ ಮತಿಃ।
ಕಾಮಂ ಲಿಲು ಸತಾಂ ವೃತ್ತೇ
ಭಾರತಾ ತೇ ಭರತಃ ಸ್ಥಿತಃ॥”

“ನನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನ ಮಗನು ಇರುವ ಜಾಗಕ್ಕೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ಈ ಮಹಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೀನೇ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಏಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಮಹಾತ್ಮಾದ ಕೌಶಲ್ಯ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನ ಗಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚತಾಳೆ.

“ನೀನು ಸೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ ರಾಮನ ಬಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೀರೆ. ಆತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ದುಷ್ಪಾದ ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲ ತಾನೇ?” ಎಂದು ಮಿಶ್ರವಯ್ಯನಾದ ಗುಹನು ಆತನನ್ನು ಶಂಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಜ್ಞರೂ ಸಮದರ್ಶಿಗಳೂ ಆದ ಭಾರದಾಜ್ಞ ಮಹಣಿಗಳು ಕೂಡ “ಪಾಪರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮನಲ್ಲಿ ನೀನು ಪಾಪದ ಆಚರಣೆ ಮಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತಿಲ್ಲ ತಾನೇ?”

“ಕಚಿನ್ನ ತಸ್ಯಾಪಾಪಸ್ಯ
ಪಾಪಂ ಕರ್ಮಾಮಿಹೇಚ್ಚಸಿ!”

ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗಲಂತೂ ಆತನು ದುಃಖ, ಸಂಕೋಚಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಾ ಬೆನ್ನಟಪಿಂದು ಕೊಲ್ಲುವ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೂಡ ಶಂಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಾಗ್ಯವಶಾತ್ ಇದು ಭರತನಿಗೆ

ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಶಂಕಾಕಲಂಕಚಿತ್ತರನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಯಂದ ನೋಡುವ ಮುಜುಬುದ್ಧಿಯ ರಾಜ್ಯಿಕ್ಷತೆಯಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಮಹಾತ್ಮರಾಮ?

ಅತ್ಯಂತ ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವಿಶ್ವಾಸವಾತ್ಮರಾದ ಜನರೇ ಸಂಶಯಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಾಗ ಧರ್ಮಾತ್ಮರ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ಅಂಥಾ ಬಹುಮಂದಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಶಂಕಾಕಲಂಕಚಿತ್ತರನ್ನೂ ತಿಳಿದರೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದ ಶುದ್ಧಿಸುವರ್ವಣದಂಥ ಮನಸ್ಸು ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭರತನಾದು. ತಾನು ನಿರಪರಾಧಿಯಿಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಆತನು ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಮಾತು ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಆ ಮಹಾತ್ಮ.

ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಕರೆತರಲು ಆತನು ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯ ಪಾರ್ಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ! ತಮ್ಮನೂ, ಶಿಷ್ಯನೂ, ದಾಸನೂ ಆಗಿರುವ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕರುಣೆತೋರಿ ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ತನ್ನದೇ ಆಗಿರುವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. “ಭಾರತಃ ಶಿಷ್ಯಸ್ ದಾಸಸ್ ಪ್ರಸಾದಂ ಕರ್ತೃಮಹಾಸಿಂ” ಪ್ರಜಿಗಳ ಮೇಲೂ ತಾಯಂದಿರ ಮೇಲೂ ಕನಿಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಯಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಅವರಾಧವನ್ನು ಮನ್ಮಿ ತನ್ನ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಹೋಗಿರುವ ತಪ್ಪನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿನ್ನೆಸುತ್ತಾನೆ. “ಅನುಗನ್ತಂ ನ ಶಕ್ತಿಮೇ ಗತಿಂ ತವ ಮಹಿಂಪತೇ” ಶ್ರೀರಾಮನ ಬದಲಿಗೆ ತಾನೇ ಅರಣ್ಯವಾಸಮಾಡಿ ತಂದೆಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ರಾಮನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದರೆ ತಾನೂ ಅವನೊಡನೆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಬಿಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತಾಯಂದಿರಿಂದಲೂ, ಆಚಾರ್ಯಶ್ರೀಷ್ಟ ವಸಿಸ್ತೇರಿಂದಲೂ ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲು ಆತನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೊನೆಯ ಅಸ್ತ್ರಿ “ಸತ್ಯಗ್ರಹ”. ನೀನು ಹಿಂದಿರುಗುವವರಿಗೂ ನಾನು ಅನಾಹಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿ ಪಾರ್ಯೋಪವೇತ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. “ಶೇಷ್ಯೇ ಪುರಸ್ತಾ ಚ್ಯಾಲಯಾಂ ಯಾವನ್ನಾಂ ಪ್ರತಿಯಾಸ್ಯಸಿ” ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮತೋಪಮನಾದ ರಾಮನು ಈ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಮಣಿಯದರಲು ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯದಿಂದ ಆತನ ಶ್ರೀಪಾದಕೆಗಳನ್ನು ಆತನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಯಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮಧ್ಯವುಂಟಿಂಬ ಮಹಾವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

“ಅಧಿರೋಹಾಯ ಪಾದಾಭ್ಯಾಂ

ಪಾದಕೇ ಹೇಮಭೂಷಿತೇ।

ಎತೇ ಹಿ ಸರ್ವಲೋಕಸ್ಯ

ಯೋಗಕ್ಷೇಮಂ ವಿಧಾಸ್ಯತಃ॥”

ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಾನೂ ಶ್ರೀ ರಾಮನಂತರೆಯೇ ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದಾಗಿಯೂ, ನಿಯತವಾದ ಆ ಸಮಯವು ಮುಗಿದೊಡನೆಯೇ ಶ್ರೀರಾಮನ ದರ್ಶನವಾಗದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿಬಿಡುವುದಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಗರದ ಹೋರಗೆ ನಂದಿಗಾರಮದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸ. ಶ್ರೀಪಾದುಕೆಗಳಿಗೇ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಅಧೀನನಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ.

ತತಸ್ತು ಭರತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್
ಅಭಿಷಿಕ್ಷಾಯಃಪಾದಕೇ।
ತದಧೀನಸ್ತದಾ ರಾಜ್ಯಂ
ಕಾರಯಾಮಾಸ ಸರ್ವದಾ॥

ಆತನ ಈ ಸ್ತೋಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಾಲನೆಯ ಪಾರಮಾಣಿಕವಾದ ಆಚರಣೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಅರಣ್ಯವಾಸದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಶುಭಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಅಂಜನೇಯನನ್ನು ಆತನು ಸಾಗ್ರಹಿಸಿದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಾಮನ ಶ್ರೀಪಾದಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆಂದ ತೊಡಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದ ರೀತಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೃದಯವಿದ್ವಾವರ್ಕವಾಗಿವೆ. ಸೀತಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಇರುವ ಭಕ್ತಿಯೂ ನಿರತಿಶಯವಾದುದು. ಅವನು ಸೀತೆಯ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಶಿರಸನ್ನ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ಪವಿತ್ರ, ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕೆ ಕಾಳಿದಾಸ ತನ್ನ ರಥುವಂತದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ: “ಲಂಕೇಶ್ವರನು ಅರ್ಣಿಸಲು ಬಂದ ಮಹೇಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಧರ್ಮೇಕದ್ವಷಿಯಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಶ್ರೀ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಪಾದಪದ್ಮಗಳು ಮತ್ತು ಧರ್ಮೇಕದ್ವಷಿಯಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಭರತನ ಶಿರಸ್ತು - ಇವುಗಳ ಪರಸ್ಪರಸ್ಥಾಪಾದಾಗ ಅವು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವಾದಾಗ ಅವು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿಸಿದ್ದುವು.”

“ಅನ್ಮೋನ್ಮಾಪಾವನಮಭೂ ದುಭಯಂ ಸಮೇತ್ರ್ಯಾ”

ಅವನ ನಿರತಿಶಯವಾದ ಈ ಭಾರತ್ಯಭಕ್ತಿ ವಾನರ ರಾಕ್ಷಸರಾಜರ ಕಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವೂ ಸಾಫ್ಫಾವಿಕವಾಗಿದೆ.

“ಮುಮುಖುವಾನರಾ ಬಾಷ್ಪಂ ರಾಕ್ಷಸಶ್ಚ ವಿಭೀಷಣಃಾ”

“ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ರಾಜ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಬಲದಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತುಪಾಲು ವ್ಯಾಧಗೊಳಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ”. (“ಭವತಸ್ತೇಜಸಾ ಸರ್ವಂ ಕೃತಂ ದಶಗುಣಂ ಮಯಾ”) ಎಂದು ಬಿನ್ನೆಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಈ ಮಾತು ಮತ್ತು

ವರ್ತನೆಗಳು ಆತನ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಸಾಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ವಿನಯಸಂಪತ್ತು ಎರಡಕ್ಕೂ ಕ್ಷೇಗನ್ನಡಿಯಾಗಿವೆ. ಹಿಂದೆಯೂ ಅವನು ತನಗೆ ಆ ಸಾಮಧ್ಯ ಉಂಟೆಂದು ಮಹಾವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಪಾಗಿ ಆತನದು ಒಣಹೆಮೈಯಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಾಗುತ್ತದೆ. “ಅಥ ವಾ ಮೇ ಭವೇಚ್ಚತ್ತಃ ಯೋಗೈಬುಂದಿ ಬಲೀನ ವಾ” “ಭರತಾತ್ ಭರತಃ” ‘ಭರಿಸುವುದರಿಂದ ಭರತ’ ಎಂಬ ಆತನ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯತ್ಪತ್ತಿಯು ಅನಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅಣ್ಣನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದು ಆತನು ಯೌವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಶಾಯ-ಪರಾಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಾ ಆತನು ಎತ್ತಿದ ಕ್ಷೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಪ್ಣಣೆಯಂತೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಮಹಾಗಂಧವ್ ವಿಜಯವು ನಿಶ್ಚಯಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತ್ಯಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯತ್ವಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮತ್ತು ಭರತ ಇಬರೂ ಸಮಮಟ್ಟಿದವರೇ ಆದರೂ ಅವರು ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ ರೀತಿಗಳು ಬೇರೆ - ಬೇರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಪ್ಣಣೆಯಂತೆ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಆತನ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಭರತನು ಆತನ ಅಪ್ಣಣೆಯಂತೆ ದೂರ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆತನ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆತನ ಸಾನಿಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಆತನ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಹೊರಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದೇ ಇದ್ದರೂ - "They also serve who only stand and wait" (ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗಡೆ ಆತನ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಕಾಲ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವವರೂ ಭಗವಂತನ ಸೇವಕರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ) ಎಂಬ ಮಿಲ್ನ್‌ ಕವಿಯ ಭಕ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಭರತ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆಯಾನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಮತ್ತು ತಮಗೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೇ ಮಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಭರತನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಾದಪ್ರಯತ್ನ ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೂ ಇಬ್ಬರ ಭಕ್ತ ಮತ್ತು ಸಾಮಧ್ಯಗಳಲ್ಲಾ ಸಮನಾದ ಮಹಾವಿಶ್ವಾಸ. ಭರತನ ಸಾಮಧ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಆತನು ಹೇಳುವ ಈ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ.

“ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧೀ ವಯೋ ಬಾಲೋ ಮೃದುವಿರ್ಯಾಯಗುಣಾನ್ವಿತಃಃ” ಭರತನಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಮಾತ್ರ ಹಿರಿಯನಾದ ಆತನು ಭರತನನ್ನು “ಬಾಲ” ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಆತನ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಭರತನನ್ನು ‘ಭಾಗವತತೀರೋಮಣಿ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಶ್ರೀಪಾದುಕಿಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾದ ಅಗ್ನಿಕೆಯ ಭಕ್ತ’ ಎಂದು ಭಾಗವತಧರ್ಮವು ಕೊಂಡಾಡುವುದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿದೆ.

‘ಭರತಾಯ ಪರಂ ನಮೋಽಸ್ತु ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಧಮೋದಾಹರಣಾಯ ಭಕ್ತಿಭಾಜಾಮಾ|
ಯದುಪಢಮತೇಷತಃ ಪ್ರಧಿವ್ಯಾಂ ಪ್ರಧಿತೋ ರಾಘವಪಾದುಪ್ರಭಾವಃ’॥

‘ಭರತೋ ಭಕ್ತಿಭರಿತಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಉಕ್ತಿಯೂ ಆತನು
ಭಕ್ತಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಸಾರುತ್ತದೆ. ‘ಭಗವತಿ ರತಃ ಭರತಃ’ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವವನು ಭರತ
- ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಭಾಗವತರು ಭರತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಭರತನು ಭಾಗವತಶಿರೋಮಣಿ. ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ
ಶ್ರದ್ಧಾ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಆತನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಿಸಿದನು. ಆದರೂ
ಆತನ ಶರಣಾಗತಿಯು ಏಕೆ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ? ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಏಕೆ
ಹಿಂದಿರುಗಲಿಲ್ಲ? ಶರಣಾಗತಿಯು ವಿಫಲವಾಗುವುದೂ ಉಂಟೇ? ಎಂದು ಕೆಲವರು
ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶರಣಾಗತಿಯು ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ, ವೇ
ಫಲಪ್ರದವಾಗುತ್ತದೆ. ಭರತನ ಶರಣಾಗತಿಯು (ಪ್ರಪತ್ತಿಯು) ಶ್ರೀ ರಾಮದೇವರ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ
ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿದ್ದಿಂದ ಅದು ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ
ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಕಲ್ಪವೂ ಶರಣಾಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಗವೇ ಆಗಿದೆ. “ಅನುಕೂಲ್ಯಾಸ್ಯ
ಸಂಕಲ್ಪಃ ಪೂರ್ತಿ ಕೂಲ್ಯಾಸ್ಯ ವರ್ಚನಮಾ” ಭರತನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮುಖ್ಯವಾದ
ಅಂಗವು ಇರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸಲಿಲ್ಲ - ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗತಿಪಂಥದವರು
ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಭರತನ ಶರಣಾಗತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಷ್ಪಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾಗಿ ಆಗ ಹಿಂದಿರುಗದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಶ್ರೀರಾಮಕೆಗಳೇ ಅವನ
ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ವಿಜಯಮಾಡಿಸಿದೆ. ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಅನುಗ್ರಹಪುಳ್ಳ
ಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ನಿಧಿಯಷ್ಟೇ ಮೂಲ್ಯ-ಎಂಬ ತತ್ವವು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಭಾಗವತಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಉಮ್ಮೆಗಿಡುವ ಕೋಪದಿಂದ ಈತನು
ಕ್ಷುಬ್ಧನಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಇದು ದುಷ್ಪಪ್ರಕೃತಿಯ ಜನರಲ್ಲಿರುವ ಕೌರಾಧವೆಂಬ
ವಿಕಾರವಲ್ಲ; ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಒಂದು ರೂಪ. (ಇಂತಹ ಭಾವವನ್ನು
ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ “Indignation” ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.) ಸಾಫ್ಬಾವಿಕವಾಗಿ ಆತನು
ಪ್ರಸನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಳ್ಳವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. “ಪ್ರಷ್ಟೇ ಜಾತಸ್ತು ಭರತಃ ಮೀಲಗ್ರೇ ಪ್ರಸನ್ನಧಿಃ”
(ಪ್ರಷ್ಟ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೀನಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನಬುದ್ಧಿಯಳ್ಳ ಭರತನು ಜನಿಸಿದನು) ಎಂದು
ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭರತನನ್ನು ಆದಿಕವಿಯು ‘ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮ’ ಎಂದೂ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ. “ಭರತೋ ನಾಮ
ಕೃಕೇಯ್ಯಾಂ ಜಜ್ಞೇ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ” ಈ ವಿಶೇಷಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವಾದ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವನು

(ಕೇವಲ ಮಾತಿನ ಪರಾಕ್ರಮದವನಲ್ಲ) ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದುಷ್ಪರಾದ, ಮಹಾಮಾಯಾವಿಳಾದ, ಅದ್ಬುತಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಗಂಥವರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಮಾಡಿದಾಗ ಆತನ ಈ ಗುಣಾತಿಶಯವು ವೃಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವನು, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಸತ್ಯಧೃತಿಯುಳ್ಳವನು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಈ ಶಬ್ದವು ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭರತನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಆತನ ಶೀಲ-ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ “ಸತಿ ಅಪರಾಕ್ರಮ” - ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಸತ್ಯರುಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದವನು, ಅವರ ಬಗೆಗೆ ಸಾಧುತ್ವದಿಂದ ವಿನಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವವನು, ದುಷ್ಪರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವವನು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯೇತಸುವುದುಂಟು. ಮೇಲ್ಮೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಾ ಭರತನು ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮನಾದ ರಾಜಣ್ಣ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀರಾಮ ಸಾಕ್ಷಾತಾದ ರಾಜ್ಯಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಹಿ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಭರತನ ಮೂಲಕ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಾದುಕಾರಾಜ್ಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಕಹಿ ಪ್ರಸಂಗದ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನಿಗಿಂತ ಆತನ ಪಾದುಕಿಗಳು ಶೈಷ್ವಂತಾಂತರಿ. ಆತನ ಶ್ರೀಪಾದುಕಾಭಕ್ತರು ಶೈಷ್ವಂತಾಂತರಿ ಭಾಗವತರು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ಭರತನು ಮಹಾಪುರುಷ, ಆದರ್ಥಮಾನವ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಅವನ ಮೂಲ ರೂಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಮಹಣಿಗಳು ಆತನನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶ (‘ಸಾಕ್ಷಾದಿಷ್ಮೋಶ್ಚತುಭಾಗಃ’) - ಎಂದು ಶ್ರೀ ಮದ್ಭಾರತಾಯಣಿದಲ್ಲಿ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ದಿವ್ಯಾಯುಧಗಳಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಾಗಿರುವ ಶಂಖ-ಚಕ್ರಗಳ ಅವತಾರಗಳು ಭರತ. ಶತ್ರುಘ್ನರು - ಎಂದೂ ಪುರಾಣಗಳು ಸಾರುತಪೆ. ಅವರ ದೇವತಾಭಾವ-ಮಾನವತಾಭಾವಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸಿದಾರೆ ಮಹಣಿಗಳು. ಆದರೆ ‘ಅವರು ದೇವಾಂಶ ಪುರುಷರಾದ್ವರಿಂದ ನಮಗೆ ಅವರ ಆದರ್ಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ’ ಎಂಬ ತಪ್ಪಭಾವನೆಗೆ ಈ ಅವತಾರಸಿದಾಂತ ಎಡಗೊಡಬಾರದು - ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀ ಭರತನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಕ್ಷ ತಮ್ಮ. ಆತನಿಗಿಂತ ಒಂದು ನೆಕ್ಕತ್ರ ದಿನದಪ್ಪು ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದರೂ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಚಿಕ್ಕವನಾದ ತಮ್ಮನಂತೆ ಆತನಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವಿವಾಹವಾದ ದಿನದಲ್ಲೇ ಈತನಿಗೂ ವಿವಾಹ. (ಶ್ರೀ ರಾಮನೂ ಈತನನ್ನು ಶ್ರೀತಿಯಿಂದ “ಬಾಲ” ಎಂದು ಕರೆಯುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ.) ಶ್ರೀರಾಮನು ಅರಣ್ಯವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆತನನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತಾ ದೇಹದಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದರೂ

ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದವನಾಗಿ ತನ್ನಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ತದಾವುತನಿಷ್ಟನಾಗಿ, ತದಾತ್ಮಕನಾಗಿ, ತತ್ತೇವಾರೂಪವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ನಂತರ ಆತನ ಅಪ್ರಾಹ್ಯಯಂತೆಯೇ ಯೌವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆತನ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗಂಧರ್ವ ವಿಜಯಾನಂತರ ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸುಪುತ್ರರಾದ ತಕ್ಷ-ಪುಷ್ಟಲರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಿ ತಾನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೇ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಪರಂಥಾಮವನ್ನು ಸೇರಲು ಬಯಸಿದಾಗ ಭರತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಭರತನಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಮನ ವಿಯೋಗ, ಆತನಿಲ್ಲದೇ ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆ, ಸ್ವರ್ಗಸುಖ-ಯಾವುದೂ ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ಯೇನಾಹಂ ಶಪೇ ರಾಜನ್
ಸ್ವರ್ಗಲೋಕೇ ನ ಚೈವ ಹಿ।
ನ ಕಾಮಯೇ ಯಥಾ ರಾಜ್ಯಂ
ತಾಂ ವಿನಾ ರಘುನಂದನ॥

ಶ್ರೀರಾಮನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಮಹಾಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನೇ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚತುಭಾಗವು ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಮತ್ಯರಿಗೆ ಆದರ್ಶದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವುದೇ ಈ ಮತ್ಯಾವಶಾರದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ‘ಮತ್ಯಾವಶಾರಸ್ವಿಹ ಮತ್ಯಾಶಿಕ್ಷಣಂ ರಕ್ಷೋವಧಾಯೈವ ನ ಕೇವಲಂ ವಿಭೋಃ’ - ಎಂಬ ವ್ಯಾಸಮನಿಂದ್ರರ ವಚನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರಿಸಬಹುದು.

ರಾಮಾಯಣದ ಉದಯ

- ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಜೋಯಿಸ್
ಶಂಕರ ಮತ, ಬೆಂಗಳೂರು

ತೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲೂ ನಿರತನಾಗಿ ವಾಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಷ್ಟರೆನಿಸಿದ ನಾರದರು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಶತಕೋಟಿ ವಿಷಾರವಾದ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಿಯಂತೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವರಿಗಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲು ವಾಲ್ಯೇಕ ಮಹಾ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು.

ವಾಲ್ಯೇಕಿಯು ಅತಿಧಿಯಾದ ನಾರದ ಮಹಣಿಯನ್ನು ಅಘ್ಯಾಪಾದ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸತ್ಯರಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು - ಪೂಜ್ಯರಾದ ನಾರದ ಮಹಣಿಗಳೇ, ಈಗ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗುಣವಂತನೂ, ವೀರ್ಯವಂತನೂ, ಧರ್ಮಾಜ್ಞನೂ, ಕೃತಜ್ಞನೂ, ಸತ್ಯವಾದಿಯೂ, ನಿಷ್ಠಾವಂತನೂ, ಸಚಾರಿತ್ರೆಖಲ್ಳವನೂ, ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ, ಸರ್ವಪಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹಿತನಾದವನೂ, ಕಾಮ-ಕೂರ್ಧಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನೂ, ದಕ್ಷನೂ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರನಾಗಿ ತೋರುವವನೂ, ಸೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅತಿ ಸುಂದರನೂ, ಪ್ರಯಾದಶನೂ ಆಗಿರುವವನು ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದಾರೆಯೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು

‘ಕೋನ್ಸ್ಟಿನ್ ಸಾಂಪ್ರತಂ ಲೋಕ ಗುಣವಾನ್ ಕಶ್ಚವೀರ್ಯವಾನ್
ಧರ್ಮಾಜ್ಞ ಕರ್ತಜ್ಞ ಸತ್ಯವಾಚ್ಯೋ ದೃಢವರ್ತತಃ’

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಪ್ರಿತನಾದ ನಾರದ ಮಹಣಿಯು “ನೀನು ಕೇಳಿದ ಸಕಲ ಗುಣ ಸಂಪನ್ಮೂದ ಮಹಾಮಹಿಮನು ವೈವಸ್ತತ ಮನುವಿನ ಪ್ರತ್ರನಾದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ರಾಮ, ರಾಮ ಎಂದು ಪ್ರಜಿಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳತ್ತಿರುವನು” ಹೀಗೆ ನಾರದ ಮಹಣಿಯು ರಾಮನ ದಿವ್ಯ ಚರಿತವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಜನನಾದಾರಭ್ಯ ವಿವರಿಸಿ ಅಂತಧಾನನಾದನು.

ವಾಲ್ಯೇಕ ಮಹಣಿಯು ಶಿಷ್ಯನಾದ ಭಾರದಾಧ ಮುನಿಯೊಡನೆ ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗಾನದಿಗೆ ಸ್ಥಳ್ವ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮಿಂದಾ ನದಿಗೆ ಬಂದು ನದಿಯ ನಿರ್ಮಲ ಜಲವನ್ನು ಕಂಡು, ಭಾರದಾಧ ಈ ನದಿಯ ನೀರು ಎಪ್ಪ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದೆ ಸೋಡು. ಇದನ್ನು ಸೋಡಿದರೆ ಶಾಧು ಜನರ ಶುಭ್ರ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಇರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕರುಂಡಲವನ್ನು ಇರಿಸು. ನನ್ನ ನಾರುಮಡಿ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೊಡು. ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಾನ ಮಾಡುವೆನು ಎಂದನು. ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿಗೆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೀಡಿದನು. ವಾಲ್ಯೇಕಿಯು ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆ

ಸೊಬಗನ್ನು ಆಸ್ತಾದಿಸುತ್ತಾ ಪದಚಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಕ್ತವೋಂದರ ಮೇಲೆ ಕೊಗುತ್ತಲಿರುವ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣು ಕೌರಂಚ ಮಿಥುನವನ್ನು ಕಂಡನು.

ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇಡನೊಬ್ಬನು ಒಂದು ಪ್ರಕ್ಕಿಗಳು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಾಮಮೋಹಿತವಾದ ಗಂಡು ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೆಳಗೆ ಉರುಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರಕ್ಕಿಯು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಒದ್ದೆಯಾಗಿದ್ದ ರಕ್ತದಿಂದ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಡು ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಸೋಡಿ ಅತಿಯಾಗಿ ರೋಧಿಸಿತು.

ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ ದಯಾಮಯನೂ ಆದ ಮಹಣ್ಣಿಯು ಈ ಕರುಣಾಜನಕ ದೃಷ್ಟಿವನ್ನು ಕಂಡು ಕೋಪಗೊಂಡು ಬೇಡನನ್ನು ಶಪಿಸಿದನು. ಶಾಪವು ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು.

ಮಾ ನಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಷ್ಠಾ ಅಗಮಃ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ।
ಯತ್ ಕೌರಂಚ ಮಿಥುನಾದೇಕಂ ಅವಧಿಃ ಕಾಮಮೋಹಿತಮಾ॥

“ಎಲ್ಲ ಬೇಡನೇ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಮಮೋಹಿತವಾದ ಒಂದು ಕೌರಂಚ ಪ್ರಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೊಂಡು ಹಾಕಿದೆಯೋ ಆ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ನೀನೂ ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕಲಾರೆ” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದರು.

(ಭಂಡೋ ಬದ್ಧವಾದ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಟೀಕಾಕಾರರು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾ ನಿಷಾದ - ಮಾ ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಅವಳಿಗೆ ನಿಷಾದವೆಂದರೆ ವಾಸಸ್ಥಾನ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಎಂದರ್ಥ, ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಿವಾಸ ಸಾನನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನೇ, ತ್ವಂ ನೀನು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಣಗಳ ಪರ್ಯಾಂತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಗಮಃ ಪ್ರತಿಷ್ಟೇಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನಾಗು. ಕೌರಂಚ ಮಿಥುನಾತ್ - ರಾವಣ ಮಂಡೋದರಿಯೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ದ್ವಾಂದ್ವದಿಂದ ಏಕಂ-ಒಬ್ಬ ರಾವಣನನ್ನು ಅವಧಿಃ-ಕೊಂಡೆಯೋ ಅದರಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕಿ ಕೀರ್ತಿವರಂತನಾಗು.)

ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾಚನ ರೂಪವಾದ ಮಂಗಳ ಶ್ಲೋಕವೂ ಆಗುವುದು. ಶ್ರೀಮದ್ಭಾರತೀಯಾದ ಮಂಗಳ ಶ್ಲೋಕವೂ ಆಗಿರುವುದು.

ಹೀಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೂ ಮಹಣ್ಣಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆ ಉಂಟಾಯಿತು. “ಅಹಾ, ಈ ಪ್ರಕ್ಕಿಯ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಮರುಗಿ ನಾನು ಎಂತಹ ಅಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೇ? ನನ್ನ ತಪೋ ಭಂಗವಾಯಿತಲ್ಲಾ?” ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು.

“ಶಿಷ್ಯ ಭಾರದ್ವಾಜ, ನನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟ ಈ ವಾಣಿಯು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮೀಕ್ಷರ ಪ್ರಸಬದ್ಧವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಣೆ ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಹಾಡಲು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಶ್ಲೋಕವಾಗಲಿ” ಎಂದು ನುಡಿದನು.

ಗುರು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೊರಟ ವಾಣಿಯನ್ನು ಶಿಷ್ಟನು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿದನು.

ಅನಂತರ ತಮಸಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾನ್ ಮಾಡಿ ಶೋಚೋದ್ದೇಗದಿಂದ ಹೊರಟ ಶೋಕವನ್ನೇ ಪದೇ ಪದೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಮುನಿವರನು ಆಶ್ರಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟನು. ಶಿಷ್ಟನು ಕರುಂಡಲುವಿನಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಗುರುವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದನು. ವಾಲ್ಯೇಷಿಯು ದಭಾಗಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಪರೂಪವಾದ ಶೋಕವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ವಾಲ್ಯೇಕಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನನ್ನು ನೋಡಿ ಎದ್ದು ನಿಂತ ಮುನಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಮಾತೇ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಅಂಜಲಿ ಬದ್ಧನಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ವಿಧಿವತ್ತಾದ ಕುಶಲ ಪ್ರಶ್ನಾಳ ತರುವಾಯ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಮಹಣಿಯನ್ನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸಿದನು. ಮಹಣಿಯ ಚಿಂತಿತ ವದನವನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಸಮಾಧಾನಕರವಾದ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು-

“ಶೋಕ ಏವ ತ್ವರ್ಯಾ ಬದ್ಲೋ ನಾತ್ರ ಕಾಯಾ ವಿಭಾರಣಾ।
ಮಂಜ್ಞನ್ನಾದೇವ ತೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪ್ರವೃತ್ತೀಯಂ ಸರಸ್ವತೀ”॥

‘ರಾಮಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಕೃತ್ಯೇಂ ಕುರುತ್ಯಂ ಯುಷಿ ಸತ್ತಮ’ ಎಲ್ಲೆ, ಮುನಿಯೇ, ನಿನ್ನಿಂದ ಶೋಕವೇ ಹೊರಟು ಬಂದಿದೆ. ನಿನ್ನ ಮುಖ ಕರುಂಡಿಂದ ಹೊರಟ ಶೋಕವು ಪಾದಬದ್ಧವಾಗಿ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಸಂಶಯಬೇಡ. ಚಿಂತಿಯು ಬೇಡ. ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆಯೇ ಈ ವಾಣಿ ಸರಸ್ವತಿಯು ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪಾದಬದ್ಧವಾಗಿ ವೀಣಾವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ನುಡಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶೋಕಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ದಿವ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನೀನು ರಚಿಸು ಎಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು.

ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ನಂತರ ವಾಲ್ಯೇಷಿಗಳು ರಾಮ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಯು ಸಹಸ್ರ ಶೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಸಂಹಿತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನೂರು ಸರ್ಗಣಗಳಿಂದಲೂ ಆರು ಕಾಂಡಗಳಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸಿದೆ. ಶೃಂಗಾರ ವೀರ ಕರುಣಾದ ನವರಸಗಳಿಂದ ಭರಿತವಾಗಿ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ರಾಮಾಯಣದ ಉದಯದ ಕಥೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯು ಎಪ್ಪು ಕಾಲ ಪರಾತಗಳು ನಿಲ್ಲತ್ವಪೆಯೋ, ಎಪ್ಪು ಕಾಲ ನದಿಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅಪ್ಪು ಕಾಲದವರೆಗೆ ರಾಮಾಯಣವು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚ್ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

‘ಯಾವತ್ ಸಾಷ್ಟಾನ್ತಿ ಗಿರಿಯಃ ಸರಿತಶ್ಚ ಮಹಿತಲೇ।
ತಾವದ್ವಾಮಾಯಣ ಕಥಾ ಲೋಕೇಮು ಪ್ರತಿಷ್ಟಾತಿ’॥

ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲಪೂ ವಾಲ್ಯೇಕ ಮಹಣಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ತೋಕದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ಶರೀರದಿಂದ ವಾಸಿಸುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅನ್ಯತಪೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲಪೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಭರಪಸೆ ಇದೆ.

‘ನ ತೇ ವಾಗಸ್ತಾ ಕಾವ್ಯೇಕಾಚ ದತ್ತ ಭವಿಷ್ಯತಿ’

ಶ್ರೀ ಮದ್ವಾಲ್ಯೇಕ ರಾಮಾಯಣವೇ ಆಕರ ಗ್ರಂಥ. ಇದರ ನಂತರವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ರಾಮಾಯಣ, ಅನಂದ ರಾಮಾಯಣ, ವಾತಿಷ್ಠ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ತತ್ವ ಸಂಗ್ರಹ ರಾಮಾಯಣ ಮುಂತಾದುವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಮಹನೀಯರುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಈ ರಾಮಾಯಣಗಳು ಶ್ರೀ ರಾಮನನ್ನು ಮನುಷ್ಯನೆಂದೇ ಹೇಳಿದೇ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಾದ ನಾರಾಯಣನೇ ಎಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪರಮ ಮಹತ್ಪಾಪನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ.

★ ರಾಮಾಯಣದಂತಹ ದಿವ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾನುಭಾವನು ಖುಕ್ಕ ಮಹಣಿ. ಇವನ ಭ್ರಗು ವರ್ಣದ ಪ್ರಾಚೀತೆ ಎಂಬ ಖೂಷಿಯ ಮಗನು. ಖುಕ್ಕ ಮಹಣಿಯು ಬಹುಕಾಲ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಈತನ ಮೈಮೇಲೆ ಹುತ್ತಪು ಬೆಳೆಯಿತು. ವರುಣನು ಮಳಿಗರೆದಾಗ ಹುತ್ತಪು ಕರಿತು. ಖುಕ್ಕನು ಈ ರೀತಿ ಹೊರ ಬಂದಾಗ ಜನರು ಈತನನ್ನು ವಾಲ್ಯೇಕ ಎಂದು ಕರೆದರು. ವರುಣನು ಮಳಿಗರೆದು ಎಬ್ಬಿದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಪ್ರಾಚೀತೆಸ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

★ ರಾಮಾಯಣ ಎಂದರೆ ರಾಮನು ನಡೆದ ಮಾರ್ಗ ಸನ್ಯಾಗ್ರ ಎಂದರ್ಥ. ಸತ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡದ್ದು, ಶಾಸ್ಯೋಕ್ತಪಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ್ದ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಪ್ತವಾಗಿದೆ. ‘ಸತ್ಯಂ ವದ, ಧರ್ಮಂ ಚರ’ ಎಂದು ತೈತಿರೀಯ ಶ್ರೀಯಿಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ‘ರಾಮೋ ವಿಗ್ರಹವಾನ್ ಧರ್ಮಃ’ ಎಂಬ ಮಾತು ರಾಮನು ಸತ್ಯವ್ರತನೂ ಧರ್ಮವ್ರತನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಸಾರುತ್ತದೆ.

★ ‘ಮಾತ್ರದೇಪೋಭವ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯನುಸಾರ ರಾಮನು ಕೌಶಲ್ಯ, ಸುಮಿತ್ರ, ಹಾಗೂ ಕೃಕೇಯಿ ಈ ಮೂವರು ತಾಯಂದಿರಲ್ಲಾ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಸಿದರೂ ಕೃಕೇಯಿಯನ್ನು ರಾಮನು ದ್ವೇಷ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

★ ‘ಪತ್ರದೇಪೋಭವ’ ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥನ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪಿ ನಡೆಯದಂತೆ

ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು
ವನವಾಸಿಮಾಡಲು ಒಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

★ ‘ಅಚಾರ್ಯರ್ಥದೇವೋ ಭವ’ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ರಾಮನು ವಿಶ್ವಾಸಿತ್ರ ಖುಸಿಗಳ
ಯಜ್ಞಕಂಟಕರಾಗಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಸಿಷ್ಠರ ಅಪ್ಣಣೆಯಂತೆ
ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

★ ವಸಿಷ್ಠರ ಆದೇಶಾನುಸಾರ ದಶರಥನು ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ನಾಮಕರಣ
ಮಾಡಿದನು. ಜೀಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯನಿಗೆ ರಾಮನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅವರ ಆದೇಶದಂತೆ. ರಾಮ
ತಬ್ಬಪ್ರ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅನ್ವಯವಾಗಿದ್ದ ನಾಮ. ಯೋಗಿಗಳು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ
ರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿ ಆನಂದ ಪರವಶರಾಗಿ ಕ್ರೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮ
ಎಂಬುವವನು ಯೋಗಿಗಳ ಅಚಲವಾದ ಕ್ರೋಡಾ ಸಾಫಾನ. ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಅರಿತ
ಪ್ರತ್ಯೋ ದೃಷ್ಟಿಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರು ಶ್ರೀರಾಮ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಇದು
ಬಹಳ ಚೈತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಚನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇದೆ.

ರಮನ್ತೇ ಯೋಗಿನೋಽನ್ತೇ ನಿತ್ಯನಂದೇ ಚಿದಾತ್ಮನಿ

ಇತಿ ರಾಮ ಪದೇ ನಾಸೌ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಭಿಧೀಯತೇ ಎಂದು ಶ್ರೀರಾಮ
ತಾಪನೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಇದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

★ ‘ಚಿನ್ಮಯಸ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯಸ್ಯ ನಿಷ್ಠಲಸ್ಯ ಶರೀರಿಃ
ಉಪಾಸಕಾನಾಂ ಕಾರ್ಯಾಧಂತ ಬ್ರಹ್ಮಮೋರೂಪಕಲ್ಪನಾ’

ಎಂದಂತೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿನಾದ ದಶರಥನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಮಾನುಷರೂಪವನ್ನು
ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಾರಾಯಣನು ತಾಳಿದನು. ತಾನು ಚಿನ್ಮಯನಾದರೂ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದರೂ
ಉಪಾಸಕರ ಕಾರ್ಯಾಧರವಾಗಿ ಇಂತಹ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವನು.

★ ‘ಅಚೋತಪಿಸನ್ನಾ ಅವ್ಯಯಾತ್ಮಾ ಭೂತಾನಾಮೀಶ್ವರೋತಪಿಸನ್ನಾ|
ಪ್ರಕೃತಿಂ ಸಾಘಾಧಿಷ್ಯಾಯ ಸಂಭವಾಮ್ಯಾತ್ಮಮಾಯಯಾ॥

ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹುಟ್ಟಿ-ಸಾವೃಗಳಿಲ್ಲದವನಾದರೂ
ಪೂರ್ಣಿಗಳಿಗಲ್ಲಾ ನಿಯಾಮಕ ಈಶ್ವರನಾದರೂ ತನ್ನ ಮಾಯೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಹಕಾರದಿಂದ
ತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀರಾಮನೆಂಬ ಮಾನವ ಶರೀರವನ್ನು ತಾಳಿ
ಅವತರಿಸಿದನು. ಇದೇ ಮಾನವರ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ಅವತಾರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದ.

ಖ

ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆ

- ಪ್ರೊ. ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಭೂತ್ಯಾ

ರಾಮಾಯಣದ ಯುದ್ಧಕಾಂಡದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಸನ್ನಿಹಿತವು ಓದುಗರನ್ನು ಕೆಣಿಕೆ ಅವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕಲು ಓದುಗ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಈ ಶರು ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶ.

ವಿಭೀಷಣನ ಪಟ್ಟಾಫ್ಫಿಷೇಕವಾದ ಮೇಲೆ ರಾಮನು ತಾನು ವಿಜಯವನ್ನು ಪಡೆದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಆಂಜನೇಯನ ಮೂಲಕ ಸೀತೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸೀತೆ ಮೂಕಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೆ ಮಾತು ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ. ‘ರಾಮನಿಗೆ ನಾನೇನು ಹೇಳಲಿ’ ಎಂದು ಆಂಜನೇಯ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸೀತೆಯ ಉತ್ತರ “ನಾನು ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು”. ಈ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಮನಿಗೆ ಏನಾಯಿತೆಂದು ವಾಲ್ಯೇಕ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ: “ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಕಣ್ಣೀರು ಉರುಳಿತು. ರಾಮನು ಧ್ವನಿ ಮನಸ್ಸನಾದನು. ದೊಡ್ಡ ನಿಟ್ಟಿಸಿರು ಬಿಟ್ಟನು ನೆಲವನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು.” ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಓದುಗನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸಹಾಯ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಒಂದೇ. ಇರಲಿ ಆ ಬಳಿಕ “ಸೀತೆಯನ್ನು ಅವಳ ಸಾನಾಲಂಕಾರಗಳು ಪೂರ್ವೇಸಿದ ಬಳಿಕ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ” ಎಂದು ರಾಮನೇ ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ವಿಭೀಷಣನು ಸೀತೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಅವಳು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ “ನಾನು ಸಾನ್ ಮಾಡದೆಯೇ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು”. ಆದರೆ ವಿಭೀಷಣನ ಮಾತು, “ನಿನ್ನ ಪತಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೋ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ”. ಹೀಗೆ ಸೀತೆ ಸಾನ್ ಮಾಡಿ ಸೇವಕಿಯರಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಮನ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಬಾಯಿಂದ ಬರುವ ಮಾತುಗಳು ಕಣಾಕಲೋರವಾಗಿವೆ. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವವನು ರಾಮನೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯುದ್ದವಿಸುತ್ತದೆ. “ರಾವಣನನ್ನು ಗೆದ್ದದ್ದು ಸಾಯಿಸಿದ್ದ ನಿನಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಂದೇಹವಾಗಿದೆ. ನಿನಗೂ ನನಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನೋ,

ಭರತನೋ, ಸುಗ್ರೀವನೋ, ವಿಭೀಷಣನೋ ಇವರು ಯಾರನ್ನೋ ನೀನು ಹೊಂದಿ ಸುಖವಾಗಿರು”. ಇಂಥ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇನು?

ಸೀತೆ ಅಳುತ್ತಾಳೆ “ಹೀಗೆ ನೀನು ಕರಣಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬಹುದೇ? ನಾನು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದೇ ಪರಾಧಿನೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ನಾನೇನು ತಾನೇ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು? ದೇಹಸ್ವರ್ವವಾಗದಂತೆ ನಾನು ತಡೆಯಾವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತೇ ಆಗ? ಚಿರಕಾಲ ನಾವಿಭೂರೂ ಒಡನಾಡಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ನನ್ನ ಶೀಲದ ಬಗ್ಗೆ ನಿನಗೆ ಅನುಮಾನವೇ? ಹನುಮಂತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿದೆಯಲ್ಲ! ಆಗಲೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರೆ ನಾನು ಅಂದೇ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ನಾನು ಚಪಲೆಯಲ್ಲ. ಜನಕ ರಾಜನ ಪುತ್ರ, ನಾನು. ಭೂಮಿಯ ಪುಣ್ಯ ಗಭ್ರದಿಂದ ಬಂದವಳು. ಅಗ್ನಿಷಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದ ನೀನು, ಈಗ ಹೀಗೆ ದೂರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯಾ? ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರೋದಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕರೆದು “ಚಿತೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡು” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು. ‘ಗಂಡನಿಂದ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಾದ ಮೇಲೆ ಇರುವುದೊಂದೇ ಮಾರ್ಗ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು’.

ಅಗ್ನಿಪರಿಷ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಸೀತೆ ಲೋಕಮಾತೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಮನು “ತಾನು ಆಡಿದ ಮಾತು, ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರತ್ಯಾಯಾರ್ಥಂತು ಲೋಕಾನಾಂ’ ಎಂದರೆ ಲೋಕದ ಜನರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ,” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ರಾಮಾಯಣದ ಓದುಗರು ಈ ವಿವರಕೆಯನ್ನು ಈ ದಿನವೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ! ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ:

ಒಂದು ಮೇರು ಕೃತಿ

- ವೇದಾಂತ ವಿಶಾರದ, ದರ್ಶನಾಚಾರ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನೋ ಚ. ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ-

ರಾಮಾಯಣವು ಆದಿಕಾವ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕಾವ್ಯಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದವನೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಮಾದರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದೆ.

ಶುಭಮತನುತ ಕಾವ್ಯಂ ಸಾಧುರಾಮಾಯಣಾಖ್ಯಂ।
ಮಧುಮಯಫಣತೀನಾಂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಂ ಮಹಣಃ॥

ಎಂದು ಭೋಜನು ಚಂಪ್ರಾರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ “ಸಾಧು, ಶುಭಂ” ಎಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ; ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು “ಮಧುಮಯಫಣತೀನಾಂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಂ” ಎಂದಿರುತ್ತಾನೆ.

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಗಿರಿಸಂಭೂತಾ ರಾಮಸಾಗರ ಗಾಮಿನೀ।
ಪುನಾತು ಭುವನಂ ಪ್ರಣಾ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾನದೀ॥

ಎಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಎಂಬ ಬೆಣ್ಣದಿಂದ ಹೊರಟು ರಾಮಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಈ ಮಹಾನದಿಯು ಇಡೀ ಲೋಕವನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಲಿ.

ಇದಂ ಪವಿತ್ರಂ ಪಾಪಷ್ಣಂ ಪ್ರಣಾಂ ವೇದ್ಯೇಶ್ವ ಸಂಮಿತಂ।
ರಘುನಾಥಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಶತಕೋಟಿ ಪುಸ್ತಕಂ॥

ಈ ರಾಮಾಯಣವು ಪವಿತ್ರ, ಪಾಪಹರ, ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ.

ಯಾವತ್ ಸಾಸ್ಯಂತಿ ಗಿರಿಯಃ, ಸರಿತಶ್ಚ ಮಹಿತಲೇ।
ತಾವತ್ ರಾಮಾಯಣಕಥಾ ಭೂಲೋಕೇ ಪ್ರಚರಿತ್ಯತಿ॥

ಬೆಣ್ಣಗಳೂ ನದಿಗಳೂ ಇರುವವರೆಗೂ ರಾಮಾಯಣವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು.

ರಾಜತೀವಿರನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಏಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ಸಲ ಶಿಷ್ಯರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು “ಸಾರಸ್ಪತೀಯನಾದ

ಕಾವ್ಯಪುರಣ ಹೇಗಿದ್ದನು” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಸ್ತಿಯು ವಿವರಿಸಿದನು. ಒಂದು ಸಲ ಸರಸ್ವತಿಯು ತುಷಾರಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದಳು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಒಂದು ಮಗು ಹುಟ್ಟಿತು. ಹುಟ್ಟಿದ ಶೂಡಲೇ ಅದು ತಾಯಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿತು

ಯದೇತದಾಭಿಯಂ ವಿಶ್ವಂ ಅರ್ಥಮಾತ್ಮಾ ವಿವರ್ತತೇ।
ಸೋರಸ್ಯ ಕಾವ್ಯಪುಮಾನಂಬ ಪಾದೌ ವಂದೇಯ ತಾವಕೌ॥

“ಎಣ್ಣಿಯವೇ ಅಂದರೆ ಶಬ್ದಪೇ ಜಗದೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯ ಪುರಣನೇ ನಾನು” ಎಂದು. ಇದುವರೆಗೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅನುಷ್ಠಾ ಭಂದಸನ್ನು ಕಾವ್ಯಪುರಣ ಬಳಸಿದ್ದ ತಾಯಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಮಾಡಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನೂ ಸಹಾ ಗೆದ್ದೆ. ಮಗನಿಂದ ಪರಾಜಯವಾದುದು ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಅಯಿತು. ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಇದೇ ಭಂದಸಿನಿಂದ ಕಾವ್ಯಗಳು ಆರಂಭವಾಗಲಿ.

“ಅಧೋ ವಾಗ್ಣಾ ಅನುಷ್ಠಾ / ಚತುಷ್ಪತ್ರ್ಯ ವಾ ಏತಭ್ಯಂದಃ ಪ್ರತಿಷ್ಟಿತಂ” ಎಂದು ವೇದವೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

“ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಕಾವ್ಯ ಶರೀರವಾಗಲಿ, ರಸಭಾವಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹರಿದು ರಸಿಕರಿಗೆ ಆನಂದವಾಗಲಿ, ಅಲಂಕಾರಗಳು, ವಾಕ್ಯತುರ್ಯ, ಅನುಪಾಸ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗಗನಕ್ಕೇರಿಸಲಿ” ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದಳು.

ಅನಂತರ ಆಕೆಯು ಮಗುವನ್ನು ಮರದ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ದೇವಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಬರಲು ಹೋದಳು. ಹತ್ತಿರದ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಿತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬಂದು ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಮಗುವನ್ನು ಕಂಡು ಯಾರದಿರಬಹುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮಗುವು ಒಂದು ಶೈಲೇಕ ಹೇಳಿತು. ಚಿಕಿತ್ರಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು

ಯಾದುಗ್ಂಧಾರಿ ನದುಗ್ರೇವ ಕವಿದೋಗ್ನಾಭಿರಸ್ವಂ
ಹೃದಿನಃ ಸನ್ನಿಧತ್ವಾಂಸಾ ಸೂಕ್ತಾಂಸಃ ಸರಸ್ವತೀ॥

ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. “ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಿಂದ ಸತತವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಕಾವ್ಯಧೇನುವಿನ ಹಾಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಲಿ” ಇದನ್ನು ಓದಿದವರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಾಗಲಿ ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದರು. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕವಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಎಂದರೆ “ಕಾಂತದತ್ತೀ” ಅತೀಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಯೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕಾಣುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಮೀಯಲು ಹೋಗಿದ್ದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಮಗುವನ್ನು ಕಾಣಿದೆ ಕಂಗಾಲಾದಳು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ವಾಲ್ಯೇಕಿಯು

ಶುಕ್ರಾಂಕಾಯ್ದರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದನು. ಸರಸ್ವತಿಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ವಾಲ್ಯೇಚಿಯು ಕೌರಂಚ ಮಿಥುನದಲ್ಲಿ ಗಂಡು, ಬೇಡನ ಬಾಣದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೂರುಳಿ ರಕ್ತಪೂತವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮರುಗಿ ಶೋಕವನ್ನು ಉಚ್ಛರಿಸಿದನು.

ಮಾ ನಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಮಿಗಮಃ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ।
ಯತ್ ಕೌರಂಚ ಮಿಥುನಾದೇಕಮವಧಿಃ ಕಾಮಮೋಹಿತಂ॥

ಇದೇ ಇಡೀ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಕರುಣಾರಸ ಮುನಿಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕೆ ಹರಿಯಿತು. ರಾಜಣನು ಪರಸ್ಮೈಯಾದ ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾದನು. ಅವನಿಗೆ ಮರಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಬೇಕು. ಲೋಕಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವ ರಾಮನು ಸಂಪನ್ಮಾಗಬೇಕು. ಇದು ರಾಮಾಯಣದ ಸಾರ ಸರ್ವಸ್ವತ್ತಂ.

ನಿಷಾದ ವಿದ್ಬಾಂಡಜ ದರ್ಶನೋತ್ಸಾಃ।
ಶೋಕತ್ವಮಾಪದ್ಯದಯಸ್ಯ ಶೋಕಃ॥

ಎಂದು ಕಾಳಿದಾಸನು ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುಪುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದೇ ಶೋಕವನ್ನು ಒದಿ ವ್ಯಾಸರೂ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯುವಂತಾಯ್ತು.

ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬುದು ಸರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಅಲ್ಲದೇ ಮತ್ತೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಸರಸ್ವತಿಯು ಜ್ಞಾನದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಮೂರ್ತರೂಪ. ಶುಕ್ರಾಂಕಾಯ್ದರು ಮೊದಲ ಕವಿ. ಅವರಿಗೆ ಕವಿ ಎಂದೇ ಹೆಸರು. “ಉತನಾ ಭಾಗವಃ ಕವಿಃ” ಎಂದು ಅಮರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅನಂತರದ ಕವಿ, ವಾಲ್ಯೇಚಿ.

ಸಾಧಾರಣವಾದ ಕಾವ್ಯವು ಚರ್ಮತ್ವಾರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಕಾವ್ಯಮಟ್ಟಪನ್ನು ತಲುಪಿ ರಸಿಕರಿಗೆ ಆನಂದವುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. “ರಸಾತ್ಕರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಂ” ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ವಿಶ್ವಾಧ. ತಿಳಿಯಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವಂತೆ, ಸರಳವಾದ ರಚನೆಯು ಅಧರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಅಂತರ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು:

ಆಸ್ಮೋಟಯಾ ಮಾಸ ಚುಚುಂಬ ಪುಷ್ಟಂ
ನನಂದ ಚಿಕ್ರೀಡ ಜಗ್ಗಾ ಜಗಾಮಾ
ಸ್ತುಂಭಾನರೋಹನ್ನಿಪವಾತ ಭೂಮ್ಯಾ
ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ ಸ್ವಾಂ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಕರ್ಣೀನಾಂ॥

ಸುಂದರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತನು ರಾವಣನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ರಾತ್ರಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಮಂಜೋದರಿಯನ್ನೇ ಸೀತೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ.

“ಬಾಲವನ್ನು ಬಡಿದು, ಚುಂಬಿಸಿ, ಕಿಟ ಕಿಟ ಎಂದು ಕರುಚಿ, ಹಾಡಿ ಇತ್ತತ್ತು ಸಂಚರಿಸಿದನು. ಕಂಭಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಜಿಗಿದು ಕೋತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು” ಇದು ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ.

ಶಂಖ ಪ್ರಭಂ ಕ್ಷೀರ ಮೃಖಾಲ ಗೌರಂ
ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಮಾನಂ ವ್ಯವಭಾಸ ಮಾನಂ।
ದದರ್ಥಾರ್ಥಿಮಾನ್ ಸ ಹರಿ ಪ್ರವೀರ
ಪೂರ್ವಾಪ್ಲಂಯ ಮಾನಂ ಸರಸೀವ ಹಂಸಂ॥

ಹನುಮಂತನು ಲಂಕಾತೀರದ ಸುವೇಲ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಇಳಿದಾಗ ರಾತ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕಗ್ಗತ್ತಲು. ಸುಮಾರು ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನು ನೀಲಾಗಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. “ಶಂಖ, ಹಾಲು, ತಾವರೆದಂಟಿನಂತೆ ಧವಳಕಾಂತಿಯಿಂದ ಧಳಧಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರನು ಮೇಲೇರುತ್ತಾ ನೀಲವಾದ ನೀರಿನ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ರಾಜ ಹಂಸದಂತೆ ಸೊಬಗನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ”. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿ ವಣಿನೆ.

ತತಃ ಸಮಧ್ಯಂ ಗತಮಂಶುಮಂತಃ
ಜ್ಯೋತಾಂಶು ವಿಶಾನಂ ಮಹದುಧ್ಯಮಂತಲ್‌।
ದದರ್ಥಾರ್ಥಿಮಾನ್ ದಿವಿಭಾನುಮಂತಂ
ಗೋಷ್ಠೇವೈಷಂ ಮತ್ತು ಮಿವ ಭ್ರಮಂತಂ॥

“ಆಗಸದ ನಡುವೆ ಚಂದ್ರನು ವಿಶಾಲವಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂಬ ಮೇಲ್ಮೈಪ್ರಯಾಸಸ್ವಾನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೇ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಒಡಾಡುತ್ತಿರುವ ಎತ್ತಿನಂತೆ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹನುಮಂತನು ಕಂಡನು”. ಇದು ಬೆಳದಿಂಗಳ ವೈಭವ.

ನವಮಾಸಧ್ಯತಂ ಗಭಂ ಭಾಸ್ಯರಸ್ಯ ಮರೀಚಿಭಿಃ।
ಪೀತಾಂ ರಸಂ ಸಮುದ್ರಾಂಜಾಂ ದ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೂತೇ ರಸಾಯನಾ॥

ಕಿಷ್ಟಿಂಧಾ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆವಿ, ಒಂಭತ್ತು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಸೂರ್ಯ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಹೀರಲ್ಪಟ್ಟ ಮೋಡದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ಗಭರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಮೃತದಂತಹ ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಮಳಿಗಾಲದ ಭವ್ಯ ಚಿತ್ರಣ.

ನ ಸಾಮ ರಕ್ಷಣೆ ಸುಗುಣಾಯಕಲ್ಪತೇ
ನ ದಾನ ಮಥೋಽಪ ಚಿತೇಷು ಯುಜ್ಞತೇ।
ನ ಭೇದ ಸಾಧ್ಯಾ ಬಲದರ್ಶಿತಾ ನರಾಃ
ಪರಾಕ್ರಮಸ್ವೀಪಿ ಮಮೇಹರೋಚತೇ॥

ಒಳ್ಳಿಯ ಮಾತುಗಳಿಂದಾಗಲೇ, ಹಣ ಕೊಡುವುದರಿಂದಾಗಲೇ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನ ನಿಗ್ರಹಿಸಲು
ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭೇದವೂ ಆಗದು. ದಂಡವೇ ಇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು. ಇದು ಹನುಮಂತನ ಲೋಕ
ಪ್ರಜೆಯ ರಸಭಾವ.

ಏಷಾ ಘಾಮು-ಪರಿಕ್ಳಿಷ್ಟಾ ನವವಾರಿ ಪರಿಪೂತಾ।
ಸೀತೇವ ಶೋಕ ಸಂತಪ್ತಾ ಮಹಿಂ ಬಾಷ್ಟಂ ವಿಮುಂಚತಿ॥

ಸೀತೆಯು ದುಃಖದಿಂದ ನಿಟ್ಟಿರು ಬಿಡುವುದನ್ನು ಕವಿ ಪುಂಗವ ಬೇಸಿಗೆಯ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ
ಕಾದ ಭೂಮಿಯ ಮಳಿಗಾಲದ ಪ್ರಥಮ ಬಿಂದುಗಳು ಬಿದ್ದೂಡನೆ ಏಳುವ ಹಬೆಗೆ
ಹೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಉಪಮೆಯ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ.

ಈ

ರಾಮ ಶಬ್ದದ ಮಹತ್ವ

- ವಿದ್ವಾನ್ ಬೋಜೂರು ರಾಮಭಟ್ಟ

ರಾಮಾಯ ರಾಮಭದ್ರಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ವೇದಸೇ।
ರಘುನಾಥಾಯ ನಾಥಾಯ ಸೀತಾಯಾಃ ಪತೇ ನಮಃ॥

ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥವೇ ರಾಮಾಯಣ. ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಪ್ತಕಾಂಡಗಳನ್ನಿಳ್ಳಿ ರಾಮಾಯಣವು ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದಿದೆ. 24 ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಗಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 500 ಇಕ್ಕೆವಾಕು ವಂಶದಲ್ಲಿ ರಘು ಪ್ರಸಿದ್ಧನು. ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿಯೇ ದಶರಥ ಜನಿಸಿದವ. ಅವನ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳೇ ರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ-ಭರತ-ಶತ್ರುಫ್ಲರು. ಮಹಣ್ಣ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಂದ ರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಧನುರ್ವಿದ್ಯೈಯನ್ನು ಕಲಿತರು.

ಭಾಗವೋ ರಾಘವೋ ಗೋಪಃ
ತ್ರಯೋ ರಾಮಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ।

ಎಂಬ ಉಚ್ಚಿರುಂತೆ ಪರಶುರಾಮ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಬಲರಾಮ ಎಂಬ ಮೂರರೂ ರಾಮರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ರಾಮಶಬ್ದದ ನಿರುಕ್ತಿಯು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿದೆ. ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗಳ ದ್ಯೇಯವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ಶ್ರೀರಾಮ. ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ‘ರಾ’ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ‘ಮ’ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಎರಡೂ ಸೇರಿ ರಾಮ ಶಬ್ದವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರಾ ಶಬ್ದಃವಿಷ್ವವಚನಃ ಮಶ್ಚಾಪೀಶ್ವರವಾಚಕಃ।
ವಿಶ್ವಾಧಿಶರೋ ಯೋ ಹಿ ಸ ರಾಮ ಇತಿ ವಿಶ್ವತಃ॥

‘ರಾ’ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ವಿಶ್ವವಾಚಕ ‘ಮ’ ಎಂಬುದು ಈಶ್ವರ ವಾಚಕ. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಈಶ್ವರನಿಸಿದವನು ಶ್ರೀರಾಮ. ಉಮಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಯಮಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿನ ಭಾವ ಹೀಗಿದೆ - “ತಿಳಿಯದೆ ನಿರ್ವಿಭಕ್ತಿಕವಾಗಿ ‘ರಾಮ’ ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೂ ಮುಕ್ತಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದರ ಫಲವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ರಾ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಾದೇವ ಪಾತಕಾ ದೇಹಪಂಜರಾತ್।
ನಿಯಾಂತ್ಯಾಯಾಂತಿ ಪಾಪಾನಿ ಮವಣಾ ದರ್ಶನಾತ್ಮನಃ॥

‘ರಾ’ ಶಬ್ದ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪಾಪಗಳು ದೇಹವಂಜರದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಅದರೆ ಮುಂದಿನ ‘ಮು’ ಅಕ್ಷರದ ಉಚ್ಛಾರಣವಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಿದೆ ಪ್ರಸಂ ದೇಹದೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದು ವಾಪಸು ಬರುತ್ತದೆ.

ರಾ ಶಬ್ದೋಚ್ಛಾರಿಣೇ ಜಾತೇ ವಕ್ಷಾತ್ ಪಾಪಂ ವಿಗಳ್ಭಿ
ಮಾರ ಶ್ರವಣೇ ಜಾತೇ ಭಸ್ಯೇ ಭಾವಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ॥

‘ರಾ’ ಶಬ್ದದ ಉಚ್ಛಾರಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪಾಪವು ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ‘ಮು’ ಅಕ್ಷರೋಚ್ಛಾರ ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಪಾಪವು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಮ ಶಬ್ದಕ್ಕಿರುವ ಮಹತ್ವ.

ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯಾರಿಗೆ ರಾಮ; ದಶರಥನಿಗೆ ರಾಮಭದ್ರ; ಕೌಸಲ್ಯಾದೇವಿಗೆ ರಾಮಚಂದ್ರ; ವಸಿಷ್ಠಾದಿ ಮಹಾಈಗಳಿಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ (ವೇದಸೌ); ರಘುವಂಶಕ್ಕೆ ರಘುನಾಥ; ಅನಾಥರಿಗೆ ನಾಥ; ಜನಕರಾಜನಿಕೆ ಶ್ರೀತಿಯ ಮಗಳ ಗಂಡ: ಸಿತೀಯ ಪತಿ: ಈ ರೀತಿ ಅವರವರ ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಷಂತಹವನು ಶ್ರೀರಾಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ರಾಮಾಯ ರಾಮಭದ್ರಾಯ’ ಈ ಶ್ಲೋಕ ವಿಷದಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಮ ಶಬ್ದದ ಉಚ್ಛಾರಣೆಯೇ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳದ್ವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರಾರ್ಥ

ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವೇದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ಪ್ರಸೂತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಭಗವಂತ ಸ್ವರೂಪ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀಯ ‘ತತ್ವವಿತುಃ’ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಯೋಧ್ಯಾ - ಕಿಷ್ಣಂಥಾ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗುಣ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ‘ಪರೇಣ್ಯ’ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ತೇಜೋಮಯ ಶರೀರದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ‘ಭಗ್ರ’ ಶಬ್ದಾರ್ಥ; ಸುಂದರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ‘ದೇವ’ ಶಬ್ದಾರ್ಥ; ಯುದ್ಧಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತಿ ವಿವರದಿಂದ ‘ಧೀ ಮಹಿ’ ಶಬ್ದಾರ್ಥ; ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಫಲಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀಯ ತೃತೀಯ ಪಾದದ ಅರ್ಥ; ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. 24 ಸಹಸ್ರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಹಸ್ರ ಶ್ಲೋಕದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀಯ ಒಂದೊಂದು ಅಕ್ಷರದಂತೆ ಪೂರಂಭವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಅರ್ಥವು ಉಪದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ನಾಸಿಕೆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಜಾಬಾಲಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಾಸಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ವರ್ತ ಸಹ ಕೂಡದೆಂದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥ ಬರುವ ಮಾತ್ರ ಉಮಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಯಸ್ತु ರಾಮ ಕಥಾಂ ತ್ಯಕ್ತಾ ಅನ್ಯತ್ವತ್ವಾಮಿಹೇಚ್ಚತಿ|

ಸ್ವರ್ಗಹೇ ಸುಸಮೃಪ್ಯಾನ್ವಂ ತ್ಯಕ್ತಾ ಭಿಕ್ಷಾಮಟತ್ವಾ||

ಮತ್ತು

ಸ್ವರ್ಣರಾಶಿಂ ನರಸ್ಯಕ್ತಾ ಸಚೌರ್ಯಂ ಕರ್ತ್ವಾಮಿಚ್ಚತಿ|

ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಕಥಾತ್ರವಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯದರ ಬಗ್ಗೆ ಆಸ್ತಿ ತಳೆಯವನೋ ಅವನು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಿಚೀನ ಮೃಷಾಣಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಿಕ್ಷಾಟನಿಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಮುಂದೆಯೇ ಇರುವ ಚಿನ್ನದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಳ್ಳತನಕ್ಕೆ ಎಳಸುತ್ತೇನ.

ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆ

ಸಹೋದರರ ವಿವಾಹಗಳನ್ನು ಏಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸುವ ವಿಷಯದ ಆಕ್ಷೇಪಣಿಗೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತ್ಯಾ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ವಸಿಷ್ಠರ ವಚನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಘಾಷ್ಯದ್ಯ ಮಹಾಬಾಹೋ ತೃತೀಯೇ ದಿವಸೇ ವಿಭೋ|

ಫಲ್ಗುನ್ಯಾಮುತ್ತರೇ ರಾಜನ್ ತಸ್ಮಿನ್ಯೈವಾಹಿಕಂ ಕುರು||

ಏಕಸ್ವಿನ್ ವತ್ಸರೇ ಚೈವ ವಾಸರೇ ಮಂಡಪೇತಪಿ ವಾ|

ಕರ್ತ್ವವ್ಯಂ ಮಂಗಳಂ ಸ್ವಮೋಽಭಾರತೋಽಯೋಮಳ ಜಾತಯೋ:||

ಒಂದೇ ಸಂವತ್ಸರ-ಒಂದೇ ವಾರ-ಒಂದೇ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಶೂಡ ಸಹೋದರರು ಸಹೋದರಿಯರು ಅವಳಿ ಜವಳಿ ಮಕ್ಕಳ ವಿವಾಹ ಮಂಗಳಕಾರ್ಯ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇವತ್ತು ಮಘಾ ನಕ್ಷತ್ರ. ಎಲ್ಲೆ ರಾಜನೇ, ಇಂದಿನಿಂದ 3 ನೆಯ ದಿನ ಉತ್ತರಾ ಫಲ್ಗುನಿ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸು. ಈ ನಕ್ಷತ್ರ ರಾಮನಿಗೆ ಶಾಧನ ತಾರೆ; ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಶತ್ರುಘ್ನರಿಗೆ ಕ್ಷೇಮತಾರೆ; ಭರತನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಾರೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ‘ವಿವಾಹೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸುತ್ತಮಂ’ ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಮದುವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಾರೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಗಿದೆ.

ವಚನ ಭಂಗ ಸಂಭವಿಸಿತೆ?

ಕೇಕೆಯ ರಾಜನ ಮಗಳು ಕೌಕೆಯಿಯ ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತು ಅವಳನ್ನು ವರಿಸುವ ಹಂಬಲವನ್ನು ಕೇಕೆಯ ರಾಜನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾಗ “ನನ್ನ ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿವ ಮಗನಿಗೇ ನಿಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಪಟ್ಟದೊರೆಯಬೇಕು” ಎಂಬ ಷರತ್ತನ್ನು ದಶರಥನಿಗೆ ಆ ರಾಜನು ವಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಶರಥನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಭರತನು ತನ್ನ ಮಾವನ ಮನಿಗೆ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು

ದಶರಥ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ದಶರಥನಂತಹ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿ ವೃಕ್ಷಿಕೊಡ ಕೊಟ್ಟಿ
ಭರವಸೆಯಿಂದ ನುಣುಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಂಚು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೇ? ಇದು ವಚನ ಭಂಗವಲ್ಲವೇ
ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಮಟ್ಟತ್ವದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 2 ಸಮಾಧಾನಗಳು ಸ್ವಷ್ಟಿಪಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಮೌದಲನೆಯದು:

ಉದ್ವಾಹಕಾಲೇ ರತಿಸಂಪರ್ಯೋಗೇ ಪಾರಾತ್ಯಯೇ ಸರ್ವಧಾರಣಾರೇ।
ವಿಪ್ರಸೃಚಾಧೇರ ಪ್ರಸ್ತಂ ವದೇಯುಃ ಪಂಚಾನ್ಯತಾನ್ಯಾಹುರಪಾತಕಾನಿ॥

ವಿವಾಹ-ಸಂಭೋ-ಪಾರಾಂತಿಕ ಅಪತ್ತಿ-ಸರ್ವಸ್ವಾ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸನ್ನವೇಶ-
ಬಾರ್ಹಣಾರಿಗೆ ಒದಗಿದ ಕಷ್ಟ, ಈ ಏದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳ ಹೇಳಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಪಾಪ
ಸಂಘಟನೆ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಆಧಾರದಿಂದ ದಶರಥನಿಗೆ ವಚನ ಭಂಗ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯದು:

ಉಮಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನ ಕುರಿತು ಪರಮೇಶ್ವರನು ಹೇಳಿದ ವಚನ ಹೀಗಿದೆ:-

ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಸಮಯೇ ಭವೇಯಂ ಸ್ವಾರ್ಥಿತೋಽಹಂ।
ತ್ವಯಾವಾರ್ಥನೇನ ಭೂಪಾಲಾ ತಥಾಚಿತ್ತರವಾಣ್ಯಹಂ॥

ಕೇಕೆಯ ರಾಜನು ಒಡ್ಡಿದ ಷರತ್ತಿಗೆ ದಶರಥನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ
ನಿಬಂಧನೆಯೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ.

“ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀನಾಗಲೀ ಬೇರೆಯವರಾಗಲೀ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನನಗೆ
ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ (ತಥಾಚಿತ್ತ) ನಾನು ಅದೇ ರೀತಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.”

ಹಿಂದೆ ಎಂದೋ, ಅದು ವಿವಾಹಾರ್ಥಿವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಮಾತು ದಶರಥನಿಗೆ ಮರೆತು
ಹೋಗಿದೆ. ಈಗ ಯಾರೂ ಅವನಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವಚನ
ಭಂಗ ದೋಷ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಭರತನ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿ

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗದ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮ-ಸಿತ್ತಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ
ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತ್ಯಾಗಮೂರ್ತಿಗಳೇ, ಆದರೆ ಭರತನ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಖರವಾಗಿ
ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮನ ತ್ಯಾಗದ ಹಿಂದೆ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ-ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಭಾರವಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯವನ್ನ ತ್ಯಜಿಸಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಡುವಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕಾದ ಪ್ರತ್ರನ ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾರಃ ಮುಂದೆ ಅವನೇ ಪ್ರಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಡಿಗೆ ಕಳಿಸುವಾಗ ಪ್ರಜಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣಿಂದ ಕೊಡಬೇಕಾದ ('ಲೋಕಸ್ಯಾರಾಧನಾಥಾಯ ತ್ಯಜತೋ ನಾಕಸ್ತಿ ಮೇ ವ್ಯಧಾ') ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಭಾರ-ಹೀಗೆ ಕರ್ತವ್ಯದ ಹಿನ್ನಲೆಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಇವೆಯಿಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 'ಸೀತೆಗೆ ಪತಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಸತಿ' ಎಂಬ ಭಾರತೀಯ ನಾರೀ ಧರ್ಮ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಹೊಣೆ ಮತ್ತು ಅಗಲಿಕೆಯ ದುಃಖವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಸ್ಥಿತಿ ಇವು ಇದ್ದದರಿಂದ ಅವಳು ಅರಮನೆಯ ಸುಖ ತ್ಯಜಿಸಿ ಪತಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂತೂ ರಾಮನ ಒಡನಾಡಿ ರಾಮ ಎಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಅಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತಾನಾಗಿಯೇ ವನವಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯಭಾರ ಕಂಡು ಬರದೆ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರೀತಿ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ಭರತನ ತ್ಯಾಗ ಮಾತ್ರ ಏತಿಷ್ಟ ಬಗೆಯದು. ಮಾವನ ಮನೆಯಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಕರೆಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭರತ ಯಾವುದೋ ಅಮಂಗಳದ ವ್ಯಾಕುಲವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡೇ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ತಾಯಿ ಕ್ಷಕೇರಿಯು ದಶರಥನ ಮರಣ - ರಾಮ ವನಪ್ರಸಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ನೀನೀಗ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ತ್ಯಾಯಾ ತ್ವಿದಾನೀಂ ಧರ್ಮಾಜ್ಞ ರಾಜತ್ವಮವಲಂಬ್ಯಾಂ) 'ನಿನಗಾಗಿಯೇ ನಾನು ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.' (ತ್ಯಾಗ್ಯತ್ವೇಹಿಮಯಾ ಸರ್ವ ಮಿದಮೇವಂ ವಿಧಂ ಕೃತಂ) 'ಈಗ ಅನಾಯಕವಾದ ಈ ನಗರ ನಿನ್ನ ಅಧಿನವಾಯಿತು.' (ತ್ವದಧೀನಾ ಹಿ ನಗರೀ ರಾಜ್ಯಂ ಚೈತದನಾಯಕಂ) ಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮಗ ಭರತನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಭರತನಾದರೋ ದುಃಖ-ರೋಷಗಳಿಂದ ತಾಯಿಯನ್ನೇ ವಿಪರೀತ ದೂಷಣೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿ ತಾನು ರಾಜಮಾತೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿನಿಂದಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಆಶಾಸೌಧವನ್ನು ನುಚ್ಚುಮಾರು ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಏನೋ ತಂದೆಯ ಮರಣದ ವಾತ್ತೆ ಕೇಳಿದ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಭರತನು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿರಬಹುದೆಂಬ ತಂಕಗೂ ಆಷದವಿಲ್ಲ. ನಂತರ ಕೊಸಲ್ಯೆಯ ಬಳಿ ಹೋದಾಗ ಅವಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ "ಇದಂ ತೇ ರಾಜ್ಯಕಾಮಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಹಂಟಕಂ" ನಿನಗೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಲ್ಲದೆ ಈ ರಾಜ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಮತ್ತು ದಶರಥನ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯಾದಿಗಳ ನಂತರ ಸೇರಿದ್ದ ತುರ್ತು ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಹಿತ ವಸಿಷ್ಟರೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಬಿತ್ತಾ ಭೂತ್ತಾ ಚ ತೇ ದತ್ತಂ ರಾಜ್ಯಂ ನಿಹತಕಂಟಕಂಯ" ನಿನ್ನ ತಂದೆ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾ ಸಹ ನಿಷ್ಣಂಟಕವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿನಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೊತ್ತು-ಹೊತ್ತು-ಬೆಳಿಸಿದ ತಾಯಿಯ ಮಾತು; ಕುಲ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಹಿತ ಬಯಸುವ ಪ್ರಯೋಹಿತ ವಸಿಷ್ಟರೇ "ನೀನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ನಿನ್ನ ಪೂರ್ಜ ತಂದೆ - ಅಣ್ಣಂದಿರ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು"

ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಮಾತು ಕೂಡಾ ಭರತನ ದೃಢ ನಿರ್ಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಎಷ್ಟೇ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ತನಗೆ ದಕ್ಷವಂತಿದ್ದರೂ ಅದು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ತನ್ನದಲ್ಲಿಂಬ ದೃಢನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಭರತನ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಎಣೆಯೇ ಇಲ್ಲ. “ಕಥಂ ದಶರಥಾಜಾತೋ ಭವೇದಾರ್ಜ್ಯಾಪಹಾರಕಃ” “ದಶರಥನಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಬೇರೆಯವರಾದ ಸೊತನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಂತಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?” ಈ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವೇ ಭರತನ ತ್ಯಾಗಬುದ್ದಿಯ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

“ಕಾಡಿನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಿರುಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಯಶ್ಮಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಪೂಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿನಂತೆ ನಾನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಸೇನಾ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭರತನು ತನ್ನ ರಾಜಮನೆತನದ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ನಾರುಡೆಯುಟ್ಟಿ ಜಟಾಧಾರಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮನಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. “ಭರತನು ರಾಜ್ಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳ ಅಭಿಷ್ಪತ್ವನ್ನು ಸೆರವೇರಿಸುವುದೇ ವಿಹಿತವೆಂದು” ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಹೇಳುತ್ತೇ. ಆದರೆ ಭರತನು ಅದನ್ನು ವಿನಿಯಿದಿಂದಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಿ “ಶ್ರೀ ರಾಮನೇ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಧರ್ಮಸಮೃತ,” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ತ್ಯಾಗದ ನಿಲುವಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಭರತನು “ಪ್ರತ್ಯಾಪವೇಶ”ವನ್ನೇ (ನೆಲದ ಮೇಲೆ ದಖ್ಯಾಯನ್ನು ಹಾಸಿ ಒಂದೇ ಮಗ್ನಲಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾಹಾರಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಇಷ್ಟಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಮಲಗಿ ಬಿಡುವುದು) ಪಾರಂಭಿಸಿದ.

ಆಗ ಶ್ರೀ ರಾಮನು

ಬಾರಹ್ಯಣೋ ಹ್ಯೇಕ ಹಾಶ್ವೇನ ನರಾನ್ ರೋದ್ಧುಮಿಹಾಹಂತಿ।
ನತು ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತಾನಾಂ ವಿಧಿಃ ಪ್ರತ್ಯಾಪವೇಶನೇ॥

“ಬಾರಹ್ಯಣನು ಮಾತ್ರ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಪವೇಶನ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು, ಹೊರತು ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಇದು ಉಚಿತವಲ್ಲ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಭರತನು ಎದ್ದು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆಗಲೂ ಬಗೆಹರಿಯದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಮಹಷ್ಣ ವಸಿಷ್ಟರು ಉಭಯ ಸಮೃತವಾದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ:

ಏತೇ ಪ್ರಯಚ್ಚ ಸಂಹಷ್ಟಿ ಪಾದುಕೇ ಹೇಮಭೂಷಿತೇ।
ಅಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ಮಹಾಪಾರ್ಜಯೋಗ್ರೇಮ ಕರೇತವ॥

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಲ್ಲವನಾದ ನೀನು ಚಿನ್ನದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ನಿನ್ನ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು

ಸಂತೋಷದಿಂದ ಭರತನಿಗೆ ಕೊಡು. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಯೋಗ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಈ ಪಾದುಕೆಗಳೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಸಂತೋಷಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲು ಸನ್ನದ್ಧನಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಅಗ್ರಜ ರಾಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಿನ್ನಹ ಭರತನ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಟತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ‘ನೀನು 14 ವರ್ಷದ ವನವಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ವಾಪಸು ಬರುವತನಕ ನಾನು ಜಟಾ - ವಲ್ಲಲಧಾರಿಯಾಗಿ ಗೆಡ್ಡೆ-ಗೆಣಸು-ಹಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಅಯೋಧ್ಯಾನಗರದ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ಆಗಮನವನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತೇನೆ. ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿನ್ನ ಈ ಪಾದುಕೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. 14 ವರ್ಷ ಕಳೆದ ಮರುದಿನವೇ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ‘ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶ’ ಮಾಡುವೆನು.’ ಶ್ರೀರಾಮನು ಭರತನಿಗೆ ಭರವಸೆ ನೀಡಿ ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿ ಬೀಳಿಕ್ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಯುವರಾಜ ಪದವಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇ ಅದು ಭರತನಿಗೇ ಸಲ್ಲತ್ಕುದ್ದಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಭರತ ಯುವರಾಜನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನು? ಶ್ರೀರಾಮನ ನಂತರ ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ತಾನೇ ರಾಜನಾಗುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲವಕುಶರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಭಾರ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಯುವರಾಜ ಪದವಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೊರಟು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿ-ಹೆಚ್ಚಿಗೂ ಭರತನ ಅವ್ಯಾಜ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ‘ನಿಜವಾದ ಸುಖವು ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರತು ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು - ಅದರಂತೆ ನಡೆದು ಮಾನವ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಭರತ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನಿಗೂಢಾರ್ಥವಿದೆ. ವಾಚಕರು ಮನನ ಮಾಡಲೆಂದು ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ವಾಲ್ಯೇಕ ಮಹಿಗಳ ವಿನೋದ ಪ್ರಪ್ತಿ

- ವಿದ್ವಾನ್ ಟಿ.ಎನ್. ಪದ್ಮನಾಭನ್

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವು ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಅದು ಸಮಸ್ತ ಹಿಂದೂ ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ಪರಮಪೂಜ್ಯವೂ ಪರಿತ್ರಾಪೂ ಆಗಿ ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷ ಜನರ ಹೃನಂಗಗಳನ್ನು ತಂಡಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಗ್ರಂಥ ವೇದ ವೇದಾಂತಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಜೀವೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಒಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥವೂ ಆಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾಧ್ಯಾತ್ಮಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವ ಸಹಸ್ರರು ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಕಾವ್ಯರಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಆನಂದಿಸುವ ಜನರೂ ಸಹಸ್ರ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಗವಾನ್ ವಾಲ್ಯೇಕ ಮಹಿಂಗಳೂ ಸಹ “ಕಾವ್ಯಮೇ ತ ದ ಗಾಯತಾಂ” ಅಂದರೆ ಕುಶಲವರು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಕಾವ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾವ್ಯವೆಂಬುದು ರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ವಾಙ್ಮಯ. “ವಾಕ್ಯಂ ರಸಾತ್ಮಕಂ ಕಾವ್ಯಂ” ಎಂಬುದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಮಾತು. ರಸ ನಿರೂಪಣೆ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷಣ. ಶಾಂತರಸ ಸಹಿತವಾದ ಶೃಂಗಾರಾದ ನವರಸಗಳೂ ಯಥೋಚಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಭಗವಾನ್ ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇದು ನವರಸಭರಿತವಾದ ಕಾವ್ಯ.

ರಸ್ಯಃ ಶೃಂಗಾರ ಕರುಣ ಹಾಸ್ಯ ರೌದ್ರ ಭಯಾನಕ್ಷಿ:
ವೀರಾದಿಭಿಶ್ಚಸಂಯುಕ್ತಂ ಕಾವ್ಯಮೇತದಗಾಯತಾಂ

ಹಾಸ್ಯ ರಸವು ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರಸ. ಅದು ಜೀವನವೆಂಬ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಕೀಲೆಣ್ಣೆ ಇರುವಂತೆ. ಲಘು ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಬದುಕು ಹಗುರವಾಗುತ್ತದೆ. ದುಗುಡಗೊಂಡಿರುವ ಮನಸ್ಸು ತಿಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಾದ ಸಹಜ ಗುಣವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ನಗುವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮೆಸುವ ಸಾಧನವೇ ಹಾಸ್ಯ. ಈ ಹಾಸ್ಯ ರಸ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಯೇಕ ಮಹಿಂಗಳು ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಕೌಶಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಮಹಿಂಗಳ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಿಯ ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ.

ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ರಾಮನು ದಾನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಾಹ್ಯಾರ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ ಪ್ರಷ್ಟಲವಾದ ಧನ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಹೇರಳವಾದ ಗೋ ಧನದಿಂದಲೂ ಬಹುಮಂದಿ ಬಾಹ್ಯಾರನ್ನು

ತೈಪಿಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಉಂಭ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಡ ಬಡವನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರಿಜಟನೆಂಬ ಬಾಹ್ಯಷೋತ್ತಮನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಬೇಡಿ ತನ್ನ ಬಡತನವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ರಾಮನಲ್ಲಿ ನಿರ್ವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮನು ನಗುತ್ತಾ “ವಿಷ್ಣೂತ್ತಮನೆ, ನಿನ್ನ ಕ್ಷೇಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಲನ್ನು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಬೀಸಿದರೆ ಆ ಗಡಿಯೋಳಿರುವ ಪಶುಗಳಿಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿನಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎನ್ನಲು ಆ ಬಾಹ್ಯಣನು ತನ್ನ ಜೀರ್ಣವಸ್ತುವನ್ನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಬಿಗಿದು ತನ್ನ ಪಾಣತ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ದಂಡವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಎಸೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಸ ತೀರ್ಥಾ ಸರಯೂ ಪಾರಂ ದಂಡಸ್ತಾಕರಾಚ್ಯತಃ
ಗೋವ್ರಜೀ ಬಹು ಸಾಹಸ್ರೇ ಪಪಾತೋಕ್ಷಣ ಸಂನಿಧಾ

ದಂಡವು ಸರಯೂ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಅದರ ಆಚಿ ದಡದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬಿತ್ತು. ಆ ಗಡಿಯೋಳಿಗಿದ್ದ ಸಮಸ್ತ ಗೋಧನವನ್ನೂ ಬಾಹ್ಯಣನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಕೋಲನ್ನು ಬೀಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಿಜಟನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ ಭಂಗಿಯನ್ನೂ ಅಂಗಾಂಗ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ನೋಡಿದ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ನಗು ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಮನೂ ನಗುತ್ತಾನೆ. ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಿಂತು ಹೋದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ದುಗುಡಗೊಂಡಿದ್ದ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಗುರವಾಯಿತು.

★★★★

ಮಂಧರೆಯು ರಾಮನ ವನವಾಸ ಮತ್ತು ಭರತನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಎಂಬ ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ದಶರಥನಿಂದ ಬೇಡುವಂತೆ ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಈ ಬೋಧನೆ ಕೈಕೇಯಿಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಕೈಕೇಯಿಯು ಕುಬ್ಜಿಯೂ ಗೊನಿಯೂ ಕುರೊಪಳೂ ಆದ ಮಂಧರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆಡುವ ಮಾತುಗಳು ಹಾಸ್ಯರಸ ಪ್ರವಾಹವೇ ಸರಿ.

ಸಂತಿ ಸುಃ ಸಂಸಿತಾಃ ಕುಬಾಃ ವಕ್ರಾಃ ಪರಮದಾರುಣಾಃ
ತ್ವಂ ಪದ್ಮಮಿವ ವಾ ತೇನ ಸನ್ನತಾ ಪ್ರಿಯ ದರ್ಶನಾ
ವಿಮಲೇಂದು ಸಮಂ ವಕ್ತ್ರಂ ಅಹೋ ರಾಜಸಿ ಮಂಧರೇ
ಅಗ್ರತೋ ಮಮ ಗಚ್ಛಂತೀ ರಾಜಹಂಸಿವ ರಾಜಸೇ
ತ ವೇದಂ ಸ್ಥಾನ ಯದ್ವಿಷ್ಣಂ ರಥ ಘೋಣಮಿವಾಯತಂ
ಮತಯಃ ಕ್ಷಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾಶ್ಚ ಮಾಯಾ ಶಾತ್ರವಸಂತಿತೇ
ಅಭಿಷಿಕ್ತೇಚ ಭರತೇ ರಾಘವೇಚವನಂಗತೇ

ಜಾತ್ಯೇನಚ ಸುವರ್ಣೇನ ಸುನಿಷ್ಪತ್ತೇನ ಮಂಧರೇ
ಲಬ್ಧಾಂಚ ಪ್ರತೀತೇನ ಲೇಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ತೇಸ್ಫಗು

“ಎಲ್ಲೆ ಮಂಧರೇ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಗೊನಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವಕ್ರರು, ದುಷ್ಪರು ಮತ್ತು ಪಾಪಿಗಳು. ನೀನು ಹಾಗಲ್ಲ ಗಾಳಿ ಬೀಳಿದಾಗ ಬಾಗುವ ಕಮಲದ ದಂಡಿನಂತೆ ಚೆಲುವಾಗಿದೆ ನಿನ್ನ ಗಾತ್ರ, ನಿಮ್ಮ ಮುಖವೋ ನಿಮ್ಮಲವಾದ ಚಂದ, ಬಿಂಬದಂತೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ನೀನು ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಗಂಭೀರ ನಡಿಗೆಯ ರಾಜಹಂಸದಂತೆ ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಎಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಳೂ ರಾಜನಿತಿಗಳೂ ವ್ಯವಹಾರ ಚಾತುರ್ಯಗಳೂ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿರುವ ಡುಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಭರತನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇಕವಾಗಲಿ. ರಾಮನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲಿ. ಇದಾದ ನಂತರ ನಿನ್ನ ಗೊನನ್ನು ಅವರಂಜಿಯ ತಗಡನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತೇನೆ....” ಹೀಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಕೈಕೇರು ಕುಬ್ಬಾವಣನೆ. ಕೈಕೇರುಯು ಆಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾತು ಒಂದೊಂದು ಹಾಷ್ಯದ ಬುಗ್ಗಿ.

★ ★ ★

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ ಶೂರ್ವಣಾಖಿಯ ಪ್ರಸಂಗ. ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲಿ ಏಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಂದಿಗೆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಪರಸ್ಪರ ಮಾತುಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ರಾವಣ ಭಗಿನಿ ರಾಕ್ಷಸಿ ಶೂರ್ವಣಾಖಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಅಸಮಾನವಾದ ರೂಪಕ್ಕಿ ಮಾರುಹೋಗಿ ಆತನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಸಹ್ಯವೂ ಭಯಂಕರವೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸಾಕಾರವೆಲ್ಲ ಮನ್ಯಧಕೋಟಿ ಲಾವಣ್ಯದಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುವ ಶ್ರೀ ರಾಮನಲ್ಲಿ! ರಾಮ ಶೂರ್ವಣಾಖಿಯರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿಯ ವಿಸಾದ್ಯಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದಿಟ್ಟಿರುವ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮಹಣಿಗಳ ವಿನೋದ ಪ್ರಜ್ಞಿ ಸೀಮಾತೀತ.

ಸುಮುಖಿಂ ದುಮುಖಿಂ ರಾಮಂ ವೃತ್ತ ಮಧ್ಯಂ ಮಹೋದರೀ
ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷೀ ಸುಕೇಶಂ ತಾಮ್ರ ಮೂರ್ಧಾಜಾ
ಪ್ರೀತಿ ರೂಪಂ ವಿರೂಪಾಸಾ ಸುಸ್ವರಂ ಬ್ರಿರವಸ್ವರಾ
ತರುಣಂ ದಾರುಣಾ ವೃದ್ಧಾ ದಕ್ಷಿಣಂ ವಾಮ ಭಾಷಿಣೀ
ನ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಂ ಸುದುವ್ಯತಾತ್ ಪ್ರಿಯ ಮಪಿಯ ದರ್ಶನಾ
ಶರೀರ ಜಸಮಾವಿಷ್ಪಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತಾ

ಶ್ರೀರಾಮನ ಮುಖ ಸುಂದರ, ಶೂರ್ವಣಾಖಿಯ ಮುಖ ಫೋರ. ಆತನದು ತೆಳುವಾದ ನಡು, ಅವಳದು ಉಬ್ಬಿದ ಹೊಟ್ಟಿ, ಆತನ ಕಣ್ಣ ವಿಶಾಲ, ಅವಳ ಕಣ್ಣ ವಿಕಾರ. ಆತನ

ಕೂದಲು ಅಂದ, ಅವಳದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಾದ ಒರಟು ಕೂದಲು. ಆತನ ರೂಪ ಪ್ರೀತಿ ಜನಕ, ಅವಳ ರೂಪ ಅಸಹ್ಯ. ಆತನದು ಇಂಪಾಡಕ ಕಂಠ, ಅವಳದು ಕರ್ಕೆಶವಾದ ಧ್ವನಿ. ಆತನು ಯುವಕ, ಅವಳು ಚರ್ಮ ಸುಕ್ಕು ಬಿದ್ದ ವೃದ್ಧಿ. ಆತನ ಮಾತು ನಯ ಮತ್ತು ಮಧುರ, ಅವಳದು ದುಭಾಷಣೆ. ಆತನದು ಸದಾಚಾರ, ಅವಳದು ದುರಾಚಾರ. ಆತನದು ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕೆನಿಸುವ ರೂಪಲಾವಣ್ಯ, ಅವಳದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಗ್ಗಡಗೊಳಿಸುವ ಕುರೂಪ. ಈ ಚಿತ್ರಕ್ರಿಯನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವೇ ನಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿರಲಾರದು.

ಮುಂದೆ ಶೂಪರ್ಣಾಖಿಯು ಶ್ರೀ ರಾಮನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ನೇರವೇರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳುವುದು, ಶ್ರೀರಾಮನು ತನಗಳೇ ಮದುವೆಯಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವನೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವುದೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತಾನು ರಾಮನಿಗೆ ದಾಸನೆಂದೂ ತನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆ ಅವಳೂ ದಾಸಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಮತ್ತೆ ಅವಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನೆಲ್ಲಿಗೇ ಕಳುಹಿಸುವುದೂ ಎಲ್ಲವೂ ಹಾಸ್ಯ ರಸಬಿಂದುಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳು ಶ್ರೀ ರಾಮನ ವಿನೋದ ಪ್ರಯತ್ನೆಯನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಂದರಕಾಂಡದ ಒಂದು ಸನ್ನಿಹಿತ. ಹನುಮಂತನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಲಂಕಾನಗರವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾನೆ. ತಡಮಾಡದೇ ಸೀತಾನ್ನೇಷಣೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ, ವಿಚಿತ್ರವಾದ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಗಾಥ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವವರು, ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರು, ಅಸ್ವಾಸ್ವವಾಗಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡವರು, ಮಧುಪಾನದಿಂದ ಮತ್ತುರಾದವರು - ಹೀಗೆ ಬಗೆ ಬಗೆಯಾದ ಅಸ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಕಂಡ ಹನುಮಂತನು ರಾವಣನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಆಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತರಾದ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಪ್ರಮದೆಯರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡಿ ನಿದಾವಶರಾಗಿ ನಾನಾ ಶ್ರಾಗಾರ ಚೇಷ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವರನ್ನು ಕಂಡ ಹನುಮಂತನ ಮನಸ್ಸು ಲಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಯಂವರನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಹುಡುಕಲು ಪಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಭವಗಳನ್ನೂ ಮೇರೆಸುತ್ತಾನೆ ನಿದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮಂಡದಲ್ಲಿ ನಿದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಡೀ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೇ ಭೂಷಣಪಾರ್ಯಾದ ಮಂಡೋದರಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆಯೇ ಸೀತಾದೇವಿಯಿಂದ ಭೂಷಣಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೂಡಿತೆಂದು ಆನಂದದಿಂದ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಾನೆ. ವೇದವೇದಾಂಗಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನೂ, ಬುದ್ಧಿಮತಾಂ ವರಿಷ್ಟನೂ, ಪ್ರಾಣಪರವಿವೇಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಆದ ಅಂಜನೇಯ ಸಾಫ್ಟ್‌ಮ್ಯಾಚ್ ಆಗ ಮಾಡಿದ್ದೇನು?

ಆಸೋಣಯಾ ಮಾನ ಚುಚುಂ ಪ್ರಚ್ಚಂ
ನನಂದ ಚಿಕ್ಕೀಡ ಜಗ್ಗೊ ಜಗಾಮು
ಸ್ತಂಭಾನರೋಹನಿಪವಾತ ಭೂಮೋ
ನಿದರ್ಶಯನ್ ಸ್ವಾರ್ಥ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಕರೀನಾಂ

ತನ್ನ ಬಾಲವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಡಿದ, ಅದರ ತುದಿಯನ್ನು ಚುಂಬಿಸಿದ. ಆನಂದದಿಂದ ಕುಣಿದು ನೆಗೆದಾಡಿದ. ಸಣ್ಣದನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಾಡಿದ. ಕಂಭಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಜರ್ನೆ ಜಾರಿ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದ. ತಾನು ಎಪ್ಪು ದೊಡ್ಡವನಾದರೂ ತನ್ನ ಕರಿಸ್ಟಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಿಯೇಬಿಟ್ಟ, ಹೊಟ್ಟೆ ಹಂತಾಗುವಂತೆ ನಗುವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮೆಸುವ ಈ ಸನ್ನಿಹಿತ ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಜ್ಞಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕ್ರಿಗನ್ನಡಿ.

ಸುಂದರಕಾಂಡದ ಮತ್ತೊಂದು ಸನ್ನಿಹಿತ. ಆಂಜನೇಯ ಸ್ವಾಖ್ಯಾತಿಯು ಸೀತಾ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಆಚಿ ದಡದಲ್ಲಿ ತನಗಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಗದ ಜಾಂಬವದಾದಿ ಕರಿವೀರರ ಮಧ್ಯ ಬಂದಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಸೀತಾಮಾತೆಯ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕರಿ ಸಮೂಹ ಪರಮಾನಂದಭರಿತವಾಗಿದೆ. ತಡಮಾಡದೆ ಕಿಷ್ಟಿಂಧಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದ ಕರಿಗಳು ಫಲಪ್ರಷ್ಟ ಭರಿತವಾದ ಸುಗ್ರೀವನ ಮಧುವನಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಯಧೇಚ್ಚವಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿರಿಯುವಂತೆ ಮಧುಪಾನಮಾಡಿ ನಂದನವನದಂತಿದ್ದ ಆ ತೋಟವನ್ನು ಬರಿದು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವನವನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ದಧಿಮುಖಾದಿಗಳನ್ನು ಬಡಿದು ಗಾಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಧುಪಾನಮತ್ತರಾದ ಆ ಕರಿಗಳು ಚಿತ್ರ, ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಚೀಷ್ಪೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಹಾಡಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ನೆಗೆದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಹಾಡುವವರು, ಕೆಲವರು ಅಳುವವರು, ಕೆಲವರು ಸಂತ್ತೇಸುವವರು. ಕೆಲವರು ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚಾಗಿ ನಗುವವರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿನೋದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಾಯಂತಿ ಕೇಚಿ ತ್ರೈಣಮಂತಿ ಕೇಚಿ
ನೈತ್ಯಂತಿ ಕೇಚಿ ತ್ರೈಹಸಂತಿ ಕೇಚಿತ್
ಸತಂತಿ ಕೇಚಿ ದ್ವಿಭರಂತಿ ಕೇಚಿತ್
ಪ್ರವಂತಿ ಕೇಚಿ ತ್ರೈಲಪಂತಿ ಕೇಚಿತ್

ಇದು ಮಹಣಿಗಳ ವಿನೋದವಾಙ್ಮಯದ ರೀತಿ. ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ನುಗ್ಗಿ ಬರುವುದು ನಗುವಿನ ಬುಗ್ಗಿ. ಇಂಥ ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲನ್ನು ಹರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಹಲವಾರು. ಮಹಣಿಗಳ ಹಾಸ್ಯರಸ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುವಂಥಾದ್ದು.

ಕನಿ ವಿಭೂತಿಗೆ ನಮೋ

ಖಂ

ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆ

- ಡಾ. ಎಂ.ಕೆ. ಭಾರತೀರಮಣಾಚಾರ್ಯ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲೆ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಉಂಟಾಗಿ ನಿಲ್ಲುಕ್ಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾನವರ ಅಲ್ಲ ಮಾತಿಗೆ ಅದು ತೋರುವುದು ಹೇಗೆ? ಆದರೆ ಅವನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಆ ಬಗೆಗಿನ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಕ್ಕಿಡೆ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ದರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕರುಣಾಯನು ಮತ್ತೊಂದಾರವನ್ನು ಮಾಡುವನೇ ಹೊರತು ಕೇವಲ ದುಷ್ಪಿರುವನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಭಾಗವತ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರಮೇಯ. ಅದೇ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ವ್ಯಾಸರು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮರಾಜನ ರಾಜಸೂಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಪೂಜೆ ಯಾರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಧರ್ಮರಾಜನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದೆ. ಸ್ವಿಯಂ ಜ್ಞಾನನಿಧಿಗಳಾದ ವ್ಯಾಸರಿದ್ದಾರೆ. ಪರಶುರಾಮದೇವರಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಿದ್ದಾನೆ. ಮೂರೂ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪಗಳು ಏಕತ್ರ ರಾಜಾಸಿಸುವ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಅಗ್ರಪೂಜೆ ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮೂಡಿದುದೇಕೆ? ಮೂವರಿಗೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಬಹುದಿತ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಅಥವಾ ಪರಶುರಾಮದೇವರಿಗೆ ನೀಡಬಹುದಿತ್ತು ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒತ್ತು ಮನುಕುಲಜರು ನರಕುರಿಗಳಾಗಬಾರದು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯವೇಸಬೇಕು. ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಘಯ ವಿಪರ್ಯಾಗಳಿಂದ ಪ್ರಪೃತ್ರಾದಲ್ಲಿ ಅದು ತಾರಕವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಧ್ಯನ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಶುಭ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಧರ್ಮರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಮೂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಭೀಷ್ಮರಿಗೆ. ಅವರ ಜ್ಞಾನ, ಲೋಕಾನುಭವ, ತ್ಯಾಗಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿರುವವರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವರದು. ಅವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಅಗ್ರಪೂಜಿಗೆ ಅಹಂಕಾರದು ಹೇಳಬೇಕೆ? ಇದೂ ಭಗವದಿಚ್ಛೇ ಎಂದೇ ಎನ್ನಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಲೌಕಿಕದಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾಂಡವರ ಪಿತಾಮಹರೂ ಜ್ಞಾನವರೇಣ್ಯರೂ, ವೇದವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಟ್ಟು ವೇದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದವರೂ, ವೇದಾಧರ್ಣ ನಿಷಾಂಕಾಯಕ ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಸುನಿತಿತ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದವರೂ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ

ಸಂಸ್ಕृತಿಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿದವರೂ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಪ್ರತಿಮ ಇತಿಹಾಸಕಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ
'ವ್ಯಾಸರನ್ನ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರೆ' ಎರೋಧವೇ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪರಶುರಾಮದೇವರಿಗೆ ಅಗ್ರಪೂಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರೂ ವಿವಾದಕ್ಕಿಡೆಯಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ
ಕುಲಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಲವು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾದರೂ ಅವರು
ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾರವೈಣಿಯ, ಆದ್ದರಿಂದ
ಜಾತ್ಯಾಪೂಜ್ಯರೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅದು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಾಗ ಇಡೀ ಯಾಗಣಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುಸುಗುಸು
ಪಿಸುಪಿಸು ಪಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹುಟ್ಟಿದಾರಭ್ಯ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಶುಪಾಲ ಸೆಟಿದು
ನಿಂತ. ಏರೋಧಿಸಿದ. ಕೃಷ್ಣನ ಅನಹರ್ತೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿತೋಡಿದ. ಅದು
ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸರಿ ಎನ್ನುವಂತಿದ್ದರೆ ಅಂಥವರೂ
ಕೂಡ ಬೇಸರಪಟ್ಟಕೊಳ್ಳುವಂಥವು ಕೆಲವಿದ್ದವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ನೆಪ ದುಷ್ಪ ಹನನಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಶಿಶುಪಾಲ ಅಸುನೀಗಿದ. ಕೃಷ್ಣನಾರೆಂಬುದು ಸಭಿಕರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು.
ಕೃಷ್ಣಸ್ತ ಭಗವಾನ್ ಸ್ವಯಂ ಎಂದು ಜನ ಅರಿತರು. ಕೃಷ್ಣಂ ವಂದೇ ಜಗದ್ಗುರುಂ ಎಂದು
ಅಗ್ರಪೂಜಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಧರ್ಮರಾಜನೋಂದಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಮಿಸಿದರು.

ದಾವಪರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಿಶ್ವದ ಸಜ್ಜನ ವ್ಯಂದಕ್ಕೆ
ಪರಿಚಯಿಸಲು ಯಾಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಶ್ರೀರಾಮನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು
ಸಿದ್ಧಾಂತಿಸಲು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಲೀಲೆ ನಡೆಯಿತು.

ಆದ ಕವಿಗಳಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿರು ಶ್ರೀರಾಮನೇ ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಡುವ
ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಶ್ರೀರಾಮ ಪರಶುರಾಮರ ಸಮಾಗಮವಾಗುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಆದಿಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ
ಯೋಜಿಸಿದಾದರೆ. ವಿವಾಹೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿಭ್ಯಾವು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಮರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ
ಅಡ್ಡ ಬಂದರು ಪರಶುರಾಮರು ಶ್ರೀ ರಾಮನಿಗೆ ಶಿವಧನಸ್ತ ಹಾಗೂ ತಾವು ಧರಿಸಿರುವ ವೈಷ್ಣವ
ಧನುಸ್ಸಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ದೇವತೆಗಳು ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾನಿಂದ ಎರಡು ಅಸದೃತ
ಧನುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಒಂದನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಶ್ರಿಪುರಾಸುರನನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ವಿದೇಹರಾಜ ದೇವರಾತನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅದನ್ನೇ
ಈಗ ನೀನು ಮುರಿದು ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಮೇರೆದಿರುವೆ.

ಇಗೋ ಇದು ಎರಡನೆಯ ವೈಷ್ಣವ ಧನುಸ್ಸು. ಇದನ್ನು ವಿಷ್ಣುವು ಭೃಗುಕುಲೋಪವಾದ
ಮುಚೀಕ ಮಹಷೀಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಸವಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಮುಚೀಕರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರತ್ರಾದ ಜಮದಗ್ನಿಗಳಿಗೆ
ಬಂದಿತು. ಈಗ ಅದನ್ನು ನಾನು ಧರಿಸಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಾದ
ಕಾರ್ತ್ಯವೀಯಾಜುರನನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇತರ ದುಷ್ಪ ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಲು ಉಳಿಸಿರುವೆ.

ತದೇವಂ ವೈಷ್ಣವಂ ರಾಮ ಷಿತ್ಯಪಿತಾಮಹಂ ಮಹತ್|
 ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮಂ ಪುರಸ್ಕತ್ ಗೃಹೀಷ್ಣ ಧನರುತ್ತಮಂ||
 ಯೋಜಯಸ್ಸ ಧನುಃ ಶ್ರೀಷ್ಟೇ ಶರಂ ಪರಪುರಂ ಜಯಂ|
 ಯದಿಶಕ್ತೋಸಿಕಾಕುಸ್ತ ದ್ವಂದ್ವಂದಾಸ್ಮಿ ತೇ ತತಃ||

ಅಂದರೆ ಹೇ ರಾಮ! ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಈ ವೈಷ್ಣವ ಧನಸ್ಸು ನನ್ನ ಅಜ್ಞ ಮುತ್ತಜ್ಞರ ಕಾಲದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಈಗ ನೀನು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ಉತ್ತಮ ಧನಸ್ಸಿನ ಹೆದಯ ಮೇಲೆ ಬಾಣವನ್ನೂ ಹೊಡು. ಶತ್ರುನಗರವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಗೆಲ್ಲವ ಸಮರ್ಥನೆ! ನೀನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೇ ಆದರೆ ನಿನಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ದ್ವಂದ್ವ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸದವಕಾಶವನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡುವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪರಶುರಾಮರ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ಕ್ರಿಧನಾಗಿಯೇ ಪರಶುರಾಮರ ಕ್ಯೇರಿಂದ ಆ ಧನಸ್ಸನ್ನೂ ಮತ್ತು ಬಾಣವನ್ನೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಎತ್ತಿಕೆತ್ತಿಕೊಂಡನು. ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನಸ್ಸನ್ನು ಹೆಡೆ ಏರಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಡಿ ಹೇಳಿದ.

ಬಾರ್ಹಣೋ ಸೀತಿ ಪೂಜ್ಯೋಮೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಕೃತೇನಚಾ|
 ತಸ್ಮಾತ್ಫಕ್ತೋ ನ ತೇ ರಾಮ ಮೋಕ್ತಂ ಪಾರಾಹರಂ ಶರಂ||

ಅಂದರೆ ಹೇ ಭ್ರಗುನಂದನ ರಾಮ! ತಾವು ಬಾರ್ಹಣರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯರು. ಅಲ್ಲದೆ (ನನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ) ವಿಶ್ವಾಮಿತರ ಸಂಬಂಧಿಕರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಪಾರಾಹರಣ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಈ ಬಾಣವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾರೆ.

ಈಗ, ಪರಶುರಾಮ! ನಿಮ್ಮ ಅಡೆತಡೆ ಇಲ್ಲದ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿತ್ವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ತಪೋಬಲಾಚಿತ ಪ್ರಣ್ಯ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಈ ಅಮೋಘ ವೈಷ್ಣವ ಶರದಿಂದ ನಾಶ ಮಾಡಿ ಬಿಡುವೆ. ಯಾವುದನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲಿ, ಹೇಳಿ ಎಂದು ದಾಶರಥಿ ರಾಮ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾನು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಂದ ಗೆದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಾಶ್ಯಪರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಬಿಟ್ಟದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾತ್ರಿ ನಾನು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇರಲಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಮಿಮಾಂ ಮದ್ದತಿಂ ವೀರ ಹಂತುಂ ನಾರ್ಹಸಿ ರಾಘವ ವಿಳಂಬ ಮಾಡದೆ ನನ್ನ ಅಚ್ಚಿತ ಲೋಕವನ್ನು ನಾಶಮಾಡು ಎಂದು ಸಮೃತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಕ್ಷೇರಿಯಿಂದ ನೀನೇ ನಾಶರಹಿತನಾದ (ಅಕ್ಷಯ್ಯಂ) ಮಧು ನಾಯಕ ದೃತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ (ಮಧುಹಂತಾರಂ) ದೇವದೇವನಾದ (ದೇವೇಶಂ) ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ರೂಪದಿಂದ ಅರಿತೆ. ‘ಸ್ವಿ ತೇಸ್ತ ಪರಂತಪ’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಈ ಅದ್ಬುತ ವಿಚಿತ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಪರಶುರಾಮರು ಶ್ರೀ ರಾಮನೇ ಶ್ರೇತೋಕ್ಷಾನಾಧನಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆಂಬುದು ವಾಲ್ಕೇಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈ ಪರಶುರಾಮರು ಬಂದಾಗ ದಶರಥ ಹೆದರಿ ಕಂಗಾಲಾಗಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದು ಸರ್ವರ ಪಾರಾಭಿಕ್ಷೇಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಪರಶುರಾಮ ಹೊರಟು ಹೋದ ಮೇಲೂ ಸಹ ಸಹಸ್ರಾ ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನೇ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಬದುಕಿದೆಯೂ ಬಡ ಜೀವವೇ ಎಂಬಂತೆ ದಶರಥನು ತನಗೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಪುನರ್ಜಾನ್ಯವಾಯಿತೆಂದೇ ಬಗೆದ -

ಪುನರ್ಜಾನ್ಯತಂ ತದಾ ಮೇನೇ ಪ್ರತ್ಯ ಮಾತ್ರಾನ ಮೇವ ಚ॥

ಇದೇ ಬಗೆಯ ವರ್ಣನೆ ಪದ್ಧತಿಪರಾಣಿದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ರಾಮ-ಪರಶುರಾಮ ಸಮಾಗಮವು ದಿಬ್ಬಾಪು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಮರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಆದದ್ದು ಎಂಬ ನಿರೂಪಣೆ ರಘುವಂತ, ರಾಮಾಯಣ ಮಂಜರೀ, ಭಂಟಿಕಾವ್ಯ, ಉದಾರ ರಾಘವ, ಜಾನಕೀ ಪರಿಣಾಯ, ರಾಮಕಥಾ, ರಾಮಚರಿತೆ, ಮಧ್ಯರಾಮಾಯಣ, ರಾಘವೀಯ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಾ ಬಂದಿರುವುದು.

ದಶರಥ ಹಾಗೂ ವಸಿಷ್ಠರ ಪಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ದಶರಥನನ್ನೂ ರಾಮನನ್ನೂ ಶ್ರೀಸುವುದಾಗಿ ರಾಮಚರಿತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಪರಶುರಾಮ. ರಾಘವೀಯದಲ್ಲಿಂತೂ ‘ಇಕ್ಕಾಫ್ ತಥಾ ವಿದೇಹ’ ಉಭಯ ವಂಶಗಳನ್ನೂ ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿಬಿಡುವುದಾಗಿ ಬೆದರಿಸುತ್ತಾನೆ. “ಉದಾರ ರಾಘವ”ದ ಪ್ರಕಾರ ‘ರಾಮ’ ಎಂಬ ತನ್ನ ಹೆಸರನೇ ದಾಶರಥಿ ಇಟ್ಟಿಕೊಂಡದ್ದು ತಪ್ಪೆಂದು ಕೋಪಾಟೊಪವನ್ನು ವೃಕ್ಷಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ದ್ವಾಂದ್ವಯದ್ದಕ್ಕೆ ಬಾ, ಇಲ್ಲವೇ ಈ ವೃಷ್ಣಿವ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಧರಿಸು ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಾಗದ ಹೇಡಿಯಂತೆ ಶರಣಾಗತನಾಗು ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಪರಶುರಾಮ ರಾಮನ ಮುಂದಿಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಜಾನಕೀ ಪರಿಮಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸಮಾಗಮ

ಈ ಸಮಾಗಮ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಾರರು ಏಧಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದೂ ಧನುಭಾಗವಾದ ಕೆಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೇ ಸ್ವಯಂವರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೇ ನಡೆದಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ಣನೆ ಪ್ರಸನ್ನ ರಾಘವ, ಹನುಮನಾಟಕ, ಬಾಲರಾಮಾಯಣ, ಅನಘರಾಘವ, ಮಹಾವಿರ ಚರಿತ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಾ ತುಲಸೀದಾಸರ ರಾಮಚರಿತ ಮಾನಸದಲ್ಲಾ ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಸನ್ನ ರಾಘವ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಧನುಭಾಗಕಾರೀಯಾರೆಂದು ಕೇರಳಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ‘ರಾ’ ಎಂಬ ಮೊದಲಕ್ಕಾರವನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ರಾವಣನಿರಬೀಕೆಂದು ಭ್ರಮಿತನಾಗಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಕೆಂಡಕಾರುವ ದೃಷ್ಟಿ ವರ್ಣನೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ನೇವಣ್ಣದಲ್ಲಿ ರಾಮಸೀತೆಯರ ವಿವಾಹದ ಫೋಷಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಪರಶುರಾಮನಿಗೆ ತನ್ನ ತಪ್ಪು ಅರಿವಾದದ್ದು. ಮಹಾವೀರಚರಿತದಲ್ಲಿಂತೂ ರಾಮನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ನೇರವಾಗಿ ಜನಕನ ಅಂತಃಪುರದೊಳಗೇ ಹೊರಟು ಹೋಗುವುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅನಘರಾಘವ ಮತ್ತು

ಹನುಮನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಧನುಭರಂಗಕಾರೀ ರಾಮನೆಂದು ಮೊದಲೇ ಅರಿತಿದ್ದನಾದ ಕಾರಣ ಪರಶುರಾಮನ ಭಯಂಕರ ಕೋಪವನ್ನು ತೋರುತ್ತಾ ಸಹಸ್ರಾ ಅವನೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಕಟುವಚನಗಳನ್ನು ಅಡತಡೆಬಿಡೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅಡ ತೋಡಗುತ್ತಾನೆ. ಬಾಲರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಪರಶುರಾಮ ಮೊದಲೇ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ತೋಡಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮನ ಹಿಂದೆ ಅಲೆಯಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಬರುವುದೋ ಎಂದು ಹೆದರಿ ಅವನ ಶಿಷ್ಯವೃಂದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಕೇಳಿದೆ ಕಣ್ಣಾರ್ಥಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲೋ ಹೊರಟು ಹೋಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾಲರಾಮಾಯಣದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ನಿರೂಪಣೆ ಬಂದಿದೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಚರಿತ ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ತುಲಸೀದಾಸರು ಈ ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ನಾಯಕನನ್ನು, ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದ್ವೈವನನ್ನು ಸಮೋಽತ್ಸ್ವಷ್ಟನೆಂದು ಸಾಬಿತು ಮಾಡಲು ಬಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಶುರಾಮರ ರೂಪವಣಿನೆಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಆ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ನೇರವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಹ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ತುಲಸೀದಾಸರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೀಯ ಅಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಅವನ ಶಾಲೀನತೆ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುರುಗಳು ಮುಕ್ಕಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯದ ಆನಂದ ರಸಿಕ ವೃಂದಕ್ಕೆ ದೋರೆಯುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಟು ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ರಾಮನಿಂದಾಡಿಸದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಆಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗವರ್ಭಂಗ

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ತಾವು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮನ ಘನತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತರುವ ಸಂಭಾಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಕರುಬಿ ಅವನನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಸನ್ನ ರಾಘವ ಮತ್ತು ಅನಫ್ರಾರಾಘವ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಜನಕ ಹಾಗೂ ಶತಾನಂದರು ಪರಶುರಾಮರನ್ನು ಕಟು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಿಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಫ್ರಾರಾಘವದಲ್ಲಿ ದಶರಥ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಸಹ ಅವರೊಡನೆ ದನಿಗೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾವೀರ ಚರಿತದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬ್ಯಾದು ಶತಾನಂದರು ಕೊನೆಗೆ ಪರಶುರಾಮನನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಶಾಪ ಕೊಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದಾಗ ದಶರಥನು ಮತ್ತು ವಸಿಷ್ಠರು ಶತಾನಂದರನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಶುರಾಮನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಜನಕನು ಶರಸಂಧಾನ ಮಾಡಲು ದಶರಥನು ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿ ತಡೆಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಪರಶುರಾಮನು ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಮೂದಲಿಸ ತೋಡಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರೂ ಅಂದರೆ ಜನಕ,

ಶತಾನಂದ, ವಿಶ್ವಾಮಿತಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲರೂ ಪರಶುರಾಮನನ್ನು ಧಿಕ್ಷರಿಸತ್ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹನುಮನ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀರಾಮ ಪರಶುರಾಮನ ಬೈಗಳುಗಳಿಂದ ಖಿನ್ನನಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ರೋಸಿ ರೋಗಿ, ಬಾಹ್ಯಣಾರು ಅವಧ್ಯರೆಂದು ಅರಿವಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ವಂಶದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪೂಜ್ಯವರೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ವಿವಶತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತುಲಸಿದಾಸರು ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅನುಚಿತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಇಂಬುಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ.

ನಾಟಕೀಯ ಪ್ರವೇಶ

ಶ್ರೀ ರಾಮಚರಿತ ಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮರ ಪ್ರವೇಶವಾಗುವುದೇ ಅತಿ ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ. ಯಾವ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧನುಭೂಗವಾದೊಡನೆ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮಿಸುಗಾಡಿಸಲೂ ಅಸಮಧ್ಯರಾದ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ ಹಲ ಕೆಲವರು ಒಂದಾಗಿ ಶ್ರೀ ರಾಮನ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ನಡೆಸಲು ಯುದ್ಧ ಸನ್ನದ್ದರಾಗಿ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಲೇಹೂ ಭಡಾಳ ಸೀಯ ಕಹ ಕೇಳಾ ಧರಿ ಬಾಂಧವು ನೃಪ ಬಾಲಕ ಮೋಳಾ' ಅಂದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಮುನ್ನಿಗಿ ಹೋಗಿ. ಮೋದಲು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ ತನ್ನಿ. ಆ ಇಬ್ಬರು ರಾಜಕಿಶೋರರನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಿರ ಎಂದು ವರಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿದೇಹನೇನಾದರೂ ಅಡ್ಡ ಬಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಸದೆಬಡಿದರಾಯಿತೆಂದು ಅಭ್ಯರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕೋಲಾಹಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೌರವಣಾದ ಶರೀರ, ವಿಭೂತಿ ವಿಭೂತಿ ಹಣೆ, ಜಟಾಮುಕುಟ, ರೋಷವನ್ನು ಕಾರುವ ಕಿಂಗ್ಸುಗಳು, ಹೆಗಲ ಮೇಲಿರುವ ಜನಿವಾರ ಮತ್ತು ಮೃಗಚರ್ಮ, ಉಟ್ಟನಾರುಮುಡಿ, ತೂಳೀರ, ಧನುಸ್ಸು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮಿಂಚುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ನೇತುಬಿದ್ದ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕೊಡಲಿ-ಪರಶು, ಇದನ್ನು ಕಂಡೇ ಪರಶುರಾಮರೆಂದು ಅರಿತು ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ತಂಭಿಭೂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಭ್ಯರವೆಲ್ಲ ಸ್ತಂಭವಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧಸ್ನಾಹದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ರಾಜರು ಆಸನದಹಿಂದೆ ಅವಿಶುಕೊಂಡು ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗ ನುಣುಚಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದವರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪರಶುರಾಮರಿಗೆ ದೀಘಾದಂಡ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿ ಸರಿದು ನಿಂತು ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೂ ಸಹ ಸಮಯಸಿಕ್ಕೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪರಶುರಾಮರು ಮಾತ್ರ, ಇದಾವುದನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಜನಕನು ಅವರನ್ನು ಸಾಗ್ರತಿಸುತ್ತಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಶುರಾಮರು ಆಶೀರ್ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಕನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಂದು ಸಾಗ್ರತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಬ್ಬರೂ

ನಮಷ್ಟರಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನ ಪ್ರತಿರೆಂದೂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೆಂದೂ ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಶುರಾಮರೂ ಸಹ ಶಿಷ್ಟಾಭಾರದಂತೆ ಅತೀವ್ಯಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಶ್ರೀರಾಮನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ಎವೆ ಇಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತಾನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ರಾಜರ ಸಮಾಗಮದ ಕಾರಣವನ್ನು ಜನಕನನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದವರಾಗಿ ಆಜ್ಞಾರಂತೆ 'ಹೇಳಿ ಯಾರು ಶಿವ ಧನುಷನ್ನು ಮುರಿದೆಸೆದವರು?' ಅತ್ಯಂತ ಕೋಪವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿರುವ ಭಾಗ್ಯವ ರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಭಯತ್ಸ್ವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಓಡಿ ಹೋಗಲು ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕದೆ ಅಲ್ಲದೇ ಉಳಿದಿದ್ದ ಕುಟಿಲ ರಾಜರಿಗೆ ಅನಂದವಾಗಿದೆ. ಸೀತೆ ಭಯಗ್ರಸ್ತಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅನಿಶ್ಚಿತ ಪರಿಣಾಮ ಹಾಗೂ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಈ ಕುತ್ತಿನಿಂದ ಸರ್ವರೂ ಭಯಭೀತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ಅಭಯದಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಶಂಭುವಿನ ಧನುಷನ್ನು ಮುರಿದವನು ಯಾರೋ ನಿಮ್ಮ ದಾಸನೊಬ್ಬ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಚಕ್ರಮಂಡಿ ಪುರುಖಾಗುತ್ತದೆ. 'ದಾಸನೇ' ಮೊದಲೇ ಸ್ವಭಾವತೇ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿಡಿಮಿಡಿಗುಟ್ಟಿವರು. ಈಗ ಮತ್ತುಷ್ಟು ಕೆರಳ-ಸೇವಕನೇ? ಅವನು ಸೇವಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಆ ಮಾತು ಸರಿ. ಶತ್ರುಗಳು ಎಸಗುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದೋಹ ಬಗೆದು ದಾಸ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಮುಟ್ಟಾಳ ಯಾರು? ಏ ರಾಮ! ಶಿವಧನುಷನ್ನು ಮುರಿದವ ಸಹಸ್ರ ಬಾಹು - ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾಜುನನಂತೆ ನನ್ನ ವೈರಿ. ಅವನು ಯಾರು? ಅವನೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಈ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಂದು ನಿಂತರೆ ಸೆಮು. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರಾಜರನ್ನೂ ನಿನಾರ್ಮ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತೆ-ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರು.

ಇಷ್ಟೇಕೆ ಮಮತೆ

ಆಗ ಪರಶುರಾಮರ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೊಡಲು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಂದೆ ಬಂದ. ಹೇಳಿದ - 'ನಾವು ಹುಡುಗರಾಗಿದ್ದಾಗ ಎಷ್ಟೇಷ್ಟೋ ಧನಸ್ಸಿಗಳನ್ನು ಮುರಿದಿದ್ದೇವು. ಸ್ವಾಮಿಗಳೇ! ಹೀಗೆ ಯಾರೂ ಹೊಸಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಧನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ತಮಗೆ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಮಮತೆ ಅನ್ನೋದೇ ತಿಳಿಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಅವನ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಮಾನ ಸೂಚಕ ಕಾಪು ಇತ್ತು.

'ರೇ ರಾಜನಮಗನೇ!' ಅತಿ ಕೃದ್ಭರಾಗಿ ಪರಶುರಾಮರು ಹೇಳಿದರು. ನಿನಗೂ ಸಾವು ಸಮೀಪಿಸಿದೆ ಅಂತ ಕಾಣಿಸುತ್ತೆ. ಎಲ್ಲ ಧನಸ್ಸಿನಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದೆ ಶ್ರವಣರಾರಿಯ ಧನಸ್ಸಿ. ಜಗತ್ತಿಗೇ ಗೊತ್ತು ಅದೆಂಧದು ಎಂದು.

'ದೇವರೇ, ಕೇಳಿ' ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಗೊಳ್ಳನೆ ನಕ್ಕ ಉತ್ತರಿಸಿದ. 'ಧನುಷ್ ಅಂದಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಒಂದೇನೇ. ಆಗಿರುವ ಲಾಭನಷ್ಟ ಏನು ಅದನ್ನು ಹೇಳಿ. ಮುರಿದದ್ದು ಮುರಿದು ಹೋಯಿತು. ಅದೂ ಮುಟ್ಟಿವುದರೊಳಗೆ ಮುರಿದುಬಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಘುಪತಿಯದೇನೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ ವ್ಯಧಾ ಎಗರಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ' ಎಂದ.

‘ರೇ ಮೂರ್ಖ! ತಮ್ಮ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾ ಪರಶುರಾಮ ಹೇಳಿದರು. ‘ನಾನಾರು? ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವ ಏನು ಎಂಬ ಪರಿಣಾನವಿಲ್ಲದೆ ಬಡ ಬಡಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಮಡುಗನಾದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟ ಮಾತನಾಡಿಯೂ ಬದುಕಿರುವೆ. ನನ್ನನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುನಿ ಅಂದರೆ ತಪಸ್ಯಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿರುವೆಯಾ? ನಾನು ಬಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಣಾರೀ. ಅತ್ಯಂತ ಕೂರ್ಧ ನನಗೆ. ಏಷ ವಿಖ್ಯಾತ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲ ದೂರೀಕಿ ನಾನು. ಭೂಜ ಬಲದಿಂದಲೇ ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನೇಕವಲ ಗೆದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಣಾರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿರುವೆನು ಮತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಬಾಹುವನ್ನು ಇದೇ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿರುವೆನು. ವ್ಯಧಾ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡಿ ಅಪ್ಪ ಅಮೃನ ಶೋಕಕ್ಷ ಕಾರಣನಾಗಬೇಡ. ರೇ ರಾಜನ ಕುರುದೆ! ನನ್ನ ಕೊಡಲಿ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದರೆ ಸಾಕು, ಗಭ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಶು ಸಹ ಅಸುನೀಸುಗತ್ತದೆ’ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಸಾಕು ನಿಲ್ಲಿಸಿ

‘ರೇ ಸಾಫಿ, ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತೆ?’ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಚುಚ್ಚುಮಾತನಾಡಿದ. ಮಹಾಶೂರವೀರನೆಂಬ ದುರಭಿಮಾನದ ಮಾತು ಸಾಕು ನಿಲ್ಲಿಸಿ. ಇಲ್ಲಿರುವವರು ಕುಂಬಳದ ಕುಡಿಯಲ್ಲ. ಬೆರಳು ಶೋರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ! ನಿಮ್ಮ ಈ ಕೊಡಲಿ, ಬಿಲ್ಲ ಬಾಣವನ್ನು ನೋಡಿ ಎರಡು ಮಾತನಾಡಿದೆ ಅಪ್ಪ. ತಾವು ಭೃಗುಕುಲೋತ್ಸಂಭಾರ ಬ್ರಹ್ಮಣರು ಎಂದು ಬಲ್ಲ. ತಾವು ಅಪಮಾನ ಸೂಚಕ ಬೈಗುಳಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದರೂ ಸಿಡಿಮಿಡಿಗೊಳ್ಳಿದೆ ಶಾಂತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಮ್ಮ ವಂಶದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಣರು ಪೂಜ್ಯರು. ದೇವತೆಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಣರು, ಸಾಧುಸಂತರು ಮತ್ತು ಗೋಪುಗಳು - ಇವರಿಂದ ಏನೇ ಅಪರಾಧವಾಗಲಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಂಡೇ ಹಾಕಲಿ, ನಾವು ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮಾತೇ ಸಾಕು. ಕೊಟಿ ವಜ್ರಾಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಕೂರವಾಗಿದೆ. ನಿಮಗೆ ಈ ಕೊಡಲಿ ಏಕೆ? ವ್ಯಧಾ. ಈ ಧನುಭಾಣಗಳು ನಿಮ್ಮ ಜಾತಿಗೆ ತಕ್ಷದಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಈ ಅಡಬಿಡಂಗಿ ವೇಷ ನೋಡಿ ಎರಡು ಮಾತನಾಡಿದೆ. ಕ್ಷಮಿಸಿ, ಮಹಾಮುನಿಗಳೇ ಧೀರರೇ!!’ ಎಂದ.

ಅಗ ಭೃಗುಶೈಷ್ವರು ಗಂಭೀರ ದ್ವಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತರನ್ನು ಸಂಪೋಧಿಸಿ ಹೇಳಿದರು - ‘ರೇ ಕಾಶಿ! ಕೇಳಿ. ಈ ಬಾಲಕ ಕುಟಿಲನಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತೇ. ಸೂರ್ಯವಂಶವೆಂಬ ಪೂರ್ಣಾಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕಳಂಕದಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಕ ಇಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆದ ನಿರಂಕುಶ ಈತ. ಅರೆ ಕ್ಷಣಾದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಮುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಬದುಕಿಸಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿದರೆ ಈತನನ್ನು ಎಲ್ಲಾದರೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ನಾನಾರು? ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಮನದಭಾಗ್ಯವಂತೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳು’ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು.

ಅದಕ್ಕೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೇ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿ - ‘ನಿಮ್ಮ ಯಶಸ್ವನ್ನು ಅರಿಯದವರಾರಿದ್ದಾರೆ!

ಮೇಲಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೀವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಇಷ್ಟು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿ ತಿಳಿಸಲು ಬಂದಿತು? ಈಗಲೇ ಅದೆಷ್ಟು ಸಲ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿ! ಇನ್ನೂ ತ್ವರಿತಯಾಗಿದ್ದರೆ ನೀವೇ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಲ ಹೇಳಿ. ನಾನಂತರ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಸಿಟ್ಟುತ್ತಡೆಹಿಡಿಯಬೇಡಿ. ಅದರಿಂದ ಬಹಳ ಕಿಟ್ಟುದಾಗುತ್ತೆ. ಏರಪ್ರತಿವನ್ನು ಕೃಗೊಂಡಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂತು. ಒಂದು ಮಾತು. ಶಾರವೀರರಾದವರು ನಿಮ್ಮಂತೆ ಬ್ರಿಗಳಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾರರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕೃತಿ ಅವರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತೆ. ಮಾತಲ್ಲ. ಶತ್ರು ಎದುರಿಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಹೇಡಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರಷ್ಟೇ. ನೀವು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಂತಿದೆ. ನನಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೇ ಸಲ ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಯನ್ನು ಕರೆದೂ ಇದ್ದೀರಿ' ಎಂದ.

ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಈ ಕಟುವಚನ ಅಸಹನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಶಾಗಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕೃಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಪರಶುರಾಮರು ಹೇಳಿದರು 'ಶರಿ ಕೊಂದರೆ ಪಾಪವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನನ್ನ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಕಟುವಾದಿಯು ಬಾಲಕನಾದರೂ ವಧಾಹರನೇ. ಬಾಲಕ ಎಂದು ಇದುವರೆಗೂ ಲಂಗುಲಗಾಮಿಲ್ಲದೆ ಅವನು ಆಡಿದನ್ನೆಲ್ಲ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡೆ' ಎಂದಾಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು 'ಸ್ವಾಮಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತರಾಗಿ. ಸಾಧುಗಳು ಶಾಂತಮೂರ್ತಿಗಳು ಬಾಲಾಪರಾಧಿಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ' ದಯವಿಟ್ಟು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಎಂದು ಸುಧಿದರು.

ಗುರುಭೂಮಿ

'ಆಯಿತು. ಇವತ್ತು ನನಗೇನಾಗಿದೆಯೋ ನಾನರಿಯಿ. ಹೀಗೆ ಸ್ನೇಹರು ನಿಂತು ಆಡಬಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿಯೂ ಸಹ ಅವನು ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ! ನಿನ್ನ ಮುಖ ಸೋಡಿ ಇವನನ್ನು ಜೀವ ಸಹಿತ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಕೌಶಿಕ. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಈ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ತುಂಡರಿಸಿ ಎಸೆದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಹೀಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಗುರುಭೂಮಿವನ್ನು ತೀರಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ' ಎಂದು ಪರಶುರಾಮರು ಉಸಿರಿದರು.

'ಅಷ್ಟೇನೂ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಈ ಮೂರ್ತಿ ಕಬ್ಬಿಫು ಜಲ್ಲೆಯಲ್ಲ, ಉಕ್ಕಿನ ಗೊಂಬೆ' ಎಂದು ಮನಸಾ ಅಂದುಕೊಂಡರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು.

ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಉತ್ತರಿಸಿದ:- "ನೀವು ಯಾರ್ಥಾರ ಖುಣವನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವವರಲ್ಲ. ಈ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಲೋಕವೇ ಬಲ್ಲಾದು. ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಮುಣವನ್ನು ತೀರಿಸಿದಿರಿ (ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸುವ ಮೂಲಕ) ತಂದೆಯ ಖುಣವನ್ನೂ ತೀರಿಸಿದಿರಿ (ಪನು ದರ ಬೇಕೋ ಕೇಳಿಕೋ ಎಂದಾಗ ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯನ್ನು ಸೋದರರನ್ನು ಬದುಹಿಸಿ ಕೊಡಿ ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ.) ಈಗ ಗುರುಭೂಮಿ ಒಂದು ಬಾಕ ಉಳಿದಿದ್ದೋ. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನತಲೆ ಬೇಕೋ. ಅದಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಖುಣ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬಿಡಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಡ್ಡಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು'

ಎಂದು ಹೇಳಿ. ‘ಸಾಕು ಈ ಚಕ್ರಮಹಿಂ ಈಗೇನಾಗ ಬೇಕೋ ಹೇಳಿ, ವ್ಯವಹಾರ ವ್ಯವಹಾರ. ಏಪ್ಪು ಹಣಬೇಕು. ದ್ವೇಲಿ ತಂದು ಸುರಿಸಲೇನು ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ.

ಶಿರಸ್ವಾರ ಸ್ವರ್ವ

ಅವನ ಕಟ್ಟಾಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ‘ಹಾಯ್ ಹಾಯ್’ ಅನ್ನದವರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಭೇಡಿಸುವುದೆ? ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲಾ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಾತ್ರ, ಹಿಂಜರಿಯದೆ, ಹೆದರದೆ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ‘ಸ್ವಾಮಿ ಕೊಡಲಿಯನ್ನ ತೋರಿಸಿ, ಆಡಬಾರದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಆಡಿದಿರಿ. ಸಹಿಸಿಕೊಂಡೆ. ರಾಜಕುಲ ದೂರೀಹಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಬಾರಹ್ಯಣರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕ್ಯೇ ಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವೆ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಒಕ್ಕೂರಲಿನಿಂದ ‘ಭಿ!ಭಿ!!’ ಎಂದು ಶಿರಸ್ವಾರ ಸ್ವರವೆತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಾಮ ಕಣ್ಣನ್ನೆಯಿಂದಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಉತ್ತರವೆಂಬ ತುಪ್ಪದ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಜ್ಞಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಗ್ನಪತಿಯ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯನ್ನು ರಾಮನು ತನ್ನ ಶ್ರೀತಲ ಜಲರೂಪೀ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಶಾಂತಗೊಳಿಸಲು ಮುಂದಾದನು.

‘ಸ್ವಾಮಿ! ಬಾಲಕನ ಮೇಲೆ ವಾಸ್ತವ್ಯ ತೋರಿ. ಹಾಲುಗಲ್ಲದ ಹಸುಳಿ ಆಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ಏನು ಬೆಲೆ? ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮೆದುರಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆ? ಅಜ್ಞಾನಿಗೂ ನಿಮಗೂ ಎಲ್ಲಿ ಬಂತು ಸರಿಸಾಟಿ. ನಿಮ್ಮ ಸೇವಕ. ಹುಡಗು ಬುದ್ಧಿ ಎಂದರಿತು ಈ ಬಾಲಕನ ಮೇಲೆ ದಯಿ ತೋರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸಮಾನ ಶೀಲವಂತರೂ ಧೀರರೂ, ಮುನಿಗಳೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಳಿ?’ ಎಂದು ಪರಶುರಾಮರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದ. ಆದರೆ ಆಗ ಏನೋ ಹೇಳಲು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಸಿ ನಕ್ಕ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಪರಶುರಾಮರ ಸಹನೆ ಕಟ್ಟೊಡೆಯಿತು. ಅಭ್ಯರಿಸಿದರು - ‘ರಾಮ! ನೋಡಿದಿಯಾ? ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು. ಈ ಪಾಪಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಗಿದ್ದರೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ ತುಂಬಿದೆ. ಹಾಲುಗಲ್ಲವಲ್ಲ. ಹಾಲಾಹಲ ಇವನ ಬಾಯಲ್ಲಿ. ನಿನ್ನಂತೆ ಸೀದಾಸಾದಾ ಅಲ್ಲ. ಕುಟುಂಬ ಗತಿ ಇವನದು’. ‘ಸ್ವಾಮಿ! ಕೋಪ ಪಾಪ ಮೂಲವೆನ್ನತಾರೆ. ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಾಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ಏನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದಂತೆ. ಆಯಿತು ಏಪ್ಪು ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿದರೂ ಮುರಿದು ಬಿಲ್ಲು ಮತ್ತೆ ಬಿಸೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದಷ್ಟೆ. ಯಾರನಾದರೂ ತೆಳ್ಳರನ್ನು ಕರೆದು ಬಿಸುಗೆ ಹಾಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರಾಯಿತಲ್ಲ’ ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಹೇಳಿದಾಗ ಜನಕನೂ ಸಹ ಹೆದರಿ ಹೌಹಾರಿದ. ನರನಾರಿಯರೆಲ್ಲ ಗಡಗಡ ನಡುಗ ಹತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ ಪಾಹಿತ್ಯದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತುಲಸೀದಾಸರು ಈ ರಾಮ ಪರಶುರಾಮ ಸಮಾಗಮ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಒಬಂದಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಕೂರ್ತಿಯನ್ನು ಅಲಂಬನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಾಸ್ಯದ

ಹೊನಲನ್ನ ಹರಿಸುವ ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಶಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಂದ ಹೋಸ ಪ್ರಯೋಗ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾಹಾ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮನಾಡುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಆಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನೇ ಧನುಭರಂಗ ಮಾಡಿದ ವೀರನೆಂದು ತಿಳಿದರಪ್ಪೇ ಶಾಲದು ಅವನೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶಾಧಿಸಲೆಂಬಂತೆ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ಧನುಷ್ಣನ್ನು ಹೆದೆ ಏರಿಸಲು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗ ಅದು ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೋಗಿ ರಾಮನ ಕೈ ಸೇರಿತೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸೋಲನ್ಹೌಪಿಕೊಂಡು ಪರಶುರಾಮರು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋರಟು ಹೋದರೆಂದೂ ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಳಿಗೊಂದು ಬೆಲೆ

ಕಥಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಿರೂಪಣೆ ಚಿತ್ರಾಕಾರಕವಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಬಡಿದೆಬಿಸುವ ಒಂದು ವಿಷಯ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಲಿ ಸಮಾಜವೇ ಆಗಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನರಿತು ತನ್ನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಗೌರವಾಭಿಮಾನವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಳಿದರೆ ಬದುಕಿದರೆ ಆ ಬಾಳಿಗೊಂದು ಬೆಲೆ ಇದೆ. ಆ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಚಿಗೆ ಪರಶುರಾಮ ಗುರಿಯಾದಂತೆ ವಿಶ್ವ ಸಮಾಜದೆಹರಿನಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣಾತೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗ ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೇಡಾಗ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತವಾದ ದುಷ್ಪಿರ್ಯಾಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಹೋರಟು ಪರಶುರಾಮ ಬಾರಹ್ಯಣನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಬಾರಹ್ಯಣಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಅಪ್ರತಿಮು ಸಾಹಸವನ್ನು ಮೇರಿದರೂ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪೂಜ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸಾಹಸಕ್ಕಿ ಜನ ನಡುಗಿತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಗೌರವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂತದಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿತು. ಶ್ರೀರಾಮ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡದ್ದು ರಾವಣನನ್ನು. ಆ ರಾವಣನನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ಬಾಲ ಮುದುರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದವನು ಕಾರ್ತಾವೀರ್ಯಾಜುನ. ಅವನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಹಾವೀರ ಪರಶುರಾಮ. ಆದರೆ ಪರಶುರಾಮ ಸಮಾಜದ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಣರೂಪೀ ಸಮಾಜದ ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಆಲಂಬನನಾದ.

ದೇವ ರಹಸ್ಯ

ಈ ಸಾಮೂಹಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತೋರುವ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವರಹಸ್ಯವೂ ಈ ಸಮಾಗಮದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ ಮಧ್ಯರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ.

ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪರಶುರಾಮನು ಶಿವಕಾಪಕ್ಷಿಂತ ಕೋಟಿ ಗುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಾಗೂ ಸ್ವರ್ಯಮಂ ಧರಿಸಿದ್ದ ಧನುಷ್ಣನ್ನು ಹೆದೆಯೇರಿಸಲು ಕೊಟ್ಟು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿತ್ವದಾಗಿ ತಾನು ಅಗ ಶ್ರೀ ರಾಮನು

ಆ ಸರ್ವ ಶ್ರೀಷ್ಟಾದ ಬಿಲ್ಲನ್ನ ಸಹಜವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎವೆ ಇಕ್ಕುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ತಾನು ಶ್ರೀ ಹರಿ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಆದಿ ಪುರುಷ ನಾರಾಯಣಾಭಿನ್ನರಾದ ಪರಶುರಾಮನು ತನ್ನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಾದ ರಾಘವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದನು. - ಅಲಂ ಬಲಂ ತೇ ಜಗತೋಖಿಲಾದ್ವರಂ ಪರೋಣಿ ನಾರಾಯಣ ಏವ ನಾನ್ಯಧಾ ನಿನ್ನ ಬಲವು ಸರೆಲು ಜಗತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾದುದು. ನೀನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ನಾರಾಯಣನೇ. ಬೇರಾರೂ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಖಂಡಿತ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ - ಅಕ್ಷಯಂ ಮಧುಹಂತಾರಂ ಜಾನಾಮಿ ತಾಂ ಸುರೇಶ್ವರಂ | ಎಂದು ಫೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೂಡಿದ ಬಾಣವನ್ನು ಅತುಲ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆ ಅತುಲನು ಅವಧ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವನ ವರದಿಂದ ಲೋಕವ್ಯಾಪಕನಾಗಲು ಬಯಸಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಉಸಿರಿನಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದ್ದ ನೋಡು ನಿನಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಮರಣವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಎಚ್ಚರ, ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಪರಾಚಿತನಾದನೆಂದು ನೀನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೂ ಸಾಕು ನಿನಗೆ ಮೃತ್ಯು ಬರಬಹುದು ಎಂದು.

ಹರಿಗೆ ಸೋಲಿಲ್ಲ

ಹರಿಗೆ ಸೋಲಿಲ್ಲ ಅಂದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಮರಣವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಹರಿಯ ಅವತಾರವೇ ಪರಶುರಾಮನೆಂದರಿತು ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದನು. ಈಗ ತಾನು ಶಿಳಿದದ್ದು ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ಕೊಂಡು, ರಾಮನು ನಿಜಕ್ಕೂ ಈ ಭಾಗ್ಯವರಾಮನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಬಿಡುವನೆಂದು ಹೆದರಿ ಪರಶುರಾಮನ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಹಾಗೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಅತುಲನು ರಾಮಬಾಣದಿಂದ ಆಹತನಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದನು.

ಸ್ವಾರ್ಥಸ್ಯವೆಂದರೆ ಆಗ ದಾಶರಥಿ ರಾಮನು ‘ತಪಸ್ತಿದೀಯಂ ದಗ್ಂ’ ಎಂದು ಗ್ರಂಥಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿಗೆ ತಪೋಮಯೋ ಅಸುರೋ ನಾತಿತಃ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿ ಅತುಲಾವ್ಯಾ ಅಸುರನನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸಿದೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಮೇರೆದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಅಂತೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲೆಯೇ ವಿಚಿತ್ರ. ಪರಶುರಾಮ ರೂಪದಿಂದ ಸೋತು, ರಾಮರೂಪದಿಂದ ಗೆದ್ದನು. ಅಂದರೆ ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಬಬ್ನೆನ್ನು ಗೆದ್ದ - ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸೋತ ಎಂಬ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಜನಕವಾದರೆ ಪಾಜ್ಞರಿಗೆ ಅದು ಲೀಲೆಯಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಲೀಲೆಯೂ ಸಹ ಅಪ್ಯೋಚಕವಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಗೂಡಾಶಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಭರತನು ನಿಂದಾಹಣಿ?

— ಪ್ರವಚನ ವಾಚಸ್ಪತಿ ಬಿ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರ್

ಶ್ರೀಮದ್ವಾರ್ತೀಕ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಒದಿದ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಕ ಹೊರಬಿತ್ತು ಎನಿಸುಬಹುದಲ್ಲವೇ! ಹೌದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ-ನಿಲ್ಲಬಹುದಾದ-ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬೇರೆಯೇ! ಭರತ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ, ರಾಮಭಕ್ತ, ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಸ್ವಭಾವದ ರಾಜಕುಮಾರ ಎನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ! ಶ್ರೀ ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರು (ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ನಂತರ 150 ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಉದ್ದಾಮ ವಿದ್ವಾಂಸರು) ಭರತನನ್ನು ಹೀಗಲ್ಲವೇ ಕೊಂಡಾಡಿದರು:

‘ಭರತಾಯ ಪರಂ ನಮೋಸ್ತು ತಸ್ಯೈ
ಪ್ರಫಮೋದಾಹರಣಾಯ ಭಕ್ತಭಾಚಾಂ’

ಅಂದರೆ ಭಕ್ತರಿಗಲ್ಲಾ ಮೊದಲನೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಿಂತ ಭರತನಿಗೆ ನನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವಪೂರ್ವಕ ಪ್ರಣಾಮಗಳು - ಎಂದರು, ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾದುಕಾ ಸಹಸ್ರಕಾವೃದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ:

ಮತೊಬ್ಬ ಶ್ರೀಷ್ಟ ಕವಿಯಾದ ಕಂಬನ್ ತಮ್ಮ ತಮಿಳು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತೋಕ್ಷೇಯಾಗಿ “ಆಯಿರಂ ಇರಾಮರ್ ಒರು ಭರತನುಕ್ಕು ಶಾಂತಾಹಂಮೋ!” ಸಾವಿರ ರಾಮರು ಒಬ್ಬ ಭರತನಿಗೆ ಸಮಾನರಾಗರು ಎಂದು ಉದ್ದಾರ ತೆಗೆದರು.

ವಾಲ್ಯೇಂಗಳೇ ಭರತನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಭರತ ತಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಆಗ್ರಹ ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಧರ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನೇತ್ತಿ,

‘ಯೋ ಮೇ ಭಾರತಾ ಷಿತಾ ಬಂಧು
ಯೋಸ್ಯ ದಾಸೋದ ಸ್ಮಿ ಧೀಮತಃ
ತ ಸ್ಯ ಮಾಂ ಶೀಷ್ಯ ಮಾಖ್ಯಾಪಿ
ರಾಮಸ್ಯಾಕ್ಷಿಪ್ತ ಕರ್ಮಣಃ’

“ರಾಮ ನನಗೆ ಅಣ್ಣ ಮಾತ್ರ, ಇಲ್ಲ, ಅವನೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಭಾರತ್ವಾಗಿ ನನ್ನ ಪಿತ್ರ ಸಮಾನನು, ನನ್ನ ಉತ್ತಮ ಬಂಧು, ಅವನಿಗೇ ನಾನು ದಾಸ” ಎಂದು ಹಲುಬಿಡನು.

ಇಂತಹ ಯೋಗ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರ ಯಾವ ತಪ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದ? ಆ ಯುಗದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಎಡವಿದನೇ, ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಪ್ರಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದನೇ? ಯಾವ ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಯ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ?

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹಾರಾಜು ಭರತನ ಮೇಲೆ ಇಂತಹ ತಪ್ಪನ್ನ ಹೊರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭರತ ತನ್ನ ಮಾತುಲಗ್ಘವಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ತಾಯಿ ಕೃಕೇರಿಗೆ ವಿನಯವಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಏನು ಅನಾಹತ ನಡೆಯಿತು ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಆಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದಶರಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮರಣ, ಸೀತಾ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರ ವನವಾಸ, ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನನ್ನು ಕೋಸಲ ದೇಶದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಏಪಾಡುಗಳನ್ನು ಶಾಂತ ಚಿತ್ತಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಆಕೆ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲಾ ಅಧಮಾಯುಕ್ತವಾದದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ತಾನು ಖಂಡಿತ ಒಡಂಬಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಗ್ರಹಿತೋರಿದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ತಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕರಿನವಾಗಿ, ಕೂರವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದನು. ಅವಳು ತನ್ನ ಪತಿಯೂ ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ ಆದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮರಣಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಕಾರಣಳಾದಳೂ ಎಂದೂ, ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನ ವನವಾಸಕ್ಕೂ ಕಾರಣಳಾದಳೆಂದೂ ಭರತನ ಮನಸ್ಸು ತಪ್ಪಿಸಿತು. ರೋಷದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಲೋಭದಿಂದ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಅಧಮಾಚರಣೆಗೆ ಇಳಿದಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಭರತ ಬಹಳ ಬೇಸರದಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ತೆಗಳಿದನು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನಾಡಿದ ಮಾತುಗಳು, ಅವನ ನಡೆವಳಿಕೆ ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧ, ಅವನು ತಾಯಿಯನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಹೀಗೆ ಆಗೌರವಪಡಿಸಬಾರದಾಗಿತ್ತು ಇದನ್ನು ನಾನು ಖಂಡಿತ ಒಪ್ಪುಪುದಿಲ್ಲ: "That is a lapse that I cannot forgive. However wicked the mother may be, that is not the spirit in which a son should behave to her"- ಇದು ರೈಟ್ ಆನರಬಲ್ ವಿ.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆದರೆ ಶ್ರೀ ರಾಜಾಚಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತಿರುಮಗನ್' ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. “ಭರತನ ದುಃಖ ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಿತ್ತು. ತನ್ನ ತಾಯಿಯೇ ತನಗೆ ಎಂದೂ ಅಳಿಸಿಹೋಗದ ದೊಡ್ಡ ಅಪಕೀರ್ತಿ ತಂದೊಡ್ಡಿದಳಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಆತುರದಿಂದ ಭರತ ಕೋಪಾವೇಶದಿಂದ ನಡುಗಿ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಸಿಂಹ ತನಗೆ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದವರೆ

ಮೇಲೆ ಗರ್ಜಿಸುವಂತೆ ಗರ್ಜಿಸಿ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೂರ ನುಡಿಗಳಿಂದ ನಿಂದಿಸಿದ. ಆದರೆ ಭರತನ ಸೈಜ ಸ್ವಫಾವವೂ, ರಾಮನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿದ್ದ ಅಳಿಯಲಾಗದ ಪ್ರೇಮವೂ, ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ದುಃಖವೂ, (ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತಾನಿಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ) ಅವನ, ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದುವು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವನು ಅಂತಹ ಆವೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದುದು ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಶಾಸ್ರಗಳನ್ನು ಓದಿದ್ದರೂ ಕರೋರ ಮನಸ್ಸೂ, ಸ್ವಫಾವವೂ ಇರುವ ಪಂಡಿತರಂತೆ ಭರತ ಧರ್ಮ-ವನ್ನರಿತು ಈ ರೀತಿ ಮಾತನಾಡಿದನಲ್ಲಾ ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸಬಾರದು”.

ರಾಮ - ಭರತ ಸಮಾಗಮ

ಭರತನು ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಾದ ರಾಮನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳು ರಾಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಜಿಗಳ ಮೇಲಿದ್ದ ಪ್ರಜಾವತ್ಸಲತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲಿದ್ದ ಶ್ರೀತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭರತನು ರಾಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ ಮೃದುವಚನಗಳಿಂದ ತಾನು ತಮ್ಮನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾವನೆ ಬರದಂತೆ ಈ ರೀತಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಅಯಸ್ತೇ ವಿಪುಲಃ ಕಶ್ಮಿತ್
ಕಶ್ಮಿದಲ್ಪತರೋ ವ್ಯಯಃ।
ಅಸಾತ್ರೇಷು ನತೇ ಕಶ್ಮಿತ್
ಕೋಷೋ ಗಚ್ಛತಿ ರಾಘವ॥

ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆದಾಯವು ಖಿಚಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೇ ನೀನು ಮಾಡುವ ಖಿಚುಗಳು ಆದಾಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆಯೇ. ನೀನು ಅಪಾತ್ರಿಗಂ ನಿನ್ನ ರಾಜ ಬೋಕ್ಕಸದಿಂದ ವ್ಯಧಾ ದಾಸಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ.

ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅನ್ನರ್ಯಿಸುವ ಮಾತು. ಒಂದು ದೇಶದ ಆದಾಯ ಅದರ ಖಿಚಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇರಬೇಕು. (ಚಾಣಕ್ಯನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಆದಾಯದಲ್ಪತರೋ ವ್ಯಯಃ’ ಎಂದು ತನ್ನ ಅರ್ಥ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ). ಪ್ರಜಾನುರಾಗಕ್ಕಾಗಲೀ ಮತ್ತಾವ ಕಾರಣಕ್ಕೇ ಆಗಲ ವ್ಯಧಾ ಖಿಚು ಮಾಡಿದರೆ ಆ ರಾಜ್ಯವು ಸುಭಿಕ್ಷದಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವಾಲ್ಯೇಕಿಯ ದೂರದೃಷ್ಟಿ.

Vanara Hero Hanuman

— K.S. Ramaswami Sastri

The character of Hanuman is one of the most lovable and admirable characters ever painted by any poet. In him is found a rare combination of qualities which brought to him the reverential affection of all and the grace of Rama and Sita themselves. He has a remarkable intuitive sense of what is most appropriate on such occasion. The quality called *Auchitya* (the sense of what is fit and proper) is the rarest of all human traits. But even rarer is its combination with wisdom and nobility of mind and disciplined speech and heroic action and supreme humility. Yet it is this rare and remarkable combination that is found in Hanuman.

When Hanuman as Sugriva's minister first meets Rama, he speaks with such charm and persuasiveness that Rama is enraptured. When he sees Sita from the tree where he hid himself, he debates within himself about the medium of language and about the method of introduction and speaks in her dialect and starts off with a narrative about Dasaratha and Rama without abruptly obtruding himself before her. When Hanuman speaks to Ravana, he hints at much more than he says and Ravana is astonished at his diplomatic subtlety and suggestiveness. He says that he had destroyed the Asokavana as he had no other way of getting audience of Ravana and that he had to kill Raksasas in self-protection. He says further that he is Rama's messenger and that he is desirous of tendering salutary advice to Ravana. The greatest hit of all is his saying to Ravana: "You know Vali already. Rama slew him with a single arrow".

वनं राक्षसराजस्य दर्शनार्थे विनाशितम् ।
दूतोहमिति विझेयो राघवस्यामितौजसः ॥
श्रूयतां चापि वचनं मम पथ्यमिदं प्रभो ।

(Sundara., L.16, 19)

त्वया विज्ञातपूर्वच्छ्र वाली वानरपुडंवः ।
रामेण निहतः संख्ये शरेपौकेन वानरः ॥

(Sundara., LI 11)

When in the war council each leader gives his opinion against the reception of Vibhisana, Hanuman keeps quiet till he is asked by Rama and even then he speaks last and with deference and self - abasement before Rama while others assert themselves and urge their petty point of view oblivious of Rama's supreme attitude. The poet calls him Mahaprajna - most wise (Kiskindha., IV, 34) and Mahanubhava - high - souled (Kiskindha., II, 29). Sita Devi has stated in many places her estimate of his greatness.

When Sita took her pearl necklace given to her by Rama to present it as a coronation gift and looked at Rama, he said : "Give it to the person who has supreme energy and puissance and wisdom."

प्रदेहि सुभगे हारं यस्य तुष्टासि भामिनि ।
पौरुषं विक्रमो बुद्धिर्यस्मित्रेतानि सर्वशः ॥

(Yudha., CXXVIII, 81 - 82)

Sita took the hint and gave the necklace to Hanuman. Rama himself speaks about his great qualities and excellences in many places and in diverse ways. He praises his learning and his clarity and sweetness and appropriateness and perfection of speech.

Rama expresses the above - mentioned idea to Agastya, who had been describing to him the greatness of Ravana and Vali. Rama ranks Hanuman above both of them in prowess and valour.

These excellences are all allied to the rarest and greatest human excellence, viz, limitless devotion to God. He feels and speaks and acts as if he is only an instrument of God. His sole

desire in life is to love God and Rama says that he will live as long as Rama's life lives in the hearts of men. As Brahma has already predicted that Rama's story shall live as long as the world lasts, Hanuman is a Chiranjivi (one of the immortals).

The deeds of valour and the words of wisdom attributed by the poet to Hanuman are immemorable and unrivalled by any other hero in literature, excepting of course Rama himself. He had an unfailing intuition and always said appropriate words and did appropriate deeds. He combined with his valour and wisdom and intuition a marvellous power of speech and high nobility of mind and a great loyalty to his king and his people and a measureless devotion to God. He combined humility and heroism in a unique and remarkable manner.

It is said in the Ramayana that Hanuman is the son of Vayu and it is asked by many persons why Siva alone does not appear to have left a creation of his power among the Vanaras. Hanuman's wonderful agility and strength and quickness of movement were clearly due to the incarnation of Vayu. There is no real sex - element at all in these conceptions of incarnations. Vayu tells Anjana Devi that their son would be heroic and wise (IV. 66. 17). There is a widely prevalent view that Siva's power also entered into Hanuman's incarnation.

It is no doubt true that because Hanuman in the first flush of his power teased the sages they said that he would forget his strength until he was reminded of it. This does not mean a defect of memory. It means only that he reckoned himself an ordinary person till he was reminded about his unmatched powers. There was no curse by the sages that he was to forget other things. He evidently did not refer to Rusyamuka as a safe place to Sugriva because Vali's attack was so fierce that there was no time for discussion and cogitation. I do not think that the poet says that Hanuman forgot Sugriva's order to bring all the monkeys and sided with Lakshmana in finding fault with Sugriva (IV, XXXII, 9 to 22).

All that we learn from IV. 35, 19 and 20 is that Tara said that Sugriva had sent for many Vanaras. There is nothing in Tara's speech to show that Hanuman knew that order. It is only in IV 37 that Sugriva tells Hanuman that he had ordered the Vanaras to come and give specific order to Hanuman to send fresh orders and despatch fresh messengers to gather all the monkeys from everywhere within 10 days.

Govindaraja says in his commentary on IV. XXXV. 21 that the word 'Pura' means that the order was given three or five days before then to the effect that they should assemble in three or five days.

As they had not all come Sugriva gave fresh orders to Hanuman to assemble them in ten days more. I do not know where from the Rt. Hon'ble VS. Srinivasa Sastri got the idea that the original order was to assemble in fifteen days and that then Sugriva reduced the period to 10 days.

Hanuman no doubt suggests Angada's coronation to Tara (IV, XXI, II). That was evidently said to assuage her grief and not because of Hanuman's amnesia or loss of memory in respect of Sugriva's interests. Govindaraja says: अङ्गदाभिषेचने तु तारादुःखशान्तये दर्शितम्। Tara replies to him : "I have no authority in matters of sovereignty. That power is in Sugriva. In such matters the paternal uncle is the proper authority and not the mother." (IV XXI 12 to 15). Vali thereupon asks Sugriva to rule the kingdom and to protect Angada (IV XXII 5 to 7). Thus this is not a case of the failure of Hanuman's diplomacy. Angada was not the lawful heir. His turn for rule would come only after Sugriva. There was no law of primogeniture here.

Nor do I think that Hanuman forgot the description of the herbs. The Rt. Hon'ble VS. Srinivasa Sastri thinks that here also there was a case of amnesia. Both Jambavan and Susena merely describe the herbs by name and say that would be radiant and shining. How will that be enough to identify them ? The poet says

that on the former occasion the herbs hid themselves and that hence Hanuman brought away the hill itself. He repeated the exploit on the later occasion as he could not pick out the herbs. Surely this is not a case of amnesia.

It is then said that Hanuman was sent to see if Bharata desired to continue as king and report to Rama and that here also through amnesia Hanuman failed to return. Govindaraja explains that he was to return only if Bharata showed an inclination to continue as king. I fail to see why such a natural explanation should be rejected. Another explanation is that Rama, though he new Bharata's loyalty, sent a messenger merely because the kindly duty is to test everythig before acceptance. It is also said that if Rama suddenly appeared before Bharata without being announced Bharata would be overwhelmed by a sudden and unbearable joy and that hence Hanuman was sent and that Hanuman did not go back but went only with Bharata to meet Rama as he knew Rama's real mind.

It is also asked why when Hanuman narrated to Bharata the incidents in Rama's life after his exile he omitted the fire ordeal of Sita. After all the poet could not be expected to go over all the incidents when narrating Hanuman's description to Bharata. For instance, he did not mention that Sita tried to commit suicide in the Asokavana. Or it may be that he did not like to mention very tragic and shocking incidents relating to Sita. The Rt. Hon'ble V.S. Srinivasa Sastri says : "Was it a case of mere forgetfulness? Perhaps he did not like to tell Bharata what must have started in Bharata's mind a thought not favourable to his brother." I do not think that it was either the one or the other.

It is then said that when Angada was very despondent as the period of one month given by Sugriva was exceeded while wandering in Swayamprabha's cave and he prepared to fast and die, Hanuman's advice did not succeed and hence there was a case of failure of Hanuman. I have already discussed this episode

at great length. In Angada's then mood he was unwilling to heed sound advice. Whoever said that Hanuman would never fail? He failed in getting his advice accepted by Ravana. He gave sound advice to Angada. If the latter did not heed it, how could that fact be urged against Hanuman?

Nor do I see any failure of Hanuman when Sita refused to allow him to carry her on his back to Rama. In his excess of zeal he offered to do so; but she convinced him that would not be the proper course. How is there any question of success or failure here? Nor is there any question of failure when he tells Sita that he wants to punish the demonesses who oppressed her and when she tells him that the higher and diviner law is the law of forgiveness.

It is noteworthy that Rama had such illimitable confidence in Hanuman that he gave only to him his ring to be shown to Sita, because he felt that Hanuman alone could find out Sita's abode and see her and speak to her. Nay, when Hanuman brings news of Sita and gives him the Chudamani sent by Sita, Rama is so full of grace and gratitude that he says that he gives Hanuman his embrace, which is equal to giving the whole universe.

What more could Rama give? What more could Hanuman receive? His sole desire in life is to love God and be dedicated to his service and Rama blesses him and says that he will live as a Chiranjivi (an immortal) as long as his (Rama's) story lives in the hearts of men and that the story will live as long as the universe lasts; and Hanuman says that he will live in the world obeying Rama's command as long as Rama's story lives in the world (VI. XXXX 15 and 16, 20 and 21; VI. CVIII, 33 to 36).

(Courtesy: Kalyana Kalpataru)

The Marriage of Sri Rama

- By Krishnaswami Iyer

DASARATHA'S CONCERN

Orimad Ramayana of sage Valmiki is a veritable store - house of Dharma from which many a lesson can be easily learnt by us to guide us in our everyday life. I am not referring to the ritualistic side of our Dharma or even to the high principles of moral rectitude that are dealt with abundantly in that epic. I mean only those simple precepts which are common to all humanity, the high and the low, the learned and the ignorant. As an example, I shall just consider how Valmiki deals with the universal institution of marriage.

The Ramayana deals with a variety of married couples. Of royal status we have Dasharatha and his 3 wives, "each of them with a distinctive character of her own, but all of them equally attached to him. We have again Ravana and his wives Mandodary, Dhanyamalini and others ; and it is recorded by Valmiki that there was none in his harem who did not deeply love him. Among the Vanara class, we have Vali and Tara, and also Sugriva and Rama. We have a very fine picture of the venerable sage Atri and his worthy matron Anasuya and of the deep regard and affection which they had for each other. We have distant glimpses of the family life of Gauthama and his wife Ahalya, of the parents of the boy whom Dasharatha killed by mistake, of Ruchika and his wife, the parents of Sunahsepa, of the hermit Trijata and his needy spouse. We are told how King Kekaya dealt with his wilful wife. Several other couples like Nala and Damayanthi, Chyanvana and Sukaynya are referred to as glorious examples of ideal married life. We have thus a wonderful galaxy of married couples and, if we but care to study the behaviour of any one of them, we would easily realise the high standard that is expected of us in our marital

realationships. In the midst of this brilliant group, Rama and Sita shine with a superb splendour of their own and far outshine all the others. It will be highly interesting to consider in what respect they surpassed the others ; but that will take me beyond the limits which I have set myself now. I do not propose even to deal with the mutual love and regard which each of them had for the other or with the duties which a wife owes to her husband or the responsibilities of a husband in relation to his wife, both of which find ample exposition in the life - history of this divine couple. I intend to confine my treatment only to their entrance into the marital state.

In the very chapter in which Valmiki describes the birth of Rama and his brothers he proceeds to describe their education and their attaining high proficiency in all branches of learning, theoretical and practical. (Bala., XVII. 24) Dasaratha was immensely pleased with his sons. He thought it was time they married and was in consultation with his Purohita, Vasistha, his relations and his ministers when sage Viswamitra was announced.

अथ राजा दशरथस्तेषां दारक्रियां प्रति ।
चिन्तयामास धर्मात्मा सोपाध्यायः सबान्धवः ॥
तस्य चिन्तयमानस्य मात्रिमध्ये महात्मनः ।
अभ्यागच्छन्महातेचा विवशामित्रो महामुनिः ॥

(Bala., XVII, 36 - 37)

King Dasaratha was an emperor. The whole world was at his feet. His influence extended to heaven it self; for Indra sought his help occasionally in his wars with the Asuras. His wealth and renown were unequalled. There could possibly be no difficulty in his finding wives for his sons. The sons also were all handsome, strong and healthy, well - versed in the Vedas in all the arts and sciences of peace and war, and were of exemplary character and prowess; with such qualifications it would certainly not be difficult to get for them wives from equally respectable families. On the other hand all the kings who had eligible daughters to marry would be

keenly anxious to secure these princes for their sons - in - law. Why then was it necessary for Dasaratha to think over the question of their marriage and hold a consultation with his Purohita, ministers and relations ? Valmiki answers this question in a single word by giving to Dasaratha in this context the very significant attribute of Dharmatma. Dasaratha did so because his entire nature was steeped in Dharma. It was his regard for Dharma that made him anxious and made him consult his well - wishers. If a person cares to preserve the purity and the dignity of his family, he must be very particular in choosing a proper daughter - in - law; for that purity and dignity are really in her hands. A daughter though born in the family does not remain there but is given away into another family.. and becomes responsible for maintaining the prestige and good name of that family; her conduct after marriage, though it may redound to the credit of or cause concern to her parents who brought her up, does not directly affect the status of the family of her birth. It is really therefore the daughter - in - law that makes or mars the family into which she enters. Considering the very high prestige, worldly and spiritual, which Dasaratha commanded, he was naturally anxious to get such daughters - in - law as would maintain it in all possible ways.

Though it was open to a Kshatriya to marry grown up girls, Dasaratha as a Dharmatma preferred the purest and highest kind of marriage, where girls given away long before they formed habits of their own and at an age when their minds were pliable and could easily learn and adopt the manners and habits of their husbands' families. Just as a boy is handed over to a Guru at a tender age for being trained in Dharma, the girl is best handed over to a husband at an equally tender age. If at that tender age she is grafted into the family of her husband, she will easily grow up as a member of that family assimilating its nature quite naturally and without any strain. If a girl with settled habits of her own steps into another family, it will be very difficult for her to accommodate herself to her new surroundings and it will be equally difficult for

the members of that family to adjust themselves to the new-comer ; and the result will naturally be daily discord and eventual disruption of the family itself. Dasaratha was naturally anxious therefore to seeure congenial daughters-in - law who would grow up in his family itself from their childhood.

As a Dharmatma, again, he did not believe in the propriety of allowing young men to choose their own wives after they have felt the sex urge. He knew that, if such a factor entered their minds, they would be attracted only by external charms and would not attach much importance to the really more important factors of pure heredity, high character and good training, which alone could ensure lasting marital happiness and a truly virtuous life. Such important factors were certainly not matters which young men could be trusted to decide for themselves. Dasaratha felt that they were so important that he could not take upon himself the responsibility of deciding them without the help of his best well wishers. From the stand point of pure Dharma, the family purohita was the person to be consulted. For considering the propriety of forming alliance with another family, one's own family members had to be consulted as, they were all vitally interested in the matter. As the boys were princes of the reigning family, their marriage was not a personal matter which they or their parents could decide for themselves without consulting the state counsellors; for that was a matter which concerned the entire kingdom.

It does not appear from the Ramayana that the wishes of the princes were ever consulted at all; it does not seem even to have suggested itself to anybody that their wishes also must be ascertained. This does not mean any high - handedness on the part of the elders nor supine servility on the part of the youngsters. On the other hand, it speaks volumes for the parental responsibility which Dasaratha was prepared to bear and for the implicit confidence that the princes placed in him. It does not appear also that the queens, the mothers of the princes, were consulted at all

on such an important topic. This signifies that there was perfect unity of interest among the members of the family and that the elders with their mature wisdom and experience might safely be entrusted with the responsibility of looking after that interest. It is only when there is any clash, or the likelihood of a clash, of interests and the elders are unable to command the confidence due to their position in the family that any difficulty arises. Dasaratha was an ideal father and head of the family and the interests of the other members were identical with his and were therefore perfectly safe in his hands; and all of them knew it quite well.

The arrival of Viswamitra just at the time when Dasaratha was consulting his ministers and relations about his sons' marriage was itself a very auspicious sign. It would appear from the fact that Viswamitra left Mithila immediately after the marriage that he came to Dasaratha only as a preliminary to bringing about the marriage of Rama with Sita. But he did not make any mention of that topic unless it could be taken as implied in his general words "I shall give him in many a from what is good for him" -

श्रेयच्छ्रास्मै प्रदास्यामि बहुरूपं न संशयः ॥

(Ibid, XIX, 10)

If Vasistha was aware of any such concealed intention of Viswamitra, he did not care to make it public. Vasistha refers to Viswamitra's mastery of martial weapons and points out: "He is by himself quite capable of vanquishing the Rakshasas, but he has chosen to come to you and ask you for your son only with a view to doing him good", thereby suggesting that Viswamitra's real object in coming to Dasaratha was something different from the ostensible one of securing the help of Rama for warding off the obstacles to his sacrificial rites.

तेषां निग्रहणे शत्कःस्वयं च कुशिकात्मजः ।
तव पुत्रहितार्थाव त्वामुपेत्याभियाचते ॥

(Idib., XXI, 21)

It is unnecessary to read into these passages any veiled reference to an approaching marriage; in any case neither Dasaratha nor anybody else there understood in that way.

The day after the dispersing of the Raksasas and the successful conclusion of Viswamitra's six days' sacrifice at the Siddhasrama, the sages there headed by Viswamitra tell the princes! "King Janaka of Mithila is performing a highly meritorious Yajna and we intend going there. You also will go with us there. You will see there a wonderful bow. Many a sturdy prince have tried and failed to string it up."

मैथिलस्य नरश्रेष्ठ जनकस्य भविष्यति ।
यज्ञः परमधर्मिष्टस्तस्य यास्यामहे वयम् ॥
त्वं चैव नरशार्दूल सहास्माभिर्गमिष्यसि ।
अभ्युतं च धनूरत्नं तत्रैकं द्रष्टुमर्हसि ॥

(Ibid., XXI, 6 - 7)

न शेकुरारोपयितुं राचपुत्रा महाबलाः ॥

(Ibid., XXI. 10)

They thereby excited the curiosity of the princes but carefully avoided all reference to the vow of Janaka that he would give his daughter Sita to the successful stringer of that bow. They no doubt wanted to rouse up in Rama the spirit of emulation but withheld from him the knowledge of the very high reward which was awaiting the successful candidate; for they knew that the promise of an award, especially when it is a covetable one, was likely to disturb the mental equilibrium of anybody and they did not want such a thing to happen in the case of Rama. They wanted him to try his skill at bending and stringing the bow without any ulterior motive of securing a handsome bride. It might well happen also that, if they had told him about Janaka's intention before they started from the Siddhasrama, Rama would prefer to return to Ayodhya ; for in his well-known devotion to his revered father he would have declined to engage himself in any action which would

give him a bride and would have summarily referred Viswamitra and the sages to Dasaratha and asked them to get his express permission before they could take him with them to Mithila. Viswamitra entrusted by Dasaratha with the custody of Rama was certainly within the scope of his authority in taking him to see Janaka's Yajna and in casually giving a chance to Rama to see the bow and even to bend it. But to marry a girl as the result of successfully bending it was quite a different matter; neither Rama nor Viswamitra could assume such a heavy responsibility. It was solely a matter to be decided by Dasaratha. Dasaratha realized this quite well but recognized in his turn that though the responsibility for the decision rested with him, he must have the counsels of his ministers and family members to enable him to arrive at a correct decision agreeable to all and sound from all standpoints of view, spiritual and temporal. That is why he was sitting in solemn conclave with them all to consider the marriage of his sons when Viswamitra came in, apparently to disturb the consultation but really to further and carry to a successful finish what was engaging the attention of the king. But Viswamitra, thanks to his royal training in the early part of his life and thanks to his present position as a sage, would not create in Dasaratha or in others any hopes at present till Rama's prowess had been fully tested and till his marriage was almost an accomplished fact just waiting for the formal confirmation of Dasaratha. It would be seen that, even in the interviews with Janaka, Viswamitra did not tell him that, if Rama bent and strung the bow, he would marry Sita. He purposely made it appear that Rama's visit was purely casual and had nothing to do with Janaka's promise.

(Courtesy : Kalyana Kalpataru)

Mathematics in Valmiki Ramayana

- By. C.N. Srinivasiengar

Several Slokas in Valmiki Ramayana can be satisfactorily explained only by understanding the mathematical idea and facts implicitly contained in the Slokas. The object of this article is to give a collection of these Slokas and to explain the mathematics involved in them. Reference will also be made to a few interesting arithmetical relationships and properties pertaining to some of the Sargas. We shall be proceeding in the order of the seven Kandas, and by way of abbreviation we shall use the “decimal” notation. The Roman number will indicate the number of the Kanda, the next number (“integer” part) refers to the Sarga, and the last number (“decimal” part) refers to the Sloka. Thus 1.18. 10 means the 10th Sloka of the 18th Sarga of Balakanda.

कौसल्याजनयद् रामं सर्वलक्ष्मसंयुतम् ।
विष्णोरर्धं महाभागं पुत्रमैक्षवाकुवर्धनम् ॥
भरतो नाम कैकेयां जडे सत्यपराक्रमः ?
साक्षाद् विष्णोश्चतुर्भागः सर्वैः सपुदितो गुणैः ।
अथ लक्ष्मणशत्रुन्धौ सुमित्राजनयत् सुतौ ।
वीरौ सर्वाख्यकुशलौ विष्णोरर्धसमन्वितौ ॥

Lord Vishnu takes Avatara as Dasaratha's sons in the following way. Kausalya gives birth to Rama constituting “half” of Vishnu. Bharata, constituting a fourth part of Vishnu, is born of Kaikeyi, Sumitra gives birth to Laksmana and Satrughna, together constituting half of Vishnu. This makes up $1/2 + 1/4 + 1/2 = 1 \frac{1}{4}$. How is this possible? Is there anything wrong with Valmiki's arithmetic? If I have ten rupees with me and give half of it in to A,

one - fourth of the whole to B, only one - fourth remains with me. I cannot give half what I originally had to C. This arithmetic, which is true for all finite number, may break down when we deal with "infinity" or infinite numbers. Out of infinity, if we remove a fractional part, what remains over is still infinity. On mathematical symbols K = K where K is any fraction. After Rama was born, what remained of Vishnu is not half of Him but His entirety. This is expressed in beautiful Language in the Upanisads.

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ।

Puma must be understood to mean infinity. Rama and His brothers stayed on earth for 11,000 years, and together they constituted Vishnu's entirety. During these years, was His abode in Vaikuntha vacant ? No, the above Upanishadic statement explains that Vishnu in His original form was still there and always there.

पूर्जस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ।

राज्ञः पुत्रा महात्मानश्चत्वारो जडिरे पूथक् ।

गुणवन्तोनुरूपाश्च रुचा प्रोष्टपदोपमाः ॥

(I. XViii. 14)

The four sons of Dasaratha shone like the stars Purvabhadra and Uttarabhadra. What is the aptness of this comparison? These stars correspond here to what is called in modern astronomy as the great square of Pegasus. This comprises four stars approximately forming the figure of a square in the sky. Purvabhadra is the star called Alpha Pegasus, Uttarabhadra is the diagonally opposite star, Alpha Andromeda, the brightest of the four. The four brothers are compared to these four stars. Looking carefully at the sky or at a star map, one will readily see that the four stars do not quite from a square but that their width is slightly less than their length. The line (great circle) joining two of the stars, viz, Alpha Andromeda and Gamma Pegasus, when produced, passes through the pole star (Dhruva Nakshatra; Dhruva = Truth), i. e., they have the same right ascension and hence they

rise together and set together. The description of Valmiki that, of the four brothers, Lakshmana and Rama used to be always together, agrees precisely with the above astronomical fact. Similarly with regard to Bharata and Satrughna, the right ascensions of the other two stars being nearly but not quite equal. Valmiki has written his great book under the grace of lord Brahma, and the aptness of the comparison in this Sloka is so beautiful and amazing. The stars in the Sloka could not have been replaced by any other stars.

तं चन्द्रमिव पुष्येण युत्कं धर्मभृतां वरम् ।
यौवराज्ये नियोक्तास्मि प्रीतः पुरुषपुंगवम् ॥

Dasaratha compares Rama with the moon when in the constellation of Pusya. Now Pusya is not a bright constellation, and so the moon when in that constellation shines better than when he is in a bright constellation, like Mrigasira, for example. In the presence of Rama every one else is comparatively of inferior lustre.

The comparison used in this Sloka has other significances, not relevant to the present subject matter.

त्रिशङ्कं लोहिताङ्गश्च ब्रह्मस्पतिबुधावापि ।
दारूणाः सोममभ्येत्य ग्रहाः सर्वे व्यवस्थिताः ॥
(II.41. 11)

When Rama set out for the forest, the moon was in Pusya, i.e., in Cancer, in the north. Trisanku (the constellation known as the Crux or Southern Cross), Mars, Jupiter and Mercury were in opposition to the Moon, i.e., in the constellation of Makara (capricornus).

ततःसुमन्त्रेण गुह्येन चैव समीयतू राजसुतावरण्ये ।
दिवाकरश्चैव निशाकरश्च यथाम्बरे शुक्रबृहस्पतिभ्याम् ॥
(II. 99.41)

The scene is laid at Chitrakuta. Bharata has already joined

Rama. Shortly afterwards, Sumantra and Guha join them. A mere literal translation that “Rama and Lakshmana joined Sumantra and Guha just like the planets Venus and Jupiter joining the Sun and Moon”, does not convey the meaning or the aptness of the comparison. The Sloka requires careful explanation. The sun and the moon should be considered alternately and not together, as coming in conjunction with Venus and Jupiter. If the sun and the Moon are considered together, then it would be a new Moon day, and the four planets all being in conjunction together would be a very rare phenomenon, and would have no significance at all in the present context.

When planets in their revolution come to the same zodiacal constellation as the sun, they become invisible to the observer on earth. So considering the sun first, when Sumantra and Guha came near the sun (Rama), they became invisible to Bharata’s army, which was at a distance and was slowly coming up the hill. When the army came up the hill, they could see Sumantra and Guha shining with joy in the vicinity of Ramachandra, like the planets Venus and Jupiter in conjunction with the Moon.

It must be noted that the word राजसुतौ has been used in the nominative case, signifying that when Rama and Lakshmana saw Sumantra and Guha coming up, they themselves rushed forward to greet them. The sun moving in the zodiac (ecliptic) meets the slow - moving planet Jupiter in his house. The Moon moving with great angular velocity appears to go forward to meet Venus and Jupiter in their constellations.

स तया शुशुभे श्रीमान् लतया कप्ठसत्कया ।
विपरीत इवाकाशे सूर्ये नक्षत्रमालया ॥

(IV. XII. 41.)

Lakshmana puts a flower garland round Sugriva’s neck to distinguish him from Vali. The Sloka is concerned with a comparison describing how Sugriva shone with the garland.

Commentators have been at great pains to explain this and have been forced to bring in rare and queer meanings of words and rules of grammar to make out some sense out of the Sloka, trying to explain how “Surya” shines in the midst of stars. So they explain: परीतं तु दिवा प्रोत्कं विपरीतं तु शर्वरी, i. e., since means day, must mean night. And they interpret Surya to mean Chandra: राकामध्यघतश्चन्द्रः सूर्य ईत्यभिधीयते i. e., the full moon is also called by the name of Surya. Having given these strained meanings, they have failed to explain how the Naksatras in the sky make a garland (माला).

Astronomy provides a satisfactory and natural explanation for this Sloka. On any clear night, we see in the sky a diffuse stream of light spreading across the sky along a circular belt. This belt is known as the Galaxy or the Milky Way (आकाशगङ्गा) and is formed out of innumerable stars at such great distance that the stars cannot be actually seen or distinguished by the naked eye, and collectively they produce the diffused light. Modern astronomy tells us that the sun also is a star belonging to the Milky way in the universe; but instead of lying at the circumference of the circular belt, he lies somewhere along a radius of this circle at some distance from the circumference. The belt of stars (Galaxy) therefore provides a “garland” round the sun’s neck. विपरीत means unbounded or limitless, विपरीत आकाशे means “in the universe or cosmos at large.” Just as the Galaxy or Milkyway in the universe looks like a garland round the sun’s neck, so also Sugriva (who is Surya’s son) shone with the garland round his neck.

Critics may object by asking: Did Valmiki know so much of modern astronomy? Our reply to this objection is that Valmiki was writing his work with the boon of Bhrama that all the रहस्य (mysterious) and प्रकाश (potent) facts of the story of Ramayana should clearly manifest themselves before him. When this was so, why should we presume Valmiki with one simple astronomical truth?

Sundara - Kanda. Amongst the various factors contributing to the Saundarya (beauty) of this Kanda may be noted the following, pertaining to the structure of this Kanda.

(A) The Kanda contains 68 Sargas which divide themselves into four equal divisions, each division completing a particular theme of the story.

- (i) Hanuman sees Sita in Sarga 16, and feels delighted in Sarga 17 at having found Sita. This completes 1/4 of the Kanda.
- (ii) In Sarga 34, Hanuman tells Sita about himself and reassures her that Rama, Lakshmana and Sugriva will soon come with an army and will kill Ravana and free her. This completes 1/8th of the Kanda.
- (iii) At the beginning of the second half of the Kanda, in Sarga 35, we have Hanuman's wonderful description of Rama's and Lakshman's physical bodies.
- (iv) At the end of Sarga 51, Hanuman advises Ravana about Rama's might and Sita's greatness, and asks him not to bring ruin upon himself. This completes 3/4 of the Kanda.
- (v) Sarga 68. Hanuman completes his narration to Rama all about Sita.

(B) The description of Pushpaka Vimana is spread over Sargas 7, 8, 9 ; but in Sarga 8, there are 8 Slokas exactly Puspaka is the Vimana of Kubera, who is the eight Dikpalaka, the orthodox custom being to count the directions from Isana (south - east), whose lord is Lord Shiva, in a clockwise direction. So Canto VIM of Sundara Kanda gives in 8 Slokas a description of the Vimana of the 8th Dikpalaka.

प्रदीपलाङ्गलकृतार्चिमाली
प्राकाशतादित्य इवार्चिमाली ।

(V 53. 44 and V. 54. 45)

The meaning flames in the form of a garland, indicates what are called solar prominences in astronomy. The Sun is a huge burning globe, and from various parts of the Sun's surface shoot out vast masses of flame often rising to hundreds of thousands of miles, coming up and down, just like the flames in an ordinary furnace. The flames spreading out from the cloths wrapped round Hanuman's tail are thus compared to solar prominences.

तिर्यक् च सह नक्षत्रैः संगतौ यन्द्रभास्करौ ।

(VI. 22. 7)

There are places in the Ramayana describing how the natural phenomena or laws of nature cease to work under grave and extraordinary situations. The present Sloka is one such instance, when Rama fits Brahmastra into his bow against the Ocean.

We have referred earlier to the Galaxy or the Milky Way. Now this huge belt is rotating about an axis of its own in a definite direction. The present Sloka may be explained to mean that under the extraordinary circumstance mentioned, the direction of rotation was reversed, so that the sun with all his planets and their satellites, including therefore the moon, went with retrograde motion to join the stars in its rear in the Galaxy. This is the only possible explanation consistent with the facts of astronomical science.

स नलेन कृतः सेतुः सागरे मकरालये ।

शुशुभे सुभगः श्रीमान् स्वातीपथ इवाम्बरे ॥

(VI. 22. 72)

The Setu (bridge) constructed by Nala across the sea shone like the path of Swati in the sky. Swati is the bright star Alpha Bootes in the Southern sky. Star maps will show* a row of stars

* I am obliged give the explanation, which seems to be the only explanation possible, to my friend Sri R.L Narasimhaiya, of the Department of Physics, Central college, Bangalore.

forming a curved line connecting this star with the second star in the constellation of Ursa Major (Saptarsi - Mandala) in the north. This path amongst the stars bears comparison with Nala's bridge which also runs approximately from north to south.

The Hindu Numeral system, and the strength of Rama's army

शतं शतसहस्राणां कोटिमाहुर्मनीषिणः ।
 शतं कोटिसहस्राणां शखडं इत्यभिधीयते ॥
 शतं शंखसहस्राणां महाशंखमिति स्मृतम् ॥
 महाशंखसहस्राणां शतं वृंदमिति स्मृतम् ॥
 शतं वृन्दसहस्राणां महावृन्दमिति स्मृतम् ।
 महावृन्दसहस्राणां महापङ्गमिति स्मृतम् ॥
 महापङ्गसहस्राणां शतं खर्वमिवोच्यते ।
 शतं खर्वसहस्राणां महाखर्वमिति स्मृतम् ।
 महाखर्वसहस्राणां समुद्रमभिधीयते ।
 शतमोधसहस्राणां महौध इतिविश्रुतः ॥

(VI. 28, 34, 39)

These Slokas give following numeration :-

100 lakhs = 1 koti (crore) - 10^7
 10^5 Koti = 1 Sankha = 10^{12}
 10^5 Sankha = 1 Mahasankha = 10^{17}
 10^5 Mahasankha = 1 Vrinda = 10^{22}
 10^5 Vrinda = 1 Mahavrnda = 10^{27}
 10^5 Mahavrnda = 1 Padma = 10^{32}
 10^5 Padma = 1 Mahapadma = 10^{37}
 10^5 Mahapadma = 1 Kharva = 10^{42}
 10^5 Kharva = 1 Mahakharva = 10^{47}
 10^3 Mahakharva = 1 Samudra = 10^{50}

[Note the change in the multiplying factor]

10^5 Samudra (Ogha) = 1 Mahaugha = 10^{55}

एवं कोटिसहस्रेण शंखानां च शतेनच ।
 महाशंखसहस्रेण तथा वृन्दशतेन च ॥
 महावृन्दसहस्रेण तथा पद्माशतेन च ।
 महापद्मसहस्रेण तथा खर्वशतेन च ॥
 समुद्रेण शतेनैव महौधेन तथैव च ।
 एककोटिमहौधेन समुद्रसङ्क्षेन च ॥
 विभीषणेन सचिवैः राक्षसैः परिवारितः ।
 सुग्रीवो वानरेन्द्र स्तवां युधार्थमाभिवर्तते ॥

(VI. 28. 39 - 28. 43)

That is, according to Suka, who is one of Ravana's ministers and who is statistically minded, the strength of Sugriva's army is 1000 Koti + 1000 Sankhas + 1000 Mahasankha + 100 Vrinda + 1000 Maha Vrinda + 100 Padma + 1000 Mahapadmas + 100 Kharvas + 100 Samudras + 100 Mahaughas + 1 Koti Mahaughas + Vibhisana and his (four) ministers = $10^{10} + 10^{14} + 10^{20} + 10^{24} + 10^{30} + 10^7 10^{40} + 10^{44} + 10^{52} + 10^{57} + 10^{62} + 5$.

Compared with this huge army, Ravana's army is insignificantly small in numbers being according to Tara (IV. 35.15) one hundred thousand crores + 36 ten thousands + one hundred thousand = 1012 + 36 X 10 + 10. The total strength of the two armies in Mahabharatha was only 18 Aksouhinis, one Aksouhini being 218,700.

Our present system of writing numbers is called the Hindu system of numerals, though some years ago, it used to be called by our Western historians as the Hindu - Arabic system. But now it is recognized universally that the world owes the invention of this system to the ancient by the Arabs to western countries. But when was this system introduced? The most liberal date that our Western scholars would give will be some two or three centuries

10 means 10 multiplied by itself 7 times i.e., the number obtained by writing 77 zeros after 1. Similarly, for other number above.

before Christ. But here is full system expounded in the Ramayana a few centuries before Christ, the readers of the Kalyana - Kalpataru will certainly believe in our ancient scriptures and what is said in them. Rama lived on earth in Treta Yuga. We have passed 5000 years in the Kali Yuga. Dwapara Yuga's duration is 864,000 years. Treta Yuga is prior to this. People who can willingly believe this will then have an idea of the antiquity of our system of numeration.

कुम्भकर्णशिरो भाति कुण्डलालंकृतं महत् ।
आदित्येभ्युदिते रात्रौ मध्यस्थ इव चद्रंमाः ॥

(VI. 67. 157, also VI. 71.24)

Here Aditya means the constellation of Punarvasu. This comprises the two bright stars Castor and Pollux which are considered as Sons of Aditi Devi. Kumbhakama's head (after his death), with his ear ornaments is compared to the Moon between the two stars Castor and Pollux.

(13) Valmiki Ramayana is considered to be a manifestation of Gayatri and Gayatri Mantra. Gayatri Mantra contains 24 letters and so 24 is a sacred number. The Ramayana roughly contains 24000 Slokas. It is interesting to observe that a difference of 24 occurs between the numbers of Sargas corresponding to some important events and incidents, though we should not expect this wherever we propose. We shall enumerate only a few here.

(Courtesy : Kalyana Kalpataru)

